

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Uhkaava maksukyvyttömyys varhaisen saneerausmenettelyn edellytyksenä

Prosessioikeuden eurooppalaistuminen
Pro Gradu -tutkielma

Laatija:
Olli Korkeavuori

5.2.2023

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro Gradu -tutkielma

Oppiaine: Prosessioikeuden eurooppalaistuminen

Tekijä: Olli Korkeavuori

Otsikko: Uhkaava maksukyvyttömyys varhaisen saneerausmenettelyn edellytyksenä

Ohjaaja(t): Tuomas Hupli

Sivumäärä: XV+ 79 sivua

Päivämäärä: 5.2.2023

Tutkielman aiheena on uhkaava maksukyvyttömyys varhaisen saneerausmenettelyn edellytyksenä. Maksukyvyttömyysdirektiivin implementoinnin myötä yrityssaneerailakia uudistettiin niin, että velallinen voi hakeutua varhaiseen saneerausmenettelyyn, mikäli sitä uhkaa maksukyvyttömyys. Direktiivin keskeisenä tavoitteena oli luoda oikeudelliset puitteet sille, että yritykset voivat hakeutua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa saneerausmenettelyyn, koska silloin edellytykset toiminnan tervehdyttämiseksi ovat paremmat.

Uhkaavan maksukyvyttömyyden käsite on ollut yrityssaneerailaissa jo vuoden 1993 alkuperäisestä versiosta alkaen. Ennen 1.7.2022 voimaan tullutta lakimuutosta uhkaavan ja toteutuneen maksukyvyttömyyden käsitteiden eroilla ei ollut suurtakaan merkitystä, sillä molempien perusteella pystyi hakeutumaan yrityssaneeraukseen. Vuoden 2022 lakimuutoksen myötä käsitteiden erottaminen toisistaan sai uuden merkityksen, sillä yrityssaneerailakiin luotiin kaksi vaihtoehtoista menettelyväylää. Varhaisen saneerausmenettelyn edellytyksenä on uhkaava maksukyvyttömyys, kun taas perusmuotoiseen saneerausmenettelyn edellytyksenä on maksukyvyttömyys.

Tutkielman tarkoituksena on selvittää uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitteen sisältö yrityssaneerailain kontekstissa. Tutkimuksessa hyödynnetään oikeustaloustieteen ja oikeusdogmatiikan metodeja, jotta käsitteestä saadaan mahdollisimman kattava kuva.

Tutkimuksen keskeisenä havaintona on se, että uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitteelle ei voida antaa yhtä tyhjää sisältöä. Uhkaavaa maksukyvyttömyyttä on arvioitava tapauskohtaisesti kokonaisuutena, jossa on otettava huomioon kaikki saatavilla oleva asian arviointiin mahdollisesti vaikuttava informaatio. Yhtiön taloudellisen raportoinnin lisäksi uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa on otettava huomioon myös kaikki muut yrityksen toimintaedellytyksiin vaikuttavat seikat.

Uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa on kyse tulevaisuuteen kohdistuvasta ennusteesta, jonka perusteella maksukyvyttömyyden tulisi olla todennäköinen tietyllä aikavälillä, mikäli saneeraustoimenpiteisiin ei ryhdytä. Uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa tulee hyödyntää liiketaloudellisia menetelmiä ja periaatteita. Ennusteen perusteella maksukyvyttömyyden todennäköisyyden tulisi olla yli 50 prosenttia valitussa aikaperspektiivissä, jotta uhkaavan maksukyvyttömyyden voidaan sanoa olevan käsillä. Aikaperspektiivi voi olla niin pitkä kuin ennuste antaa luotettavia tuloksia. Toisaalta aikaperspektiivi ei voi olla liian lyhyt, sillä silloin yhtiö voi olla käytännössä jo maksukyvytön.

Avainsanat: Yrityssaneeraus, varhainen saneerausmenettely, uhkaava maksukyvyttömyys, maksukyvyttömyys

Sisällys

Uhkaava maksukyvyttömyys varhaisen saneerausmenettelyn edellytyksenä I	
Lähteet.....	V
Lyhenteet.....	XV
1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen tausta ja tarkoitus.....	1
1.2 Tutkimuksen metodi	4
1.3 Tutkimuskysymykset, tutkielman rakenne ja rajaukset	5
2 Yrityssaneeraus osana insolvenssioikeutta.....	8
2.1 Insolvenssioikeuden oikeudenalasta	8
2.2 Yrityssaneerauslaki ja sen historiallinen tausta	9
2.3 Yrityksen saneerausmenettelyn sääntelyn tavoitteet.....	11
2.4 Saneerausmenettelyn sääntely	13
2.5 Varhaisen saneerausmenettelyn aloittamis- ja esteperusteet	14
2.6 Saneerausmenettelyn vaihtoehdot	18
3 Uhkaava maksukyvyttömyys varhaisen saneerausmenettelyn kontekstissa	20
3.1 Maksukyvyttömyys yrityssaneerauslaissa.....	20
3.2 Uhkaava maksukyvyttömyys yrityssaneerauslaissa	21
3.3 Uhkaavan maksukyvyttömyyden oikeudellinen arviointi	25
3.4 Arvioinnissa hyödynnettävä ratkaisuaineisto.....	28
3.5 Aikaperspektiivi.....	33
3.6 Hyväksytyt arviointimenetelmät.....	36
4 Maksukyvyttömyys ja sen uhka eräissä muissa säädöksissä	42
4.1 Oikeudellisen arvioinnin taustaa.....	42
4.2 Maksukyvyttömyys osakeyhtiölaissa	43
4.3 Maksukyvyttömyys konkurssilaissa	46
4.4 Maksukyvyttömyys takaisinsaantilaissa	49

4.5	Maksukyvyttömyys rikoslaissa	52
5	Uhkaava maksukyvyttömyys taloustieteen kontekstissa.....	57
5.1	Taloustieteellisen arvioinnin taustaa	57
5.2	Maksukyvyyn menettämiseen johtava prosessi	58
5.3	Yrityksen taloudelliset toimintaedellytykset	60
5.4	Kannattavuus	63
5.5	Vakavaraisuus	68
5.6	Maksuvalmius.....	71
5.7	Maksukyvyttömyyden ennustamisessa hyödynnettävät mallit	75
6	Lopuksi	78

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis, Mitä lainoppi on? Kustannusosakeyhtiö Tammi 1978.

Aarnio, Aulis, Laintulkinnan teoria. WSOY 1989.

Airaksinen, Manne – Pulkkinen, Pekka – Rasinaho, Vesa, Osakeyhtiölaki II. Alma Talent Oy 2018.

Amir, Eli – Ghitti, Marco, Financial Analysis of Mergers and Acquisitions: Understanding Financial Statements and Accounting Rules with Case Studies. Palgrave Macmillan 2020.

Alanen, Martti, Yrityssaneerauslain soveltamisedellytyksistä. Defensor Legis 1992, s. 831–844.

Alexeyeva, Irina – Sundgren, Stefan, Do Going Concern Disclosures in the Management Report and Audit Report Signal Bankruptcy Risk? Evidence from Privately held Firms. International Journal of Auditing 26 (2) 2022, s.171–192.

Alexeyeva, Irina – Sundgren, Stefan, Entrepreneurs' Legal Infractions and Hidden Information: Evidence from Small Business Bankruptcies. International Review of Law and Economics 69 2022, s. 1–18.

Back, Peter, Explaining Financial Difficulties Based on Previous Payment Behavior, Management Background Variables and Financial Ratios. European Accounting Review 14 (4) 2005, s. 839–868.

Bernard, Victor L. – Healy, Paul M. – Palepu, Krishna G., Peek, Erik, Business Analysis and Valuation. Gengage 2007.

Bruno, Albert – Harder, Joseph – Leidecker, Joel, Why firms fail. Business Horizons 30 (2) 1987, s. 50–58.

Danilov, Konstantin – Wong, Andrew, Forecasting Corporate Failure: Understanding Statistical and Theoretical Approaches to Bankruptcy Prediction. Association of Insolvency & Restructuring Advisors Journal 29 (1) 2015, s. 19–23.

Engelberg, Matti – Hupli, Tuomas – Villa, Seppo, Velkakonversio – Mahdollisuus lisäarvoon omistajille ja velkojille. Alma Talent Oy 2022.

Fabozzi, Frank J. – Peterson Drake, Pamela, Analysis of Financial Statements. 3rd edited version. Wiley 2012.

- Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus, Keskeiset rikokset. Edita Publishing Oy 2018.
- Hakamies, Kaarlo – Helenius, Dan, – Lappi-Seppälä, Tapio – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka, Rikosoikeus. 5., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2022.
- Käytetty 13.1.2022 päivitettyä sähköistä versioita osoitteessa:
<https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/GAHBGXCTDG#kohta:RIKOSOIKEUS/piste:tLkj>
- Hakamies, Kaarlo, Maksukyvyttömyydestä ja hyötymistarkoituksesta rikosoikeudellisena ongelmana. Lohi, Tapani (toim.), Oikeustiede – Jurisprudentia XLIV. Suomalainen lakimiesyhdistys 2011, s. 133–233.
- Hakamies, Kaarlo, Maksukyvytön vai ei? Legaliteettiperiaate ja KKO 2004:46. Oikeustiede – Jurisprudentia XXXVIII. Suomalainen lakimiesyhdistys 2011.
- Halonen, Jari – Jaatinen, Iida – Jalkanen-Steiner, Johanna – Johansson, Nina – Lähdemäki, Jukka – Mäkinen, Kasper – Pyykönen, Riikka-Liisa – Rantanen, Heidi – Sundvik, Peter – Suomela, Mari – Toivonen, Pekka – Torkkel, Timo – Torniainen, Tiina – Tuomala, Margit – Uttula, Santeri, IFRS käytännön käsikirja. 4., uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2017.
- Heinonen, Olavi E., Velallisen konkurssirikoksista. Rikosoikeudellinen tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja N:o 130 1966.
- Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki, – Vuorenperä, Mikko, Prosessioikeus. 6., uudistettu painos. Alma Talent Oy 2021.
- Hirvonen, Ari, Mitkä metodit? – Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki 2011.
- Hoppu, Esko – Hoppu, Kari, Kauppa- ja varallisuus oikeuden pääpiirteet. 16., uudistettu painos. Talentum Media Oy 2016.
- Hupli, Tuomas, Epätyypilliset yrityssaneeraukset, s. 49–60, teoksessa Iire, Tero(toim.), Varallisuus, vakuudet ja velkojat. Juhlajulkaisu Jarmo Tuomisto 1952–9/6–2012. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2012.
- Hupli, Tuomas, Konkurssitakaisinsaanti oikeudenkäyntinä. WSOY 2006.

- Hupli, Tuomas, Täytäntöönpanointressi yrityssaneerauksessa:
insolvenssioikeudellinen tutkimus saneerausvelkojan oikeusaseman
perusteista. Helsingin yliopisto 2004.
- Hupli, Tuomas, KKO 2003:24: Konkurssivelkojen ulottuvilta siirrettyjen varojen
peräyttäminen yleisen takaisinsaantiperusteen nojalla teoksessa Timonen,
Pekka (toim.) KKO:n ratkaisut kommentein 2003:1. Alma Talent Oy 2003.
- Härmäläinen, Ilkka – Malinen, Jari – Pirinen, Jari – Raitala, Saara – Sorri, Sakari –
Strang, Lars, Yrityssaneerauksen käsikirja. Edita Publishing Oy 2009.
- Ihantola, Eeva-Mari – Leppänen, Pasi, Yrityksen kirjanpito – perusteet ja
sovellusharjoitukset. 3. laitos. Gaudeamus Oy 2016.
- IFRS-standardit, 1.1.2022 voimassa olevat vaatimukset. ST-Akatemia Oy 2022.
- Iirola, Olli – Kyläkallio, Juhani – Kyläkallio, Kalle, Osakeyhtiö II. Edita Publishing Oy
2020.
- Ikäheimo, Seppo – Malmi, Teemu – Walden, Risto, Yrityksen laskentatoimi. Alma
Talent Oy 2019.
- International Auditing and Assurance Standards Board, Kansainväliset
tilintarkastusalan standardit: Kansainväliset laadunvalvontaa, tilintarkastusta,
yleisluonteista tarkastusta, muita varmennuspalveluja ja liitännäispalveluja
koskevat standardit ja muut ohjeet 2020, Osa I. IFAC 2021.
- Kaarenoja, Ahti – Suontausta, Seppo, Maksukyvyttömyys ja osakeyhtiön varojenjako.
Defensor Legis 2/2007, s. 129–256.
- Kallunki, Juha-Pekka, Tilinpäätösanalyysi. Alma Talent Oy 2022
- Karkia, Johanna, Yritystoiminnan uusi alku - kansainväliset mallit ja suomalaiset
sovellukset. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 12/2003.
- Kausar, Asad – Lennox, Clive, Balance Sheet Conservatism and Audit Reporting
Conservatism. Journal of Business Finance & Accounting 44 2017, s. 897-
924.
- Knupfer, Samuli – Puttonen, Vesa, Moderni rahoitus. Alma Talent Oy 2018.
- Koponen, Pekka – Lahti, Raimo, teoksessa Koponen, Pekka (toim.), Talousrikokset.
Suomalainen lakimiesyhdistys 2007.
- Koponen, Pekka, Tahallisuudesta talousrikoksissa. Oikeustiede – Jurisprudentia
XXXV:2002, s. 235–342
- Koskelo, Pauliine, Yrityssaneeraus. Lakimiesliiton kustannus 1994.
- Koskinen-Vaara, Tytti, Saneerausmenettelyn keskeytysperusteet

- ratkaisukäytännössä ja arvioinnin merkitys
aloittamisharkinnassa. Defensol Legis 1/2022, s. 235–257.
- Koulu, Risto, Eurooppalaistunut yrityksen saneeraus. Edilex 15.8.2022.
(www.edilex.fi/artikkelit/27631), (Luettu 23.11.2022).
- Koulu, Risto, Uudistettu yrityssaneeraus: saneerausmenettely vuoden 2007
uudistuksen jälkeen. Talentum 2007.
- Koulu, Risto, Kuka uskoo herra Shumpeteria? teoksessa Tammi-Salminen, Eva
(toim.), Omistus, sopimus, vaihdanta. Juhlakirja Leena Kartioille, s. 83–101.
Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2004.
- Koulu, Risto, Yrityssaneerausmenettelyn aloittaminen – tuomioistuimen
tutkimisvelvollisuuden määräytyminen saneerauksen aloittamisharkinnassa.
Suomalainen lakimiesyhdistys 1994.
- Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Velkajärjestelyn ja saneerauksen
pääpiirteet. Lakimiesliiton Kustannus 1999.
- Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Kohti uutta insolvenssioikeutta. Lakimies
8/1996, s. 1147–1151.
- Koulu, Risto – Havansi, Erkki, – Korkea-aho, Emilia – Lindfors, Heidi – Niemi-
Kiesiläinen, Johanna, Insolvenssioikeus. 3. uudistettu painos, WSOY 2009.
- Koulu, Risto – Lindfors, Heidi, Maksukyvyttömyys – yritys velkojana ja velallisenä. 2.,
uudistettu painos. Kauppakamari 2021.
- Koulu, Risto – Lindfors, Heidi, Konkurssilaki: pääpiirteet, säännökset ja
valmisteluaineisto. WSOY 2004.
- Koulu, Risto – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna, Insolvenssioikeus. 4., uudistettu
painos. Alma Talent Oy 2017.
Käytetty 6.10.2022 päivitettyä sähköistä versioita osoitteessa:
[https://verkkokirjahylly-almatalent-
fi.ezproxy.utu.fi/teos/FAGBGXCTDG#kohta:INSOLVENSSIOIKEUS/piste:tPN](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/FAGBGXCTDG#kohta:INSOLVENSSIOIKEUS/piste:tPN).
- Koski, Pauli – Sillanpää, Matti J. – Vahtera, Veikko, Yhtiöoikeus. Alma Talent Oy
2022.
Käytetty 13.12.2022 päivitettyä sähköistä versioita osoitteessa:
[https://verkkokirjahylly-almatalent-
fi.ezproxy.utu.fi/teos/GAIBGXCTDG#piste:t53S](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.utu.fi/teos/GAIBGXCTDG#piste:t53S).
- Kuuliala, Matti, Hakemuslainkäytön alasta yleisissä tuomioistuimissa. Lakimies
4/2004, s. 639–663.

- Kykkänen, Tapani – Leppiniemi, Jarmo, Kirjanpito, tilinpäätös ja tilinpäätöksen tulkinta. Alma Talent Oy 2019.
- Könkkölä, Mikko – Linna, Tuula, Konkurssioikeus. Alma Talent Oy 2020.
- Könkkölä, Mikko. – Linna, Tuula, Konkurssioikeus. Alma Talent Oy 2013.
- Laitinen, Erkki K., Analyzing Business Failure Process Risk: Evidence from Finland. *Journal of Financial Reporting and Accounting* 19 (4) 2021, s. 571–595.
- Laakso, Tapio – Laitinen Erkki K. – Vento, Harri, Uhkaava maksukyvyttömyys ja onnistunut yrityssaneeraus. Talentum Media Oy 2010.
- Laitinen, Erkki K. – Laitinen, Teija, Yrityksen rahoituskriisin ennustaminen. Talentum Media Oy 2004.
- Laitinen, Erkki K. – Laitinen, Teija, Yrityksen maksukyky – arviointi ja ennakointi. KHT Media Oy 2014.
- Laitinen, Erkki K., Strateginen tilinpäätösanalyysi. Kauppakamari 2002.
- Laitinen, Erkki K., Konkurssin ennustaminen. Vaasan yritysinformaatio 1990.
- Laitinen, Teija – Kankaanpää, Maria, Comparative Analysis of Failure Prediction Methods. University of Vaasa 1997.
- Lehtimäki, Mika J., Vapaaehtoinen saneeraus, velan konversio omaksi pääomaksi ja velallisyrietyksen haltuunotto. *Lakimies* 6/2010, s. 999–1024.
- Lehtonen, Asko, Verorikkomus. *Lakimies* 7/1991, s. 929–945.
- Linna, Tuula, Hakemustalainkäyttö. Alma Talent 2022.
- Malhotra, Yoghes, Framework of Credit Metrics Methodology for Computing Credit VaR. *IUP Journal of Financial Risk Management* 19 (3) 2022, s. 38–49.
- Murto-Unkila, Minna, Yritysjärjestelyt ja maksukyvyttömyys. Yhtiö-, vero- ja insolvenssioikeudellinen tutkimus. Turun yliopiston julkaisuja 2018.
- Mähönen, Jukka – Villa, Seppo, Osakeyhtiö I. Yleiset opit. 3., uudistettu painos. Talentum Media Oy 2015.
- Mähönen, Jukka – Villa, Seppo, Osakeyhtiöoikeus käytännössä. 1. painos. Alma Talent Oy 2013.
- Mähönen, Jukka – Villa, Seppo, Osuuskunta. 2., uudistettu painos, Sanoma Pro Oy 2014
- Mähönen, Jukka – Villa, Seppo, Osakeyhtiö II. Pääomarakenne ja rahoitus. Alma Talent Oy 2020.
- Mäkelä, Kaisa, Talouselämän rikokset, rikosoikeus ja kriminaalipolitiikka. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2001.

- Määttä, Kalle, Oikeustaloustieteen perusteet. Edita Publishing Oy 2016.
- Määttä, Kalle, Oikeustaloustieteen aakkoset. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja 1999.
- Ovaska, Risto, Konkurssin torjuminen. Lakimiesliiton kustannus 1985.
- Prazdeckaitė, Gabija – Stankevičienė, Jurgita, Analysis of the Accuracy of Bankruptcy Prediction Models: the Case of Lithuanian Companies. *Science and Studies of Accounting and Finance: Problems and Perspectives* 15(1) 2021, s. 44-53.
- Ruohonen, Janne, Tilintarkastaja osakeyhtiön hallinnon tarkastajana. Alma Talent Oy 2020.
- Ruohonen, Janne, Osakeyhtiön voitonjaon maksukykytesti ja vastuu maksukyvyyn säilymisestä. Tampere University Press 2012.
- Savolainen, Markku, Yrityssaneeraus – oikeustaloustieteellinen näkökulma menettelyvalintaan. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja 2004.
- Scott, James, The Probability of Bankruptcy: A Comparison of Empirical Predictions and Theoretical Models. *Journal of Banking & Finance* 5 (3) 1981, s. 317–344.
- Sharma, Subnash – Majahan, Vijay, Early Warning Indicators of Business Failure. *Journal of Marketing* 44 (4) 1980, s. 80–89.
- Siltala, Raimo, Oikeudellinen tulkintateoria. Suomalainen lakimiesyhdistys 2004.
- Sundgren, Stefan, Perceived Audit Quality, Modified Audit Opinions and the Likelihood of Liquidating Bankruptcy among Financially Weak Firms. *International Journal of Auditing* 13 (3) 2009, s. 203–221.
- Sundgren, Stefan – Svanström, Tobias, Audit Office Size, Audit Quality and Audit Pricing: Evidence from Small- and Medium-sized Enterprises. *Accounting and Business Research*, 43 (1), 2013 s. 31–55.
- Suomen Tilintarkastajat ry, Tilintarkastajan raportointi – Kertomukset, lausunnot ja muut asiakirjat. ST-Akatemia 2022.
- Tuomisto, Jarmo, Takaisinsaanti. 4., uudistettu painos, Alma Talent Oy 2021.
- Tomperi, Soile, Tilintarkastus: normeista käytäntöön. 4., uudistettu painos, Edita Publishing Oy 2018.
- Urpilainen, Matti – Vehkakoski, Sakke, Liiketoiminnan jatkamisedellytysten arviointi tilintarkastuksessa: ISA-standardit, vastuukysymykset ja raportointimallit, teoksessa Wacker, Jani (toim.) Tarkastus, arviointi ja valvonta murroksessa. Tampere University Press 2021, s. 55–72.

Vahtera, Veikko, Osakeomistuksen riski ja sääntely. Lakimiesliiton kustannus 2011.

Vento, Harri, Maksukyvyttömyys ja konkurssi rangaistavuuden edellytyksenä.

Tutkimus konkurssirikoksista historian ja rikosoikeuden yleisten oppien valossa. Suomalainen lakimiesyhdistys 1994.

Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi, 10., korjattu laitos. Yritystutkimus ry 2017.

Virallislähteet

HE 238/2021 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yrityksen saneerauksesta annetun lain ja yksityishenkilön velkasaneerauksesta annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi.

HE 152/2006 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yrityksen saneerauksesta annetun lain ja takaisinsaannista konkurssipesään annetun lain 23 §:n muuttamisesta.

HE 109/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

HE 26/2003 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle konkurssilainsäädännön uudistamiseksi.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 182/1992 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yrityksen saneerausta koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 102/1990 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle takaisinsaantia konkurssipesään koskevaksi lainsäädännöksi.

Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportti 6/1994.

KILA 1827/2008 Lausunto aikaisempiin tilikausiin liittyvien ja riitautettujen myyntisaamisten kirjaamisesta.

Konkurssiasiamiehen toimiston julkaisu 1/2021, Tutkimus viivytelyluonteisista yrityssaneeraushakemuksista ja –menettelyistä sekä selvittäjälle mahdollisesti asetettavasta rikosilmoitusvelvollisuudesta.

LaVM 15/1992 Lakivaliokunnan mietintö n:o 15 hallituksen esityksen johdosta yrityksen saneerausta koskevaksi lainsäädännöksi.

LaVM 6/1990 Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 6 hallituksen esityksen johdosta rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

ML 2022:18 Yrityssaneerauslain kehittäminen – Työryhmän loppumietintö, Oikeusministeriön julkaisuja 2022.

ML 2021:31, Yrityssaneerauslain muuttaminen: maksukyvyttömyysdirektiivin täytäntöönpano – Lausuntotiivistelmä, Oikeusministeriön julkaisuja 2021.

ML 2021:18, Yrityssaneerauslain muuttaminen: maksukyvyttömyysdirektiivin täytäntöönpano – Työryhmän välimietintö, Oikeusministeriön julkaisuja 2021.

LS 2003:39, Lausunnot osakeyhtiölakityöryhmän mietinnöstä - Tiivistelmä, Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2003:39.

PeVL 23/1992 Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunto n:o 23 lakivaliokunnalle.

Internetlähteet

Euroopan unionin virallinen verkkosivusto – maksukyvyttömyys/konkurssi, Saksa.

<https://e-justice.europa.eu/447/Fl/insolvencybankruptcy?GERMANY&member=1#tocHeader1> (Luettu 13.12.2022).

Kielitoimiston sanakirja, Kotimaisten kielten keskus.

<https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/> (Luettu 7.12.2022).

Muistio yrityksen saneerauksesta annetun lain (YSL) muuttamistarpeista 16.4.2020 99/01/20. Konkurssiasiamies 2020.

<https://www.konkurssiasiamies.fi/fi/index/konkurssiasiamies/lausunnotjalainsaadantoaloitteet/2020/muistioyrityksensaneerauksestaannetunlainyslmuuttamistarpeista.html> (Luettu 23.11.2022).

Euroopan keskuspankin ohjauskorko ja 12 kuukauden euribor. Suomen Pankki 2023.

https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/korot/kuviot/korot_kuviot/euribor_ekpohj_kk_chrt_fi/. (Luettu 18.1.2023).

Pandemiasta toipuminen ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan johtivat

energiahyödykkeiden hinnat jyrkkään nousuun. Tilastokeskus 2022.

<https://stat.fi/julkaisu/cktyeqofs24270c529ia6x4i1>. (Luettu 12.1.2023)

Kuluttajahintaindeksi, marraskuu 2022. Tilastokeskus 2022.

https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_khi/statfin_khi_pxt_11xb_px/. (Luettu 12.1.2023)

Yrityssaneerausten määrä kasvoi vuoden 2022 kolmannella neljänneksellä 49 % edellisvuodesta. Tilastokeskus 2022.

<https://www.stat.fi/julkaisu/cku2ay388880p0c58b5bbncpa>. (Luettu 25.11.2022).

Vireille pannut konkurssit. Tilastokeskus

2022. https://www.stat.fi/static/media/uploads/tup/suoluk/suomilukuina_tau_oik_002.xlsx (Luettu 1.12.2022).

Yrityssaneerausten määrä kasvoi vuoden 2022 kolmannella neljänneksellä 49 % edellisvuodesta. Tilastokeskus 2022.

<https://stat.fi/julkaisu/cku2ay388880p0c58b5bbncpa> (Luettu 1.12.2022).

Työvoimatilastoja 60 vuotta. Tilastokeskus 2019.

https://tilastokeskus.fi/til/tyti/2018/16/tyti_2018_16_2019-12-03_tie_001_fi.html (Luettu 1.12.2022).

Bruttokansantuote markkinahintaan 1975–2006. Tilastokeskus 2018.

https://www.stat.fi/til/vtp/2006/vtp_2006_2008-01-31_tau_001.html (Luettu 1.12.2022).

Oikeustapaukset

Korkein oikeus

KKO 2021:34

KKO 2020:101

KKO 2005:119

KKO 2004:46

KKO 2004:24

KKO 2003:24

KKO 2000:125

KKO 1998:110

KKO 1998:52

KKO 1997:28

Korkein hallinto-oikeus

KHO 583/2020

Hovioikeudet

VaaHO:2021:9

Lyhenteet

AML	Arvopaperimarkkinalaki (746/2012)
IFAC	International Federation of Accountants
IFRS	International Financial Reporting Standards
ISA	International Accounting Standards
KILA	Kirjanpitolautakunta
KonkL	Konkurssilaki (120/2004)
KonsAvL	Laki konserniavustuksesta verotuksessa (825/1986)
KPA	Kirjanpitoasetus (1339/1997)
KPL	Kirjanpitolaki (1336/1997)
Maksukyvyttömyysasetus	Euroopan unionin neuvoston asetus (EY) 1346/2000 rajat ylittävistä maksukyvyttömyysmenettelyistä
Maksukyvyttömyysdirektiivi	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1023 ennaltaehkäiseviä uudelleenjärjestelyjä koskevista puitteista, veloista vapauttamisesta ja elinkeinotoiminnan harjoittamiskiellosta sekä toimenpiteistä uudelleenjärjestelyä, maksukyvyttömyyttä ja veloista vapauttamista koskevien menettelyjen tehostamiseksi ja direktiivin (EU) 2017/1132 muuttamisesta
OKL	Osuuskuntalaki (421/2013)
OYL	Osakeyhtiölaki (642/2006)
RL	Rikoslaki (39/1889)
TakSL	Laki takaisinsaannista konkurssipesään (758/1991)
TTL	Tilintarkastuslaki (1141/2015)
vp	Valtiopäivät
YSA	Asetus yrityksen saneerauksesta (55/1993)
YSL	Laki yrityksen saneerauksesta (47/1993)

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Yritystoimintaan kuuluu olennaisena osana riski ja epävarmuus tulevaisuuden tuotoista. Pääsääntöisesti yritystoiminnan riskit ovat hallittavissa ja epävarmuuden astetta voidaan alentaa johdon tarkoituksenmukaisilla toimilla. Yritystoiminta voi kuitenkin kohdata vaikeuksia, joiden ratkaisemiseen liiketaloudelliset keinot eivät riitä, vaan ongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan juridisia välineitä. Kevättalvella 2020 alkanut covid-19 -pandemia ja helmikuussa 2022 alkanut Venäjän aloittama hyökkäyssota Ukrainaan ja sen aiheuttamat liitännäisvaikutukset ovat nostaneet energian hintaa¹ ja kasvattaneet inflaatiota.² Monelle toimialalle nämä ovat tuottaneet vaikeuksia, joita ne eivät ole pystyneet ennakoimaan ja siten varautumaan niihin.

Yhtiön kohdatessa taloudellisia vaikeuksia se voi pyrkiä ratkaisemaan ongelmat liiketaloudellisin keinoin vapaaehtoisesti, jotta se voisi täyttää tavoitteensa ja jatkaa toimintaa.³ Yritystoiminnan kohtaamat ongelmat ovat hyvin tyypillisiä, ja harva yritys pystyy toimimaan koko elinkaarensa niin, ettei se joutuisi jonkin asteiseen kriisiin.⁴ Yritystoiminnan vapaaehtoista tervehdyttämistä voidaan kutsua vapaamuotoiseksi saneeraukseksi, jossa yrityksen johto pyrkii sopeuttamaan toimintaa muuttuneisiin toimintaolosuhteisiin esimerkiksi

¹ Tilastokeskus, julkaisut 8.12.2022, energian hinnat. Sähköenergian hinnat nousivat vuoden 2022 kolmannella neljänneksellä keskimäärin 40–60 % edelliseen vuoteen verrattuna. Lämmityspolttoöljyn hinta nousi 68 % edelliseen vuoteen verrattuna. Saatavilla: <https://stat.fi/julkaisu/cktyeqofs24270c529ia6x4i1> (Vierailtu 12.1.2023).

² Tilastokeskus, kuluttajahintaindeksi marraskuu 2022. Inflaatio oli 9,1 % vuoden 2021 samaan ajankohtaan verrattuna. Saatavilla: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_khi/statfin_khi_pxt_11xb.px/table/tableViewLayout1/ (Vierailtu 12.1.2023).

³ Laitinen – Laitinen 2004, s. 17. Näin myös Laitinen – Laitinen 2014, s. 12. Ks. myös Knupfer – Puttonen 2018, s. 16, jonka mukaan yritystoiminnan tavoitteena on tuottaa yrityksen omistajille tuottoa ottaen huomioon yritystoiminnan riskiin perustuvan omistajien tuottovaatimuksen. Tämä ilmenee myös osakeyhtiölain 1 luvun 5 §:stä, jonka mukaan yhtiön toiminnan tarkoitus on voiton tuottaminen osakkeenomistajille. Osakeyhtiön toiminnan tarkoitusta on laajennettu koskemaan myös yrityksen sidosryhmiä ks. Mähönen – Villa 2015, s. 319. Vahteran mukaan osakeyhtiöinstituution tehtävänä on myös yhteiskunnan intressien palveleminen, sillä sen ominaispiirteenä on taloudellisen yhteistoiminnan ja riskinjaon aikaansaaminen ks. Vahtera 2011, s. 79–78.

⁴ Härmäläinen ym. 2009, s. 13.

neuvottelemalla uusista rahoitusehdoista rahoittajien kanssa tai muuttamalla tuotantorakennetta ja myymällä tuotannontekijöitä.⁵

Mikäli vapaaehtoiset toimenpiteet eivät tuota toivottua lopputulosta, jää yrityksen vaihtoehdoksi hakeutua lakisääteiseen yrityssaneerausmenettelyyn tai konkurssiin. Liiketaloudellisesta näkökulmasta katsottuna konkurssi on väline poistaa markkinoilta ne toimijat, joiden toiminnalle ei ole edellytyksiä kannattamattoman liiketoiminnan takia.⁶ Konkurssi on siten välttämätön osa oikeudellista talousjärjestelmää, koska sen kautta markkinoilta poistuvat kannattamattomat yritykset ja resurssit kohdistuvat kannattavaan toimintaan.⁷

Konkurssi on kuitenkin huono ratkaisu tilanteessa, jossa yritys ei ole pysyvästi elinkelvoton, vaan sen taloudelliset vaikeudet ovat tilapäisiä ja korjattavissa.⁸ Konkurssi johtaa toiminnallisen kokonaisuuden rikkoutumiseen sekä yritykseen sitoutuneen taloudellisen arvon tuhoutumiseen.⁹ Konkurssi aiheuttaa myös yhteiskunnallisia haittoja esimerkiksi työpaikkojen menetyksinä. Erityisesti matalasuhdanteessa konkurssihaitat korostuvat ja voimistavat kansantalouden vaikeuksia.¹⁰ Tästä syystä on tärkeää, että vaikeuksiin joutuneet mutta elinkelpoiset yritykset voivat jatkaa toimintaansa virallismenettelyn avulla.

Yrityssaneerauslaki (47/1993) tuli voimaan 8.2.1993 pahimman laman keskellä. Taloudellinen laskusuhdanne ei kuitenkaan ollut uuden sääntelyn pontimena, vaikkakin se vaikutti lainvalmistelun aikatauluun.¹¹ Yrityssaneerustilain esimerkkinä pidettiin Yhdysvaltojen Bankruptcy Act -nimisen konkurssilain lukua 11, joka koskee saneerausmenettelyä. Taloudellisissa vaikeuksissa olevien yritysten elvyttämiseen pyrkiviä

⁵ Koulu 1994, s. 10.

⁶ Könkkölä – Linna 2020, s. 1.

⁷ Koskelo 1994, s. 8. Näin myös HE 182/1992 vp, s. 6. Ks. HE 238/2022 vp, s. 102., jonka mukaan konkurssi on kansantalouden kannalta tarpeellinen keino siirtää tehottomassa käytössä olevat resurssit tehokkaampaan käyttöön.

⁸ HE 182/1992 vp, s. 6.

⁹ Koulu 2007, s. 1.

¹⁰ HE 238/2022 vp, s. 102. Konkursseilla on myös valtiontalouden näkökulmasta haitallisia välillisiä vaikutuksia, kuten verotulojen vähentyminen yritysten ja työntekijöiden maksukyvyn laskiessa.

¹¹ Koskelo 1994, s. 4.

rehabilitaatiomenettelyjä otettiin käyttöön 1990-luvulla myös useassa muussa Euroopan maassa.¹²

Yrityssaneerauslain tavoitteena on mahdollistaa taloudellisissa vaikeuksissa olevan mutta pohjimmiltaan elinkelpoisen yrityksen ohjautumisen saneerausmenettelyyn konkurssin sijasta.¹³ Lain tavoite ilmenee YSL 1 luvun 1 §:stä, jonka mukaan lain tarkoituksena on jatkamiskelpoisen yritystoiminnan tervehtyttäminen tai edellytysten turvaaminen sekä velkajärjestelyjen aikaansaaminen.

Yritysten on usein todettu hakeutuvan yrityssaneeraukseen liian myöhäisessä vaiheessa, jolloin mahdollisuudet liiketoiminnan tervehtyttämiseen ovat heikot.¹⁴ Tämä ongelma on tunnistettu myös Euroopan unionin tasolla, ja siihen on pyritty löytämään ratkaisuja maksukyvyttömyysdirektiivin säätämällä. Maksukyvyttömyysdirektiivi on myös ensimmäinen insolvenssioikeutta miniharmonisoiva EU-säädös.¹⁵

Maksukyvyttömyysdirektiivin vaatimukset implementoitiin 1.7.2022 kansalliseen lainsäädäntöön muuttamalla yrityssaneerailakia niin, että lakiin luotiin varhainen saneerausmenettely.¹⁶ Varhaisen saneerausmenettelyn aloittamisedellytyksenä on YSL 1 a luvun 4 c §:n mukaan uhkaava maksukyvyttömyys. Uhkaavalla maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan YSL 1 luvun 3 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan sitä, että velallinen on vaarassa tulla maksukyvyttömäksi.

Uhkaavan maksukyvyttömyyden käsite saa lakimuutoksen myötä uuden merkityksen, sillä vain sen perusteella voi hakeutua varhaiseen saneerausmenettelyyn. Uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitettä ei ole kuitenkaan määritelty maksukyvyttömyysdirektiivissä eikä lain esitöissä ole lisätarkennuksia käsitteeseen, vaan siinä viitataan alkuperäisen lain

¹² Savolainen 2004, s. 1. 1990-luvulla saneerausmenettelyn mahdollistavia lakeja säädettiin mm. Ranskassa (1994), Ruotsissa (1999), Belgiassa (1998) ja Saksassa (1999).

¹³ HE 182/1992 vp, s. 15–16.

¹⁴ Näin mm. ML 18:2021, s. 137, HE 238/2021 vp, s. 14 ja 99, Koulu 2022, s. 14, Konkurssiasiamiehen muistio 2020, 1. kohta, Koulu 2007, s. 14, Karkia 2003, s. 186. Ks. myös Laitinen – Laitinen 2004, s. 20. Mitä myöhemmin vaikeudet havaitaan ja niihin reagoidaan, sitä vaikeammaksi yrityksen pelastaminen tulee.

¹⁵ HE 238/2021 vp, s. 7.

¹⁶ HE 238/2021 vp, s. 96.

esitöihin.¹⁷ Myöskään oikeuskäytännössä ei ole arvioitu tarkemmin käsitteen sisältöä.

Oikeustilan selvytyksen kannalta on tärkeää tutkia uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitteen sisältöä ja merkitystä.

Tämän tutkielman tarkoitus on tutkia uhkaavaa maksukyvyttömyyttä varhaisen saneerausmenettelyn edellytyksenä. Tämä linkittyy kysymykseen siitä, milloin edellytys varhaisen saneerausmenettelyn aloittamiselle täyttyy. Maksukyvyttömyyden uhan täytyy olla konkreettinen ja todennäköinen jollain tiedossa olevalla aikavälillä. Toisaalta maksukyvyttömyys ei saa olla käsillä, sillä silloin edellytys varhaiseen menettelyyn ei täyty, vaan yrityksen tulee hakeutua perusmuotoiseen saneerausmenettelyyn tai konkurssiin.

1.2 Tutkimuksen metodi

Yrityssaneeraus on oikeudellinen instituutio, jonka tarkoituksena on lakisäätösellä järjestelyllä parantaa taloudellisiin vaikeuksiin joutuneen elinkelpoisen yrityksen toimintaedellytyksiä. Oikeusjärjestelmän systematiikassa yrityssaneeraus kuuluu moderniin insolvenssioikeuteen, joka on osa prosessioikeutta.¹⁸ Maksukyvyttömyyden tutkimuksesta vain osa on oikeustieteellistä. Taloustieteessä on tehty maksukyvyttömyydestä runsaasti tutkimusta, jota voidaan hyödyntää oikeudellisissa ratkaisuisissa sekä oikeudellisten ilmiöiden tulkinnassa.¹⁹

Tutkimusmenetelmänä on oikeusdogmatiikka eli lainoppi. Lainopin tarkoituksena on oikeudellisten rakenteiden jäsentäminen ja oikeussäännösten systematisointi.²⁰ Lisäksi lainopin alaan kuuluu oikeussäännösten tulkinta ja soveltamisala.²¹ Lainopin tiedonintressinä on voimassa olevan oikeuden tietynhetkinen tulkinnallinen merkityssisältö.²²

¹⁷ HE 238/2021 vp, s. 117–118. Direktiivin mukaan uhkaavan maksukyvyttömyyden määrittely jää kansallisen tulkinnan varaan.

¹⁸ Koulu 2007, s. 1–6.

¹⁹ Koulu 1994, s. 215 ja mm. Laitinen – Laitinen 2014, s. 109, Laitinen 2021, s. 572–574.

²⁰ Aarnio 1989, s. 48–49. Yksittäisten säännösten välistä suhdetta ja säännösten muodostamaa kokonaisuutta voidaan hahmottaa systematisoinnin avulla.

²¹ Aarnio 1978, s. 52.

²² Siltala 2004, s. 541.

Oikeusdogmatiikka ei keskity ainoastaan oikeussääntöjen tutkimiseen, vaan myös oikeusperiaatteiden punnintaan ja yhteensovittamiseen.²³

Lainopillisen tutkimuksen ulkopuolelle jää kuitenkin liiketaloudellisten saneerausratkaisujen sisältö, koska yrityssaneerauslaki ei sääntele liiketaloudellisten saneeraustoimien sisältöä.²⁴ Yrityssaneerauslain esitöissä kuitenkin todetaan, että arvioinnin tulee perustua liiketaloudellisessa tarkastelussa hyväksytyihin lähtökohtiin ja periaatteisiin.²⁵ Yhtiön taloudellisesta tilasta tulee tehdä kokonaisvaltainen arviointi, jonka yhtenä osana on yrityksen liiketaloudellinen tarkastelu.²⁶

Edellä mainitusta syystä tutkielmassa käytetään myös oikeustaloustieteellisiä metodeja. Oikeustaloustieteessä tutkimuskohteena on oikeuden ja talouden vuorovaikutus, joka otetaan huomioon.²⁷ Taloustieteelliset argumentit ovat tarpeellisia varsinkin tilanteissa, joissa laki, lain esityöt tai oikeuskäytäntö eivät anna vastausta käsillä olevaan kysymykseen.²⁸ Oikeustaloustieteellinen näkökulma on tutkimuksen kannalta merkittävä, koska yritystä uhkaava maksukyvyttömyys – kuten yritys instituutiona – on lähtökohtaisesti liiketaloudellinen ilmiö.

1.3 Tutkimuskysymykset, tutkielman rakenne ja rajaukset

Tutkielman tarkoituksena on selvittää yrityssaneerauslain uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitteen sisältö. Tutkimustehtävän tavoitteen saavuttaminen edellyttää vastaamista seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mikä on uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitteen sisältö yrityssaneerauslain kontekstissa?

²³ Hirvonen 2011, s. 24. Lainoppi tarkoituksena on kuvata voimassa olevaa oikeutta, mutta se sisältää myös kannanottoja. Tästä syystä se ei ole puhdas kuvaus oikeudesta.

²⁴ Savolainen 2004, s. 17.

²⁵ HE 182/1992 vp, s. 21.

²⁶ Hupli 2004, s. 67–68.

²⁷ Määttä 1999, s. 9–10.

²⁸ Määttä 2016, s. 63.

2. Mitä oikeuslähteitä ja liiketaloustieteellisiä menetelmiä voidaan hyödyntää uhkaavan maksukyvyttömyyden määrittelyssä?

Tutkielma koostuu johdannosta, neljästä pääluvusta ja yhteenvedosta. Pääluvuissa pyritään rakentamaan kuva uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitteestä ja osittain myös maksukyvyttömyydestä oikeudellisessa ja taloustieteellisessä viitekehyksessä

Ensimmäisessä pääluvussa kuvataan yrityssaneerauksen roolia osana oikeusjärjestystä sekä yrityssaneerauksen historiaa, kehitystä ja tavoitteita. Lisäksi luvussa selvitetään varhaisen saneerausmenettelyn sääntelyä ja vaihtoehtoisia menettelytapoja yhtiön elinkelpoisen toiminnan tervehdyttämiseksi. Aihetta lähestytään oikeudellisesta näkökulmasta sekä esitetään insolvenssioikeuden ja yrityssaneerauksen pääpiirteet. Lisäksi luvussa käydään lyhyesti läpi varhaisen saneerausmenettelyn edellytykset ja esteet sekä merkittävimmät erot perusmuotoiseen saneerausmenettelyyn.

Toisen pääluvun aiheena on uhkaava maksukyvyttömyys varhaisen saneerausmenettelyn kontekstissa. Luvussa käsitellään uhkaavan maksukyvyttömyyden oikeudellista arviointia yrityssaneerauslain ja sen esitöiden pohjalta. Keskeisimpänä on oikeudellisen arvion muodostaminen uhkaavasta maksukyvyttömyydestä, joka rakentuu ratkaisuaineistosta, aikaperspektiivin arvioinnista sekä hyväksyttävistä arviointimenetelmistä.

Maksukyvyttömyydestä säädetään myös useissa muissa säädöksissä kuin yrityssaneerauslaissa. Kolmannessa pääluvussa pyritään antamaan yleiskuva keskeisistä säädöksistä, jotka linkittyvät yritystoimintaan ja ovat siten merkityksellisiä myös yrityssaneerauslain kannalta. Edellä mainittua sääntelyä on esimerkiksi konkurssioikeudessa, yhtiöoikeudessa ja rikosoikeudessa.

Neljännessä pääluvussa maksukyvyttömyyttä ja sen uhkaa käsitellään taloustieteellisessä viitekehyksessä. Luvun tarkoituksena on antaa yleiskuva taloustieteellisistä periaatteista ja arviointimenetelmistä, joita voidaan hyödyntää oikeudellisessa päätöksenteossa. Luvussa esitellään yleisimmät taloudelliset tunnusluvut, jotta maksukyvyttömyyden ja sen uhan taloustieteellisestä arvioinnista tunnuslukujen perusteella saa yleiskuvan.

Tutkielma on rajattu osakeyhtiömuotoisten yritysten uhkaavan maksukyvyttömyyden arviointiin. Uhkaavaa maksukyvyttömyyttä tarkastellaan varhaisen saneerausmenettelyn aloittamisedellytyksenä eikä tutkimusta uloteta saneerauksen esteperusteisiin tai muihin

aloittamisharkintaan liittyviin säännöksiin. Alueellisesti tutkimus on rajattu koskemaan Suomen oikeutta, vaikkakin maksukyvyttömyysdirektiivi ja -asetus tuovat tutkimukseen myös eurooppaoikeudellisia liityntäkohtia.

Maksukyvyttömyysdirektiiviin perustuvan varhaisen saneerausmenettelyn edellytyksenä on uhkaava maksukyvyttömyys. Aiemmin myös uhkaavan maksukyvyttömyyden perusteella pystyi hakeutumaan perusmuotoiseen saneerausmenettelyyn, mutta vuoden 2022 lakiuudistuksen myötä yrityssaneerauslakiin luotiin kaksi menettelyväylää. Varhaisen saneerausmenettelyn edellytyksenä on uhkaava maksukyvyttömyys, kun taas maksukyvyttömyyden perusteella voi hakea vain perusmuotoiseen saneerausmenettelyyn. Tästä syystä uhkaavan maksukyvyttömyyden arviointi saa suuremman painoarvon.

Tutkimuskohde on erittäin ajankohtainen, sillä rehabilitaatiomenettelyille on todennäköisesti tarvetta tulevaisuudessa erityisesti covid-19-pandemian sekä Venäjän hyökkäyssodan aiheuttaman energiakriisin ja korkean inflaation takia. Lakiuudistuksen yhtenä tavoitteena on mahdollistaa velallisen hakeutuminen saneerausmenettelyyn mahdollisimman varhaisessa vaiheessa – maksukyvyttömyyden vasta uhatessa – sillä silloin mahdollisuudet toiminnan tervehdyttämiseen ovat paremmat.

2 Yrityssaneeraus osana insolvenssioikeutta

2.1 Insolvenssioikeuden oikeudenalasta

Yritys voi markkinataloudessa ajautua maksuvaikeuksiin monesta syystä. Tämä taloudellisyhteiskunnallinen ongelma voidaan pääsääntöisesti ratkaista kahdella tavalla, maksukyvyyn palauttamisella tai rahaksi muuttamalla.²⁹ Yritys voi myös sulautua tai jakautua toimivaan yritykseen. Mikäli oma-aloitteiset tervehdyttämistoimet eivät tuota tulosta, voi yritys hakeutua yrityssaneeraukseen, jonka tavoitteena on palauttaa yrityksen maksukyky. Jos yrityksellä ei ole edellytyksiä jatkaa toimintaansa, on likvidaatiokonkurssi oikea vaihtoehto.³⁰ Yrityssaneerauksen oikeuspoliittisena tavoitteena on ohjata elinkelpoiset yritykset yrityssaneeraukseen ja elinkelvottomat konkurssiin.³¹

Yrityssaneeraus on osa insolvenssi- eli maksukyvyttömyysoikeutta, jonka muut osat ovat konkurssioikeus sekä yksityishenkilön velkajärjestely.³² Yrityssaneeraus on luettu instituutiona moderniin insolvenssioikeuteen, jonka ominaispiirre on pyrkimys palauttaa velallisen maksukyky. Perinteiseksi insolvenssioikeudeksi on puolestaan määritelty konkurssi ja ulosotto, jossa velkaongelman ratkaisu perustuu maksun saamiseen velallisen varallisuudesta. Insolvenssioikeus on oikeusjärjestelmän systematiikassa osa prosessioikeutta, johon kuuluu yleinen prosessioikeus sekä insolvenssioikeus.³³

Koulun näkemyksen mukaan insolvenssioikeus on irtautunut viime aikoina itsenäiseksi ja omaksi oikeudenalakseen, joka voidaan jakaa muodolliseen ja aineelliseen insolvenssioikeuteen. Muodollisessa insolvenssioikeudessa tarkastelun kohteena on yrityssaneeraus, konkurssi, yksityishenkilön velkasaneeraus ja ulosotto oikeudellisena

²⁹ Koulun – Lindfors 2021, s. 33. Maksukyvyyn palauttamista kutsutaan usein oikeudellisessa kirjallisuudessa termeillä ”rehabilitaatio” ja rahaksi muuttamista termillä ”likvidaatio”.

³⁰ Koulun 1994, s. 1. Ks. myös HE 182/1992 vp, s. 15–16, lainsäädännön tarkoituksena on luoda oikeudelliset puitteet, jotka antavat mahdollisuuksia löytää ratkaisuja vaikeuksiin joutuneille yrityksille, joiden toiminta on elinkelpoista tai voidaan palauttaa elinkelpoiseksi. Myös Könkkölä – Linna 2013, s. 4, jonka mukaan konkurssi on luonnollinen osa markkinoiden toimintaa.

³¹ Savolainen 2004, s.1.

³² Helenius ym. 2021, s. 54.

³³ Koulun 2007, s. 6–7. Ks. myös Koulun – Niemi-Kiesiläinen 1996, s. 1147–1148. Prosessioikeus on ollut Suomessa laaja oikeudenalasta, joka on käsittänyt oikeudenkäynnin ja sitä vastaavat oikeussuojamenettelyt sekä konkurssin ja ulosoton.

menettelynä. Huomioarvoista kuitenkin on, että insolvenssimenettelyissä tuomioistuimen rooli on merkittävästi pienempi kuin oikeudenkäynnissä. Aineelliseen insolvenssioikeuteen kuuluvat taas säännökset siitä, miten insolvenssioikeus vaikuttaa mm. velka- ja sopimussuhteisiin.³⁴

2.2 Yrityssaneerauslaki ja sen historiallinen tausta

Suomi oli vaipunut 1990-luvun alussa syvään lamaan bruttokansantuotteen laskiessa 4,5 prosenttia vuonna 1991 ja 3,1 prosenttia vuonna 1992.³⁵ Työttömyysaste seurasi BKT:n kehitystä hieman viiveellä ja oli 11,7 prosenttia vuonna 1992 ja 16,3 prosenttia vuonna 1993.³⁶ Laman vaikutusta yritystoimintaan voi kuvata konkurssien määrällä, joita panttiin vireille 3 634 kappaletta vuonna 1990, 6 255 kappaletta vuonna 1991 ja vuonna 1992 määrä oli jo 7 391 kappaletta.³⁷ Edellä kuvatuista luvuista voidaan havaita, että vaikean taloudellisen tilanteen ratkaisemiseksi oli tarve kehittää uusia oikeudellisia työkaluja, vaikkakin valmistelutyö oli aloitettu ennen pahinta lamaa.³⁸

Yrityksen saneerausta koskeva lakiehdotus julkistettiin 17.1.1992 ja hallituksen esitys 182/1992 vp annettiin eduskunnalle syyskuussa 1992. Laki yrityksen saneerauksesta tuli voimaan 8.2.1993. Hallituksen esityksen mukaan konkurssilainsäädännön epäkohtia olisi korjattava niin, että elinkelpoiset yritykset pystyisivät jatkamaan toimintaansa tilapäisistä taloudellisista vaikeuksista huolimatta kannattavina ja kilpailukykyisinä.³⁹ Heikkojen taloudellisten olosuhteiden takia lakia pidettiin kiireellisenä ja tarpeellisenä.⁴⁰

³⁴ Koulu ym. 2022, IV Yrityssaneeraus, 1. Johdanto, Yrityssaneeraus oikeusjärjestelmässä, Oikeussystematiikka.

³⁵ Tilastokeskus - Bruttokansantuote markkinahintaan 1975–2006. Saatavilla: https://www.stat.fi/til/vtp/2006/vtp_2006_2008-01-31_tau_001.html (Luettu 1.12.2022).

³⁶ Tilastokeskus - Työvoimatilastoja 60 vuotta. Saatavilla: https://tilastokeskus.fi/til/tyti/2018/16/tyti_2018_16_2019-12-03_tie_001_fi.html (Luettu 1.12.2022).

³⁷ Tilastokeskus – Vireille pannut konkurssit. Saatavilla: https://www.stat.fi/static/media/uploads/tup/suoluk/suomilukuina_tau_oik002.xlsx (Luettu 1.12.2022).

³⁸ Koskelo 1994, s. 4. Lama kuitenkin vaikutti yrityssaneerustilain valmisteluajankuluun, joka oli poikkeuksellisen nopea.

³⁹ HE 182/1992 vp, s. 6.

⁴⁰ LaVM 15/1992, s. 2–3. Lisäksi lakivaliokunta piti hallituksen esitystä hyvin valmisteltuna mutta liian laajasisältöisenä ja monimutkaisena.

Maksukyvyttömyyttä koskevat hallituksen esitykset käsiteltiin myös perustuslakivaliokunnassa, koska niihin katsottiin liittyvän valtiosääntöoikeudellisia ongelmia.⁴¹ Valtiosääntöoikeudellinen arviointi kohdistuu oleellisesti perustuslain 6 §:ssä turvattuun omaisuudensuojaan. Maksukyvyttömyyteen liittyvät ongelmat oli aiemmin ratkaistu pääsääntöisesti konkurssilainsäädännön avulla, mutta myös yrityksen saneerauksesta annetut muutosehdotukset ovat asialliselta luonteeltaan ja merkitykseltään rinnastettavissa voimassa olevaan täytäntöönpanolainsäädäntöön. Lisäksi perustuslakivaliokunta huomautti, että velkojan aseman väistämätön heikentyminen ei saa olla velkojan kannalta kohtuutonta.⁴²

Yrityssaneerauslakiin tehtiin lähinnä joitakin teknisiä muutoksia vuonna 1998, mutta muuten laki säilyi miltei muuttumattomana vuoden 2007 uudistukseen asti. Vuoden 2007 uudistus oli merkittävän laaja ja sisälsi perustavanlaatuisia muutoksia alkuperäiseen järjestelmään.⁴³ Uudistuksen päätavoitteena oli parantaa hakemusten tasoa ja kannustaa yrityksiä hakeutumaan saneeraukseen riittävän ajoissa. Ensimmäisen tavoitteen tarkoituksena oli parantaa saneerausmenettelystä päättämistä niin, että se olisi varmemmalla pohjalla. Toisen tavoitteen osalta todettiin, että varhaisessa vaiheessa menettelyyn hakeutuneilla yrityksillä on paremmat mahdollisuudet selviytyä saneerauksesta ja jatkaa toimintaa.⁴⁴

Seuraava merkittävä uudistus yrityssaneerausmenettelyyn tapahtui 1.7.2022, kun Euroopan unionin ns. maksukyvyttömyysdirektiivi⁴⁵ implementoitiin osaksi kansallista sääntelyä. Direktiivin täytäntöönpanoa valmisteli oikeusministeriön asettama työryhmä, ja hallituksen esitys HE 238/2021 vp perustuu pitkälti työryhmän välimietinnön⁴⁶ ehdotukseen. Koulun näkemyksen mukaan hallituksen esitys on vaikeaselkoinen, ja sen rinnalla on tarpeellista perehtyä direktiiviin ja työryhmän mietintöön.⁴⁷

⁴¹ He 182/1992 vp, s. 120.

⁴² PeVL 23/1992, s. 2.

⁴³ Koulun 2007, s. 10–11. Kyse oli mm. jälkikonkurssista, joka on seuraus epäonnistuneesta saneerauksesta.

⁴⁴ HE 152/2006 vp, s. 13.

⁴⁵ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/1023.

⁴⁶ ML 18/2021.

⁴⁷ Koulun ym. 2022, IV Yrityssaneeraus, 1. Johdanto, Yrityssaneerauslaki ja sen tausta, Vuoden 2022 uudistus. Ks. myös Koulun 2022 s. 2. Koulun pitää uudistusta tarpeettomana ja vaikeasti implementoitavana.

Yrityssaneerauslain kannalta merkittävin direktiivin tuoma uudistus oli kahden menettelyväylän luominen. Perusmuotoisen saneerausmenettelyn rinnalle luotiin toinen menettelyväylä, joka on varhainen saneerausmenettely. Varhaisen menettelyn tavoitteena on tarjota menettelyväylä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa yrityksille, joita uhkaa maksukyvyttömyys.⁴⁸ Koulun näkemyksen mukaan uudistus oli tarpeeton, koska vanha järjestelmä oli toimiva eikä varhainen saneerausmenettely juurikaan eroa perusmuotoisesta menettelystä.⁴⁹ Aika kuitenkin näyttää, onko uudistuksella suurempaa vaikutusta yritysten käyttäytymiseen saneerausmenettelyyn hakeutumisen suhteen. Tilastokeskuksen mukaan lain voimaantulon jälkeen heinä-lokakuun aikana yrityssaneerauksia pantiin vireille 94 kappaletta, joista varhaisena yrityssaneerauksena kaksi.⁵⁰ Tämän perusteella uudistus ei ole tuonut merkittävää muutosta saneeraukseen hakeutumiseen.

2.3 Yrityksen saneerausmenettelyn sääntelyn tavoitteet

Yrityssaneerauksen tavoite on kirjattu YSL 1 §:n 1 momenttiin. Lainkohdan mukaan tarkoituksena on taloudellisissa vaikeuksissa olevan velallisen jatkamiskelpoisen yritystoiminnan tervehdyttäminen, edellytysten turvaaminen ja velkajärjestelyn aikaansaaminen. Tämän tavoitteen aikaansaamiseksi voidaan ryhtyä varhaiseen tai perusmuotoiseen saneerausmenettelyyn. Edellä mainittu lainkohta on lain sisällöstä kertova yleinen johdantosäännös, jolla ei ole välitöntä aineellista merkitystä.⁵¹

Maksuvaikeuksiin joutuneiden yritysten liiketoiminnan jatkumista tulisi suojata, koska liiketoiminnan jatkumisella voidaan mahdollistaa yrityksen arvon säilyminen ja sen tuomat yhteiskunnalliset hyödyt.⁵² Toimivan yrityksen arvon voidaan arvioida olevan korkeampi kuin sen varallisuuden arvo, sillä yritystoimintaan on monesti sitoutunut toiminnallista

⁴⁸ HE 238/2022 vp, s. 96. Tämä perustuu maksukyvyttömyysdirektiivin 4 artiklaan, jonka mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava velalliselle ennaltaehkäisevien uudelleenjärjestelyjen puitteet, kun maksukyvyttömyys näyttää todennäköiseltä.

⁴⁹ Koulun 2022, s. 3.

⁵⁰ Tilastokeskus. Yrityssaneerausten määrä kasvoi vuoden 2022 kolmannella neljänneksellä 49 % edellisvuodesta. Saatavilla: <https://stat.fi/julkaisu/cku2ay388880p0c58b5bbncpa> (Luettu 1.12.2022).

⁵¹ Koskelo 1994, s. 6. Koskelon mukaan yleiselle säännökselle voidaan kuitenkin antaa tulkinnallista merkitystä lakia sovellettaessa.

⁵² Savolainen 2004, s. 11.

potentiaalia, joka menetetään realisaatiokurssissa.⁵³ Jotta saneerauksen menestymismahdollisuudet olisivat mahdollisimman hyvät, on yhdeksi sääntelyn tavoitteeksi asetettu saneerausmenettelyn aloittaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.⁵⁴ Tämä tavoite on kuitenkin osoittautunut hankalaksi saavuttaa, sillä ongelmana on edelleen velallisen hakeutuminen saneerausmenettelyyn liian myöhään.⁵⁵

Vuoden 2022 lakiuudistus perustuu Euroopan unionin sääntelyyn, tarkemmin sanoen maksukyvyttömyysdirektiiviin. Sen taustalla ovat erityisesti pääomamarkkinaunionin tavoitteet, joihin pyritään muun muassa poistamalla rajat ylittävien investointien esteitä sekä edistämällä elinkelpoisen liiketoiminnan jatkumista.⁵⁶ Maksukyvyttömyysdirektiivin 4 artiklan mukaan maksukyvyttömyyden välttämiseksi jäsenvaltioiden on mahdollistettava ennaltaehkäisevät uudelleenjärjestelyn puitteet, kun maksukyvyttömyys vaikuttaa todennäköiseltä. Direktiivin yhtenä päätavoitteena on siten ehkäistä maksukyvyttömyyttä proaktiivisesti eikä korjata jo toteutunutta maksukyvyttömyyttä reaktiivisesti.

Yrityssaneerauslain muutoksella oli pääasiassa tarkoitus panna täytäntöön maksukyvyttömyysdirektiivin edellyttämät muutokset. Tämän lisäksi yrityssaneerailakiin oli tarkoitus tehdä myös muita muutoksia, joiden tarkoitus on lähinnä tehostaa saneerausmenettelyä sen kestoa lyhentämällä ja kuluja karsimalla.⁵⁷ Tavoitteet ovat perusteltuja, sillä mahdollisimman nopeasti ja kustannustehokkaasti toteutettu yrityssaneeraus säästää kustannuksia sekä palauttaa yrityksen normaaliin liiketoimintaan lyhyemmässä ajassa.

Hallituksen asettamat tavoitteet myötäilevät direktiivissä asetettuja tavoitteita. Erityisesti hallitus kiinnittää huomiota mikro- ja pk-yritysten toimintaedellytysten vahvistamiseen. Kansallisten muutostarpeiden arviointi jatkuu, ja tämän pohjalta muutosehdotuksista tulisi antaa erillinen esitys vuoden 2022 aikana.⁵⁸ Globaalit kriisit ovat aiheuttaneet monille

⁵³ Hupli 2004, s. 62.

⁵⁴ HE 182/1992 vp, s. 17.

⁵⁵ HE 238/2021 vp, s. 14. Ks. Koskinen-Vaara 2022, s. 252, jonka mukaan saneerausohjelman keskeyttämisvaatimus on laitettu vireille keskimäärin 3,5 kuukauden kuluttua saneerausmenettelyn aloittamisesta.

⁵⁶ ML 2021:18, s. 13.

⁵⁷ HE 238/2021 vp, s. 5.

⁵⁸ HE 238/2021 vp, s. 5.

toimialoille vaikeuksia, joihin ne eivät ole voineet itse vaikuttaa. Esimerkiksi tapahtuma- ja ravintola-ala ovat kärsineet pandemiasta, ja venäjänkaupasta riippuvaiset yritykset ovat joutuneet sopeuttamaan toimintaansa todella nopealla aikavälillä. Tästä syystä nopeille ja tehokkaille välineille maksukyvyttömyyden torjuntaan on tarve tämän päivän liiketoimintaympäristössä.

2.4 Saneerausmenettelyn sääntely

Laki yrityksen saneerauksesta (47/1993) tuli voimaan Suomessa 8.2.1993. Laki on kokenut kaksi suurempaa osittaisuudistusta, ensimmäisen vuonna 2007 ja toisen maksukyvyttömyysdirektiivin implementoinnin myötä 2022. Yrityssaneerauslain tarkoituksena on antaa oikeussuojaa saneerausintressille, jolla tarkoitetaan velallisyrittäjien tarvetta ja oikeutta rajoittaa velkojan oikeuksien toteutumista velallisen ongelmien korjaamiseksi.⁵⁹ Yrityssaneerauslaki puuttuu kuitenkin perustuslaissa turvattuun omaisuuden suojaan, mistä syystä lainvalmistelussa katsottiin aiheelliseksi pyytää lausunto perustuslakivaliokunnalta.

Prosessioikeuden järjestelmässä yrityssaneerauslain mukainen saneerausmenettely on hakemuslainkäyttöä, jonka piiriin 1990-luvulla voimaan tulleet insolvenssimenettelyt kuuluvat.⁶⁰ Käytännössä saneerausmenettely muodostaa saneerausasian, joka on moniosainen hakemusasia. Saneerausmenettely voidaan jakaa kahteen tasoon, jotka ovat lainkäytön taso tuomioistuimessa ja saneerausmenettelyn sisäinen taso. Lainkäytön tasoon kuuluu muun muassa päättäminen saneerausmenettelyn aloittamisesta ja saneerausohjelman vahvistamisesta. Saneerauksen tasoon kuuluu taas saneerauksen sisällön suunnittelu, ohjelman laatiminen ja ohjelman toteutus.⁶¹

Saneerausasiat kuuluvat prosessioikeuden systematiikassa hakemusasioihin.⁶² Laajassa mielessä hakemuslainkäyttö kuuluu siviiliprosessin erityisiin lajeihin.⁶³ Legaliteettiperiaatteen

⁵⁹ Hupli 2004, s. 2.

⁶⁰ Kuuliala 2004, s. 640. 1990-luvulla luotuihin insolvenssimenettelyihin kuuluvat yrityssaneerauksen lisäksi yksityishenkilön velkajärjestely.

⁶¹ Koulumäki 2007, s. 21–22.

⁶² Koskelo 1994, s. 30.

⁶³ Helenius ym. 2021, s. 64.

edellytys on, että lainkäytön tasosta on säännelty vähintään pääpiirteisesti laintasoisilla määräyksillä. Tästä syystä yrityssaneeraukseen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 8 luvun säännöksiä. Hakemusasian käsittelyssä ovat voimassa soveltuvien osin myös säännökset siitä, mitä riita-asian käsittelystä alioikeudessa on säädetty.⁶⁴

Maksukyvyttömyysdirektiivi annettiin 20.6.2019. Yrityksen rehabilitaatiomenettelyn näkökulmasta merkittävin direktiivin tuoma muutos on varhaisen saneerausmenettelyn tuominen kansalliseen lainsäädäntöön. Varhaista saneerausmenettelyä koskevat muutokset yrityssaneerailakiin tulivat voimaan 1.7.2022. Lakimuutoksella pantiin täytäntöön direktiivin vaatimukset koskien yrityssaneerailakia.⁶⁵

Edellä mainittujen säädösten lisäksi yrityssaneerauksessa tulee sovellettavaksi asetus yrityksen saneerauksesta (55/1993). Asetuksen keskeinen sisältö koskee saneeraushakemuksen sisältöä ja siihen vaadittuja liitteitä. Rajat ylittäviä tapauksia unionin alueella sääntelee maksukyvyttömyysasetus, jota sovelletaan yrityssaneeraukseen, mikäli menettelyn kohteena olevalla yhtiöllä on siteitä useampaan kuin yhteen jäsenvaltioon. Mikäli saneerausvelallisen pääintressikeskus on Suomessa, suomalainen saneerausmenettely kattaa kaikissa jäsenvaltioissa olevan varallisuuden.⁶⁶

2.5 Varhaisen saneerausmenettelyn aloittamis- ja esteperusteet

Varhaisen saneerausmenettelyn aloittamis- ja esteperusteet eivät merkittävästi eroa perusmuotoisen saneerausmenettelyn vastaavista. Varhainen saneerausmenettely on siten melko samankaltainen kuin perusmuotoinen menettely.⁶⁷ Alla on käsitelty merkittävimmät erot varhaisen ja perusmuotoisen menettelyn välillä.

Varhaisen saneerausmenettelyn vireillepanoon oikeutettu on vain velallinen, koska yrityssaneerailain 4 a §:n mukaan hakemuksen menettelyn aloittamisesta voi tehdä vain

⁶⁴ Koulu ym, 2017, IV Yrityssaneeraus, 1. Johdanto, Saneerauksen teoriaa ja todellisuutta, Lainsäätäjän käsitys saneerausmenettelystä, Yleinen viittaussäännös. Hakemusasiassa ei kuitenkaan ole erotettavissa valmistelua ja pääkäsittelyä, vaan saneerauskäytännössä käytetään paljon kirjallisia lausumia.

⁶⁵ HE 238/2021 vp, s. 5.

⁶⁶ Koulu 2007, s. 42.

⁶⁷ Näin myös Koulu 2022, s. 3, jonka mukaan esikuvana suomalaiselle varhaiselle menettelylle on ollut useissa maissa käytetyt ennakkolliset selvitysmenettelyt. Erot varhaisen ja perusmuotoisen menettelyn välillä ovat marginaalisia.

velallinen. Säännös perustuu maksukyvyttömyysdirektiivin 4 artiklan 7 ja 8 kohtaan, joiden mukaan velallisen on annettava kaikissa tilanteissa vähintäänkin suostumuksensa saneerauspuutteiston käyttämiseksi. Velallinen ja velkoja eivät siten voi tehdä yhteishakemusta varhaiseen menettelyyn, vaikka maksukyvyttömyysdirektiivi olisi tämän mahdollistanut. Perusmuotoisen saneerauksen voi velallisen lisäksi saada vireille YSL 5 §:n mukaan myös velkoja, velkojat tai todennäköinen velkoja.

Varhaisen saneerausmenettelyn edellytyksenä on YSL 4 b §:n mukaan uhkaava maksukyvyttömyys, joten tämä menettelyväylä ei ole mahdollinen hakijan ollessa maksukyvytön. Varhaisen menettelyn aloittaminen ei edellytä muuta, toisin kun perusmuotoinen saneeraus, jonka edellytyksenä on YSL 6 §:n mukaan vähintään kahden velkojan, joiden saamiset edustavat vähintään 1/5 osaa velallisen tunnetuista veloista, hakemuksen puoltaminen tai yhteishakemuksen tekeminen velallisen kanssa. Lisäksi saman lainkohdan mukaan velallisen on oltava maksukyvytön. Hallituksen esityksen mukaan maksukyvyttömyyttä arvioitaessa voidaan soveltuvin osin ottaa huomioon konkurssilain maksukyvyttömyyden määritelmä.⁶⁸

Varhaisen saneerausmenettelyn esteperusteet ovat suppeammat kuin perusmuotoisessa menettelyssä. YSL 4 c §:n mukaan varhaista saneerausmenettelyä ei voida aloittaa, mikäli velallinen on maksukyvytön, tai on todennäköistä, että velallisen varat eivät riitä menettelyn kustannusten kattamiseen, tai on todennäköistä, että velallinen ei kykene maksamaan menettelyn alkamisen jälkeen syntyviä velkoja tai velallisen kirjanpito on olennaisesti puutteellinen.

Perusmuotoisen saneerausmenettelyn esteenä on YSL 7 §:n mukaan edellä mainitun lisäksi maksukyvyttömyyden korjaamiskelvottomuus, perusteltu olettaus siitä, että hakemuksen tarkoituksena on velkojan perintätoimen estäminen tai muu velkojan tai velallisen oikeuden loukkaus. Perusmuotoista saneerausmenettelyä ei voida myöskään aloittaa, mikäli velallinen tai velallisen puolesta toiminut on syyllistynyt tai on syytteessä saneerausmenettelyn kohteena olevassa toiminnassa rikoslaissa tarkoitettuun velallisen rikokseen tai kirjanpitorikokseen.

⁶⁸ HE 238/2021 vp, s. 118. Lain esitöiden mukaan maksukyvyttömyysmenettelyjen yksinkertaistamiseksi maksukyvyttömyyttä tulisi arvioida samoin kuin konkurssissa. Konkurssilakiin sisältyviä maksukyvyttömyysolettamia ei kuitenkaan huomioitaisi, mutta olettamien tosiseikoilla voi olla merkitystä maksukyvyttömyyden arvioinnissa.

Varhaisen saneerausmenettelyn aloittamista ei estä se, että varhaiseen menettelyyn hakeudutaan velkojan perintätoimien estämiseksi tai velkojan tai velallisen oikeutta loukatun. Tämä väärinkäytön mahdollisuus on tunnistettu myös lain esitöissä, mutta hallituksen esityksen mukaan se ei merkittävästi lisää väärinkäyttöriskiä.⁶⁹ On kuitenkin mahdollista, että väärinkäytösten määrä lisääntyy erityisesti sellaisten yritysten kohdalla, joilla ei ole aikomusta jatkaa toimintaa vaan pitkittää konkurssiin asettamista.

Konkurssiasiamiehen teettämän tutkimuksen perusteella saneeraushakemuksia ja saneerausmenettelyä käytetään kuitenkin jossain määrin konkurssin viivyttämiseen. Tutkimuksen mukaan konkurssiin asetetuista 1990 yrityksestä 289 (14,5 %) oli ollut saneerausmenettelyssä tai hakenut sitä. Näistä yrityksistä 48:n (16,6 %) osalta oli tehty rikosilmoitus velallisen toiminnasta konkurssimenettelyn myöhemmässä vaiheessa. Tutkimuksen mukaan konkurssia voitiin viivyttää 6–7 kuukautta ja viivyttelyllä aiheutettu vahinko oli keskimäärin 56 000 euroa.⁷⁰ Todennäköistä on, että varhainen saneerausmenettely lisää viivyttely- ja keinotteluluonteisia saneerauksia, koska esteperusteita on vähemmän.⁷¹

Varhaisen saneerausmenettelyn oikeusvaikutusten pääasialliset erot perusmuotoiseen menettelyyn koskevat maksu- ja vakuudenasettamiskieltojen, ulosmittaus- sekä muiden täytäntöönpanotoimenpiteiden kieltojen ja turvaamistoimenpiteiden kieltojen määräämistä ja voimassaoloa.⁷² Tuomioistuimien voi varhaisen menettelyn osalta jättää kiellot määräämättä YSL 14 a §:n perusteella, jos on todennäköistä, että ne eivät ole tarpeen tai jos velallinen niin pyytää. Kieltojen määräämättä jättäminen voi kuitenkin olla hyvä vaihtoehto, jos yhtiö ei ole vielä kovin lähellä maksukyvyttömyyttä ja kieltojen määräämisellä olisi toimintaedellytyksiä heikentävä vaikutus.

Myös väliaikaisten kieltojen määrääminen on mahdollista YSL 14 f §:n perusteella. Pääsäännön mukaan väliaikaiset kiellot tulisi jättää määräämättä, koska velkojien oikeuksia

⁶⁹ HE 238/2021 vp, s. 108 ja 119. Hallituksen esityksessä myös todetaan, että oletettavasti velalliset, jotka eivät ole edes uhkaavan maksukyvyttömyyden tilassa, eivät hakeudu saneerausmenettelyyn siihen liittyvien kustannusten ja julkisuusvaikutusten vuoksi.

⁷⁰ Konkurssiasiamiehen toimiston julkaisu 1/2021, s. 134–135.

⁷¹ Konkurssiasiamiehen toimiston julkaisu 1/2021, s. 3. Viivyttelyluontoisella saneerauksella tarkoitetaan yrityssaneerausta tai yrityssaneeraushakemusta, jonka ilmeisenä tarkoituksena on konkurssin estäminen. Keinotteluluontoisella saneerauksella taas tarkoitetaan saneerausta, jossa saneerausta tai saneeraushakemusta käytetään velallisen oman edun tavoitteluun eikä yritystoiminnan elvyttämiseen.

⁷² HE 238/2021 vp, s. 123.

rajoitetaan merkittävästi jo ennen menettelyn aloittamista.⁷³ Tämä on perusteltu näkökulma varsinkin varhaisessa saneerausmenettelyssä, sillä uhkaavan maksukyvyttömyyden ollessa käsillä yhtiön tilanne ei voine olla niin vakava, että väliaikaiset kiellot olisivat välttämättömiä.

Varhaisessa saneerausmenettelyssä tuomioistuimen määräämien kieltojen kesto on YSL 14 d §:n mukaan kolme kuukautta kieltojen määräämisestä. Kieltojen kesto voi jatkaa velallisen pyynnöstä, mutta kiellot eivät voi olla voimassa yli 12 kuukautta. Lain esitöiden mukaan kieltojen lyhyt voimassaoloaika on perusteltu, koska varhaisen menettelyn esteperusteet ovat suppeammat kuin perusmuotoisen menettelyn. Lisäksi lyhyempi aika kannustaa lainsäätäjän näkemyksen mukaan aktiivisempaan toimintaan menettelyn alkuvaiheessa.⁷⁴ Kolmen kuukauden voimassaoloaika on pidetty kuitenkin niin lyhyenä, että todennäköisyys voimassaoloajan jatkamiselle tulee olemaan suuri.⁷⁵ Maksukyvyttömyysdirektiivi olisi mahdollistanut neljän kuukauden voimassaoloajan, mikä olisi voinut olla käytännön kannalta parempi vaihtoehto.

Myös selvittäjän määräämisessä on pieniä eroja varhaisen ja perusmuotoisen saneerausmenettelyn välillä. YSL 82 a §:n mukaan selvittäjä voidaan varhaisessa saneerausmenettelyssä jättää määräämättä, mikäli kieltoja ei määrätä, tai sitä ei katsota tarpeelliseksi saneerausohjelman tai velkojien edun valvomiseksi. Selvittäjä on kuitenkin määrättävä, mikäli velallinen tai yli puolet tunnetuista velkojista sitä vaatii. Perusmuotoisessa menettelyväylässä selvittäjä voidaan jättää YSL 82 b §:n mukaan määräämättä, jos kukaan ei ole tehnyt esitystä selvittäjän määräämisestä tai muuten vaatinut sitä. Mikäli tuomioistuin niin katsoo, voidaan selvittäjä jättää määräämättä myös, jos se ei ole saneerausohjelman vahvistamiseksi tai velkojien edun kannalta tarpeellista.

Maksukyvyttömyysdirektiivistä johtuen selvittäjä on määrättävä varhaisessa menettelyssä vain tarvittaessa.⁷⁶ Tämä on perusteltu näkökanta, sillä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa menettelyyn hakeutunut velallinen ei välttämättä tarvitse selvittäjää. Tämä säästää kustannuksia ja voi myös vähentää perusmuotoiseen saneerausmenettelyyn liittyvää

⁷³ ML 2022:18, s. 39–40.

⁷⁴ HE 238/2021 vp, s. 127.

⁷⁵ ML 2021:31, s. 18.

⁷⁶ HE 238/2021 vp, s. 136–137.

negatiivista mielikuvaa, koska ulkopuolinen toimija ei ole mukana järjestelemässä yhtiön asioita.

2.6 Saneerausmenettelyn vaihtoehdot

Maksukyvyttömyysdirektiivin implementointi toi saneerausmenettelyyn uuden vaihtoehdon, joten uudistuksen jälkeen yrityssaneerauslaki mahdollistaa kaksi menettelyvaihtoehtoa eli menettelyväylää. Menettelyväylät ovat perusmuotoinen saneeraus ja varhainen saneeraus. Perusmuotoisella saneerauksella tarkoitetaan menettelyä, joka on ollut käytettävissä vuodesta 1993, jolloin yrityssaneerauslaki tuli voimaan. Perusmuotoinen saneeraus on tarkoitettu tapauksiin, jossa ongelmat ovat vakavia mutta kuitenkin mahdollisia korjata. Varhaisen saneerausmenettelyn tarkoituksena on ohjata ongelmiin ajautunut yritys mahdollisimman aikaisessa vaiheessa saneerausmenettelyyn.⁷⁷

Käytännössä uusi varhainen saneerausmenettely ei eroa kovinkaan paljoa perusmuotoisesta saneerausmenettelystä. Velallisen asema on molemmissa menettelyissä sama, selvittäjän rooli on samanlainen, menettelykulut ovat jokseenkin samansuuruiset, ja tuomioistuimen rooli on hyvin pitkälti samanlainen.⁷⁸ Merkittävänä erona voidaan mainita se, että aloiteoikeus varhaiseen saneerausmenettelyyn on vain velallisella sekä edellytyksenä uhkaava maksukyvyttömyys.

Edellä mainittujen ns. täysmittaisten saneerausten vaihtoehtona ovat nopeutettu saneeraus ja realisaatiosaneeraus. Näitä voidaan kutsua myös epätyypilliseksi saneerauksiksi ja etukäteen neuvotelluiksi saneerauksiksi. Etukäteen neuvotellun saneerauksen tarkoitus on se, että yritys sopii velkojiansa kanssa saneerausohjelmasta YSL 92 §:n mukaisesti, minkä tuomioistuin vahvistaa.⁷⁹ Realisaatiosaneerauksessa taas on kyse menettelystä, jossa vahvistettava saneerausohjelma sisältää koko yrityksen tai sen osan myymisen.⁸⁰

Ongelmiin joutuneen yhtiön kannalta paras vaihtoehto olisi monesti vapaaehtoinen ja sopimukseen perustuva uudelleenjärjestely, koska viralliset menettelyväylät ovat

⁷⁷ Koulu 2022, s. 3.

⁷⁸ Koulu 2022, s. 3.

⁷⁹ Hupli 2012, s. 50.

⁸⁰ Hupli 2021, s. 52.

pääsääntöisesti haitallisia yhtiön sidosryhmille, liikesuhteille ja maineelle.⁸¹

Realisaatiosaneeraus puolestaan voi tuottaa velkojille paremman lopputuloksen, vaikkakin se on vastoin lain tarkoitusta.⁸² Realisaatiosaneeraus voi olla käyttökelpoinen menetelmä esimerkiksi silloin, kun maksuvaikeuksiin ajautuneella konserniyrityksellä on toimintaa tai varallisuutta, jonka jokin taho on halukas ostamaan mikäli yritys pääsee menettelyn piiriin.⁸³

Suomen oikeusjärjestelmä ei tunne velkakonversiota, vaikka yhtiöiden velkoja on konvertoitu jo kauan. Siitä huolimatta, että lainvalmistelussa asiaa on pohdittu, konversiota ei ole kuitenkaan tuotu lainsäädäntöön. Velkakonversiolla voitaisiin kuitenkin saavuttaa merkittäviä etuja, esimerkiksi osakkeiden arvonnousun kautta.⁸⁴ Konversion kautta velkojalla voisi olla myös parempi kannustin saada toiminta elinkelpoiseksi yhdessä velallisen kanssa. Keskustelua aiheesta on syytä jatkaa, ja velkakonversio on nähtävä varteenotettavana välineenä, joka olisi hyvä kirjata myös lakiin.

Velallisen kannalta velkojen konvertoiminen voi vaikuttaa merkittävästi toiminnan jatkamisedellytyksiin. Velan muuttaminen oman pääoman ehtoiseksi sijoitukseksi tai pääomalainaksi vahvistaa yhtiön vakavaraisuutta vieraan pääoman pienentyessä, vaikka yhtiön rahavarat eivät lisäänty. Menettelyllä voidaan pienentää maksukyvyttömyyden uhkaa, sillä velanhoitokustannukset pienenevät ja takaisinmaksuvelvoitteet vähenevät.⁸⁵

⁸¹ Lehtimäki 2010, s. 1001. Maksukyvyttömyysmenettelyt pääsääntöisesti tuhoavat varsin tehokkaasti yrityksen ja sen varallisuuserien arvoa.

⁸² Hupli 2012, s. 53–54. Yrityssaneerauslain tarkoituksena on jatkamiskelpoisen toiminnan tervehdyttäminen eikä omaisuuden realisaatio.

⁸³ Näin myös Hupli 2012, s. 54, jonka mukaan uskottava realisointisuunnitelma on osoitus liiketoiminnan elinkelpoisuudesta.

⁸⁴ Engelberg ym. 2022, s. 16. Velkakonversioilla tarkoitetaan velan muuntamista velallisyhtiön omaksi pääomaksi.

⁸⁵ Murto-Unkila 2018, s. 167.

3 Uhkaava maksukyvyttömyys varhaisen saneerausmenettelyn kontekstissa

3.1 Maksukyvyttömyys yrityssaneerauslaissa

Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan yrityssaneerailain 1 luvun 3 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan sitä, että velallinen on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Legaalimääritelmä on sama kuin konkurssilaissa, mutta yrityssaneerauslaissa ei ole konkurssilakia vastaavia oletussääntöjä maksukyvyttömyydestä.⁸⁶

Maksukyvyttömyyttä arvioitaessa on erotettava illikviditeetti eli maksuvalmiuden puuttuminen. Tällä tarkoitetaan sitä, että kyseessä ei ole vain tilapäinen kyvyttömyys suoriutua veloista, vaan maksukyvyttömyyden on oltava pysyvämpää.⁸⁷ Maksukyvyttömyys ei kuitenkaan saa olla niin syvää, että se ei ole korjattavissa, vaan se tulee olla poistettavissa saneerausmenettelyn avulla muuten kuin lyhytaikaisesti.⁸⁸

Yrityssaneerailain maksukyvyttömyyskäsitteen on katsottu olevan siinä mielessä ongelmallinen, että maksukyvyttömyyden pitäisi olla samaan aikaan sekä pysyvää että korjauskelpoista. Koulun näkemyksen mukaa saneerausmenettely voidaan aloittaa jo tilapäisenkin maksukyvyttömyyden ollessa käsillä.⁸⁹ Koulun näkemystä tukee se, että kokemukseperusteisesti saneerausmenettelyihin hakeudutaan liian myöhään.⁹⁰

⁸⁶ Könkkölä – Linna 2020, s. 112. Konkurssilain 2 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan velallista on pidettävä maksukyvyttömänä, jos velallinen on lakkauttanut laskunsa, ulosotossa on konkurssihakemuksen tekemistä edeltävän kuuden kuukauden aikana ilmennyt, ettei velalliselta kerry varoja saatavan täydeksi suorittamiseksi tai velallinen ei viikon kuluessa velkojan maksukehotuksen saatuaan ole maksanut velkojan selvää ja erääntynyttä saatavaa.

⁸⁷ Koskelo 1998, s. 99. Tästä syystä maksukyvyttömyyden arvioinnissa on aina jollain tasolla kyse ennusteen luonteisesta arvioinnista. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon velallisen mm. velallisen velat ja varat sekä erityisesti tulevaisuuden tulokertymät ja mahdollisuudet rahoitukseen.

⁸⁸ Härmäläinen ym. 2009, s. 57.

⁸⁹ Koulun ym. 2017, IV YRITYSSANEERAUS, 3. Saneerausmenettelyn aloittaminen, Saneerausmenettelyn aloittamisedellytykset, Uhkaava ja toteutunut maksukyvyttömyys, Uhkaava maksukyvyttömyys.

⁹⁰ HE 238/2021 vp, s. 14.

3.2 Uhkaava maksukyvyttömyys yrityssaneerauslaissa

Uhkaavan maksukyvyttömyyden legaalimääritelmä on ollut yrityssaneerauslaissa jo sen alkuperäisestä vuoden 1993 versiosta lähtien. Ennen vuoden 2022 lakimuutosta sillä ei kuitenkaan ollut merkitystä, onko hakija maksukyvytön vai uhkaako sitä maksukyvyttömyys. Molemmat hakuperusteet johtivat samaan menettelyyn. Maksukyvyttömyysdirektiivin implementointi toi kuitenkin yrityssaneerusalakiin varhaisen saneerausmenettelyn, jonka edellytyksenä on uhkaava maksukyvyttömyys. Velallisen pitää siten olla vaarassa tulla maksukyvyttömäksi, mutta ei vielä maksukyvytön. Jos maksukyvyttömyys on jo käsillä, varhainen menettely ei ole enää mahdollinen, vaan velallisen tulee hakeutua perusmuotoiseen menettelyyn.

Yrityssaneerusalain 4 b §:n mukaan varhainen saneerausmenettely voidaan aloittaa, jos velallista uhkaa maksukyvyttömyys. Uhkaavalla maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan YSL 3 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan sitä, että velallinen on vaarassa tulla maksukyvyttömäksi. Maksukyvyttömyys on puolestaan määritelty YSL 3 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan tilanteeksi, jossa velallinen on muutoin kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Maksukyvyttömyysdirektiivin 2 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdan mukaan maksukyvyttömyyden ja uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitteet määrittyvät kansallisen oikeuden mukaan, joten direktiivistä ei saada apua käsitteen sisällön selvittämiseen.

Alkuperäisen yrityssaneerusalain esitöissä pyrittiin avaamaan uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitettä. Hallituksen esityksen mukaan maksukyvyttömyyden vaara on käsillä, kun velallisen tilanteen ja siihen vaikuttavien seikkojen perusteella voidaan ennakoida, että konkreettinen maksukyvyttömyyden riski kohdistuu jollain aikavälillä velalliseen, mikäli saneeraustoimenpiteisiin ei ryhdytä. Kysymyksessä olisi ennusteen luonteinen arviointi, jonka aikaperspektiivi voi vaihdella sen mukaan, millä varmuudella taloudellisen tilanteen kehitystä on mahdollista ennakoida. Lainvalmisteluaineistosta ilmenee, että maksukyvyttömyyden uhkan ei tarvitse olla välitön, vaan liiketaloudellisessa arvioinnissa tehty riskiarvio pidemmän ajan kehityksestä riittää.⁹¹

⁹¹ HE 182/1992 vp. s. 21.

Uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitteeseen ei tehty vuoden 2007 osittaisuudistuksessa muutoksia, eikä lain valmisteluaineistossa tarkennettu määritelmää. Tosin esitöissä huomioitiin se seikka, että uhkaavan maksukyvyttömyyden perusteella yrityssaneerausta on haettu harvoin. Tämä on sinänsä erikoista, sillä osittaisuudistuksen tavoitteena oli edesauttaa saneerausmenettelyn aloittamista mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.⁹² Mikäli menettelyn aloittamiskynnystä olisi haluttu madaltaa ja aikaistaa, olisi ollut tarpeellista luoda tälle edellytyksiä esimerkiksi selventämällä uhkaavan maksukyvyttömyyden soveltamisalaa.

Uhkaavan maksukyvyttömyyden käsite sai vuoden 2022 osittaisuudistuksen myötä kokonaan uuden painoarvon, sillä ainoastaan sen perusteella velallinen voi hakeutua varhaiseen saneerausmenettelyyn. Lain esitöissä ei kuitenkaan lähdetty tarkentamaan käsitteen sisältöä vaan tyydyttiin viittaamaan alkuperäisen lain valmisteluaineistoon.⁹³ Tässä kohtaa lainsäätäjä olisi voinut täsmentää käsitettä, sillä kuten edellä on jo mainittu, uhkaavan maksukyvyttömyyden käsite sai uudistuksen myötä uuden merkityksen.

Alkuperäisessä lain valmistelussa annettiin suuntaviivat uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnille. Esitöiden mukaan arvioinnissa on huomioitava velallisen taloudellinen tilanne hakemuksen tekohetkellä, tilanteen kehitys sekä kehitykseen vaikuttavat seikat. Näiden seikkojen perusteella pitäisi pystyä tekemään se johtopäätös, että velalliseen kohdistuu näköpiirissä olevalla aikavälillä konkreettinen maksukyvyttömyyden riski. Hallituksen esityksen mukaan ratkaisevaa on maksukyvyttömyyden vaaran todennäköisyys huomioitaessa vallitsevat olosuhteet ja niiden todennäköinen kehitys. Arvioinnin tulee perustua seikkoihin, joiden toteutumista voidaan pitää todennäköisinä.⁹⁴

Lainvalmisteluaineistoista ilmenee, että uhkaavan maksukyvyttömyyden arviointi perustuu ennustettujen tapahtumankulkujen todennäköisyyksien arviointiin. Ensinnäkin maksukyvyttömyyden vaaran tulee olla todennäköinen. Toiseksi arvioinnissa huomioitava aikaperspektiivi on kiinteässä yhteydessä tulevaisuudessa toteutuvien tapahtumien todennäköisyyteen. Kolmanneksi maksukyvyttömyyden vaaran arvioinnin tulee perustua

⁹² HE 152/2006 vp, s. 16.

⁹³ HE 238/2021 vp, s. 118.

⁹⁴ HE 182/1992 vp, s. 62.

todennäköisesti toteutuviin tapahtumiin. Tästä syystä todennäköisyyksien arviointi on merkittävässä roolissa.

Yrityssaneerauslain 3 §:n 1 momentin 4 kohdan uhkaavan maksukyvyttömyyden legaalimääritelmässä viitataan YSL 3 §:n 1 momentin 3 kohdan maksukyvyttömyyden määritelmään. Sananmukaisen tulkinnan mukaan uhkaava maksukyvyttömyys on siten tilanne, jossa velallinen on vaarassa tulla maksukyvyttömäksi, eli tilaan, jossa se on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön suoriutumaan velvoitteistaan niiden erääntyessä.

Maksukyvyttömyys on tärkeä erottaa maksuvalmiuden puuttumisesta, joka voi johtua tilapäisestä maksuihin käytettävissä olevien varojen puutteesta.⁹⁵ Tällainen tilanne voi olla käsillä esimerkiksi silloin, kun yritys saa maksun pitkän ajan valmistusajan suoritteestaan sen valmistuttua.⁹⁶

Koulu on kiinnittänyt huomiota myös uhan ja vaaran väliseen merkityseroon yleiskielessä. Uhka sisältää Koulun näkemyksen pienemmän todennäköisyyden asteen kuin vaara.⁹⁷ Tätä näkemystä voi kuitenkin kritisoida, koska vaaran ja uhan yleiskielinen merkitysero ei ole kovinkaan merkittävä. Tästä syystä uhan ja vaaran todennäköisyysarviointille ei liene perusteltua antaa ainakaan merkittävää painoarvoa, vaan niiden voidaan katsoa kuvastavan samaa todennäköisyyden astetta.⁹⁸

Kirjallisuudessa uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitettä on arvioitu melko suppeasti. Koskelon mukaan maksukyvyttömyyden vaaran toteamiseksi riittää selvitys yrityksen taloudellisesta asemasta ja sen kehityksestä, jonka perusteella voidaan päätellä, että velallinen

⁹⁵ Koskelo 1994, s. 99.

⁹⁶ Tällaisia tilanteita voi esiintyä toimialoilla, jossa suoritteen valmistuminen vie paljon aikaa, kuten esimerkiksi rakennusalalla. Jos maksuehtona on urakan valmistuminen, voi urakan aikana esiintyä tilapäistä maksukyvyttömyyttä, joka korjaantuu urakan valmistuttua. Kokonaisarvioon perustuen maksukyvyttömyys on esimerkin kaltaisessa tilanteessa tilapäistä.

⁹⁷ Koulu ym. 2017, IV Yrityssaneeraus, 3. Saneerausmenettelyn aloittaminen, Saneerausmenettelyn aloittamisedellytykset, Uhkaava maksukyvyttömyys.

⁹⁸ Ks. Vaara: tilanne, jossa onnettomuus, vahinko tm. epäedullinen tapahtuma uhkaa jkta t. jtak, uhanalainen tilanne; onnettomuuden, vahingon tm. epäedullisen tapahtuman mahdollisuus, uhka, riski. Lähde: Kotimaisten kielten keskus, kielitoimiston sanakirja. Vierailtu 7.12.2022. Saatavilla <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/vaara?searchMode=all>

Uhka: mahdollisesti toteutuva epämieluisa, pelottava t. vahingollinen seikka; vaara, paha, joka uhkaa t. jonka voi kuvitella uhkaavan jkta t. jtak. Lähde: Kotimaisten kielten keskus, kielitoimiston sanakirja. Vierailtu 7.12.2022. Saatavilla: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/uhka?source=suggestion&searchMode=all>

ajautuu maksukyvyttömyystilaan. Selvityksessä tulisi huomioida mm. yrityksen taloudellinen asema, toimiala, markkinanäkymät, arvioinnissa sovelletut menetelmät ja analyysin luotettavuus. Kokonaisarviointiin perustuen maksukyvyttömyyden vaaran tulisi olla todennäköinen ja konkreettisesti perusteltu.⁹⁹

Uhkaava maksukyvyttömyys on lähitulevaisuuteen kohdistuva ennuste toteutuvasta maksukyvyttömyydestä.¹⁰⁰ Ajanjaksoa, jonka aikana maksukyvyttömyyden tulee toteutua, ei ole rajattu tarkasti. Teoriassa uhka-aika voi olla huomattavan pitkä.¹⁰¹ Koska lainsäädännössä ei ole määritelty sitä, kuinka pitkälle tulevaisuuteen tarkastelu voidaan ulottaa, on Koskelon määritelmä aikaperspektiivistä edelleen relevantti. Koskelon mukaan riittävän luotettava ja hyvin dokumentoitu selvitys pidemmän ajan päästä toteutuvasta maksukyvyttömyydestä on riittävä indisio uhkaavasta maksukyvyttömyydestä.¹⁰²

Uhkaavan maksukyvyttömyyden määrittely perustuu tulevaisuuden tapahtumakulkujen ennustamiseen, ja kuten edellä on todettu, niiden toteutumisen todennäköisyyksiin. Lain esitöistä, oikeuskäytännöstä tai oikeuskirjallisuudesta ei saa selkeää kuvaa siitä todennäköisyyden asteesta, joka voidaan katsoa riittäväksi. Tästä syystä todennäköisyyden arviointiin täytyy hakea johtoa muusta lainsäädännöstä ja viranomaisen ohjeistuksista. Tällaista tukea voi löytyä mm. kirjanpitolaista, rikoslaista, osakeyhtiölaista sekä konkurssilaista.

Kirjanpitolain 5 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan saamiset merkitään taseeseen nimellisarvoon, kuitenkin enintään todennäköiseen arvoon. Kirjanpitolautakunta on lausunnossa KILA 1827/2008 viitannut edellä mainitun todennäköisyyden arviointiin kirjanpitolain kontekstissa. KILA hakee johtoa arvioinnille kauppa- ja teollisuusministeriön

⁹⁹ Koskelo 1994, s. 98. Ks. myös Härmäläinen ym. 2009, jonka mukaan maksukyvyttömyyden konkreettisen uhan voi muodostaa esimerkiksi tiedossa oleva luottotappio, virhearvio urakkasopimuksen kustannuslaskennassa sekä verotarkastuksen johdosta mahdollisesti perittävä jälkivero.

¹⁰⁰ Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1999, s. 102. Näin myös Koulu 2004, s. 124 ja Koulu – Lindfors 2021, s. 121. Koulu pysyy pitkälti alkuperäisessä arviossaan uhkaavan maksukyvyttömyyden luonteesta. Ks. Koulu 1994, s. 248.

¹⁰¹ Koulu 1994, s. 248. Ks. myös Koulu 2007, s. 85, jonka mukaan liikeloudellisten mittareiden luotettavuus asettaa rajat arvioinnille.

¹⁰² Koskelo 1994, s. 98. Näin myös HE 182/1992 vp, s. 62, jonka mukaan aikaperspektiivi riippuu siitä, millä todennäköisyydellä asiaan vaikuttavia seikkoja on mahdollista kulloinkin arvioida.

työryhmä- ja toimikuntaraportista 6/1994, jossa on arvioitu menetyksen¹⁰³ realisoitumiseen liittyvää epävarmuutta. Alla on esitetty neljä eri tulevan menon tai menetyksen realisoitumisen todennäköisyysvaihtoehtoa:¹⁰⁴

1. **Perustellusti varma** (todennäköisyys, että tapahtuma toteutuu 95–100 %)
2. **Todennäköinen** (todennäköisyys, että tapahtuma toteutuu 50–95 %)
3. **Mahdollinen, ei todennäköinen** (todennäköisyys, että tapahtuma toteutuu 5–50 %)
4. **Epätodennäköinen** (todennäköisyys, että tapahtuma toteutuu 0–5 %)

Myös rikoslaista voidaan hakea johtoa todennäköisyyden arvioinnille, koska todennäköisyystahallisuus on oikeuskäytännössä eniten sovellettu tahallisuusoppi. Tämän mukaan teko on tahallinen, mikäli tekijä on tekohetkellä mieltänyt teon seurauksen aiheutumisen tai olosuhteen olemassaolon todennäköiseksi.¹⁰⁵ Toisin sanoen tekijä pitää tunnusmerkistön täyttymistä todennäköisempänä kuin täyttämättä jäämistä. Riittävänä tahallisuuden täyttymiselle on siten se, että todennäköisyys ylittää 50 prosenttia.¹⁰⁶

Sekä kirjapitolain että rikoslain todennäköisyysarviointien perusteella uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa yrityssaneerauslain kontekstissa tulisi edellyttää yli 50 prosentin todennäköisyyttä tulevaisuuden maksukyvyttömyydelle. Samaa todennäköisyyden asetta tulisi soveltaa myös aikaperspektiivin ja ratkaisuaineiston arviointiin. Maksukyvyttömyyden uhan voidaan siten katsoa olevan käsillä, kun ratkaisuaineiston perusteella voidaan arvioida maksukyvyttömyyden todennäköisyyden olevan yli 50 prosenttia.

3.3 Uhkaavan maksukyvyttömyyden oikeudellinen arviointi

Uhkaavan maksukyvyttömyyden oikeudellisella arvioinnilla tarkoitetaan tuomioistuimen arviointia, jonka perusteella tuomioistuin tekee päätöksensä. Tuomioistuin joutuu antamaan

¹⁰³ Tällä tarkoitetaan KPL 5 luvun 14 §:ää, jossa säädetään vastaisista menoista ja menetyksistä.

¹⁰⁴ Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportti 6/1994, s. 95.

¹⁰⁵ HE 44/2002 vp, s. 87. Tahallisuuden syntyminen on kytketty tilanteeseen, jossa tekijä pitää seurauksen syntymistä todennäköisempänä kuin sen syntymättä jäämistä.

¹⁰⁶ Koponen 2002, s. 262–263.

liiketaloudelliselle seikalle sisällön, jotta se voi päättää oikeusseuraamuksesta. Tästä syystä liiketaloudellista tutkimusta voidaan hyödyntää saneerausmenettelyn aloittamisharkinnassa.¹⁰⁷

Uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnin pitää perustua yrityssaneerauslain legaalimääritelmään. Lakitekstistä ei voida kuitenkaan suoraan päätellä sitä, mikä on käsitteen sisältö. Lain esitöissä viitataan liiketaloudellisessa tarkastelussa hyväksytyihin lähtökohtiin ja periaatteisiin, joten niiden perusteella voidaan antaa oikeudelliselle käsitteelle sisältö.¹⁰⁸

Tuomioistuimen tulee uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa ottaa kantaa siihen, pystyykö yhtiö selviytymään tulevaisuudessa veloistaan. Arvioinnin perustana on olettaus, että toiminnalle ei tehdä mitään.¹⁰⁹ Kääntäen voidaan sanoa, että tuomioistuimen on selvitettävä, kehittykö velallisen taloudellinen tilanne todennäköisesti siten, että se tulee maksukyvyttömäksi tietyllä aikavälillä, jos sen velvoitteisiin ei puututa oikeudellisin välinein.

Sekä maksukyvyttömyys että sen uhka ovat ennusteen luonteisia arvioita tulevaisuuden tapahtumankulusta.¹¹⁰ Olennaista on pyrkiä luomaan perusteltu näkemys siitä, tuleeko velallinen todennäköisesti olemaan tulevaisuudessa muuten kuin väliaikaisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Pelkästään tarkasteluhetken arvio ei ole riittävä, sillä yritys voi olla vain väliaikaisesti maksukyvytön, mutta ei pysyvästi.¹¹¹ Tästä syystä on pyrittävä mahdollisimman kattavaan kokonaisarvioon päätöksenteon tueksi ja huomioitava kunkin tilanteen erityispiirteet tapauskohtaisesti.

Lain esitöiden mukaan uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnin tulee perustua riskiarvioon, joka on tehty liiketaloudellisessa tarkastelussa hyväksytyjen periaatteiden ja lähtökohtien mukaisesti.¹¹² Prosessioikeuden oikeuslähdesystematiikassa nämä kuuluvat asia-

¹⁰⁷ Koulu 1994, s. 215–216. Ks. myös Hupli 2004, s. 67, jonka mukaan yrityksen tulevaisuuden kokonaiskuvan arvioinnissa tulee huomioida kaikki odotukset, joita yritykseen kohdistuu. Liiketaloudellinen tutkimus tuottaa tietoa yrityksen tilasta, jota tarvitaan kokonaiskuvaa muodostettaessa.

¹⁰⁸ HE 182/1992 vp, s. 21.

¹⁰⁹ Koskelo 1994, s. 98.

¹¹⁰ Koulu ym. 2017, IV Yrityssaneeraus, 3. Saneerausmenettelyn aloittaminen, Saneerausmenettelyn aloittamisedellytykset, Uhkaava ja toteutunut maksukyvyttömyys, Uhkaava maksukyvyttömyys. Näin myös Koskelo 1994, s. 99.

¹¹¹ Laitinen – Laitinen 2014, s. 10. Maksukyvyttömyyden vakavuus on sidonnainen sen aikajänteeseen. Koskelo 1994, s. 99. Hetkellinen tilanne ei ole ratkaiseva, vaan arviointi edellyttää tulevan taloudellisen tilan huomiointia.

¹¹² He 182/1992 vp, s. 21.

argumentteihin.¹¹³ Tuomioistuimen pitää siten ratkaista, mitkä liiketaloudelliset ja menetelmät ja periaatteet ovat yleisesti hyväksytyjä, jotta niitä voidaan pitää ratkaisun perusteena.

Yrityksen laskentatoimea on luonnehdittu prosessiksi ja järjestelmäksi, jossa mitataan, kerätään, tallennetaan ja kommunikoidaan informaatiota päätöksenteon tueksi. Kirjanpito on järjestelmän ydin, jolla taloudelliset tapahtumat tallennetaan ja luokitellaan. Laskentatoimea hyödynnetään mm. talouden suunnittelussa, sijoituspäätöksissä ja yritysanalyyseissä.¹¹⁴ Tuomioistuimen arvioinnin pohjaksi voidaan ottaa kirjanpidosta ja tilinpäätöksestä saatavat tiedot, koska niiden laatimisesta on säädetty kirjanpitolaissa. Tilinpäätöksen informaatio on tuotettu sääntelyn asettamissa rajoissa, ja sen pitäisi olla riittävän luotettavaa ja yhteismitallista.

Yrityksen sisäinen laskentatoimi tuottaa informaatiota yrityksen päätöksenteon tueksi. Sitä eivät säätele normit niin kuin kirjanpitoa ja tilinpäätöstä, vaan johdon laskentatoimi on paljon moninaisempi kokonaisuus. Se voi sisältää hyvin yksinkertaisia laskemia, mutta myös monen tasoisia ja erityyppisiä järjestelmiä.¹¹⁵ Tästä syystä tuomioistuimelta vaaditaan erityistä osaamista ja harkintakykyä siitä, kuinka luotettavana sisäisen laskentatoimen tuottamaa informaatiota voidaan pitää. Varsinkin tulevaisuuteen liittyviin laskelmiin sisältyy aina epävarmuutta, joten niihin on suhtauduttava varauksellisesti.

Koska liiketaloudelliset argumentit antavat tietoa yrityksen taloudellisesta tilasta, voidaan ne hyväksyä oikeudellisen arvioinnin lähtökohdaksi. Arvioinnissa on kuitenkin mahdollisuuksien rajoissa pyrittävä huomioimaan kattavasti kaikki tekijät, joilla voi olla vaikutusta yrityksen tulevaisuuden kehitykseen ja mahdolliseen maksukyvyttömyyteen. Oikeudellisessa arvioinnissa on siten huomioitava kaikki yritykseen liittyvät tulevaisuuden odotukset.¹¹⁶ Kirjanpidon ulkopuolelta tällaisia relevantteja seikkoja ovat esimerkiksi vuokra- ja

¹¹³ Helenius ym. 2021, s. 95.

¹¹⁴ Ikäheimo ym. 2019, s. 11. Kirjassa laskentatoimi on jaettu rahoittajien laskentatoimeen, joka perustuu lakisääteisten raportointivelvoitteiden, kuten tilinpäätöksen hyödyntämiseen sekä johdon laskentatoimeen, joka auttaa mm. johdon päätöksenteossa. Ks. myös Ihantola ym. 2016, s. 12. Laskentatoimi voidaan jakaa myös ulkoiseen ja sisäiseen laskentatoimeen, jossa ulkoisella laskentatoimella tarkoitetaan liikekirjanpitoa ja sisäisellä laskentatoimella reaali-prosessin kirjanpitoa.

¹¹⁵ Ikäheimo ym. 2019, s. 11.

¹¹⁶ Hupli 2004, s. 67–68. Ks. myös Koskelo 1994, s. 98, jonka mukaan arvioinnissa tulee huomioida laajasti yrityksen tulevaisuuteen vaikuttavia tekijöitä.

kauppasopimukset, rahoitussopimukset, mahdolliset vahingonkorvaukset ja lakisääteiset velvoitteet kuten verot.

Uhkaavan maksukyvyttömyyden oikeudellisessa arvioinnissa on kuitenkin huomioitava se, että liiketaloudellinen uhkaava maksukyvyttömyys ei aina ole sisällöltään sama kuin oikeudellinen maksukyvyttömyys. Yritys voi olla liiketaloustieteen näkökulmasta maksukyvytön, mutta oikeudellisesta näkökulmasta ei. Oikeudellisessa tarkastelussa maksukyvyttömyyden pitää olla muuta kuin väliaikaista, mutta liiketaloudellisesta näkökulmasta myös hetkellinen likviditeetin puute voidaan tulkita maksukyvyttömyydeksi.¹¹⁷ Käsitteiden erot tulee hahmottaa ja ymmärtää, jotta ratkaisu on asiallisesti perusteltu.

3.4 Arvioinnissa hyödynnettävä ratkaisuaineisto

Yrityssaneerauslain 69 §:n 2 momentin mukaan hakemukseen on liitettävä tarpeellinen selvitys velallisesta, velkojista, veloista ja velallisen taloudellisesta tilanteesta. Lisäksi velallisen tulee selvittää taloudellisten vaikeuksiensa keskeiset syyt, miten velallisen toimintaa on tarkoitus tulevaisuudessa jatkaa sekä millä varoilla saneerauksen kustannukset katetaan. Yrityssaneerausasetuksessa on annettu luettelo hakemukseen liitettävistä asiakirjoista. Hakemuksen liitteet muodostavat siten ensimmäisen osan ratkaisuaineistosta.

Toisen osan muodostavat materiaalit, jotka kertyvät hakemuksen vireille tulon jälkeen esimerkiksi tuomioistuimen täydennyskehotuksen tai YSL 70 §:n mukaisen velkojien kuulemisen perusteella. Kirjalliset lausumat ja mahdolliset suulliset kuulemiset täydentävät ratkaisuaineistoa. Lausumista voidaan saada suhteellisen luotettava kuva velallisen saneerauskelpoisuudesta ja saneerauskäytännössä onkin vaadittu rahoittajavelkojien näkemyksille enemmän painoarvoa.¹¹⁸

Laissa on eritelty ehdoton kuulemisvelvollisuus ja tuomioistuimen harkinnasta riippuva asianosaisten kuuleminen. YSL 70 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen on varattava merkittävälle velkojille ja tuomioistuimen tarpeelliseksi katsomille velkojille tilaisuus antaa kirjallinen lausuma. Prosessiekonomisesta syystä kontradiktorista periaatetta ei noudateta

¹¹⁷ Koskelo 1994, s. 99. Illikviditeettiä eli maksuvalmiuden puutetta ei voi samaistaa oikeudellisen maksukyvyttömyyden käsitteeseen.

¹¹⁸ Koulu ym. 2017, IV Yrityssaneeraus, 3. Saneerausmenettelyn aloittaminen, Saneerausmenettelyn aloittamisharkinta, Hakemuksen käsittely, Kuulemisen tarkoitus.

täysimääräisesti, vaan oikeus lausumiin on vain merkittävillä velkojilla ja tuomioistuimen harkinnan perusteella määräytyvillä muilla velkojilla.¹¹⁹ Varhaisen saneerausmenettelyn aloittamisedellytyksenä on ainoastaan uhkaava maksukyvyttömyys, joten velkojat voivat lausua velallisen maksukyvyttömyydestä tai sen uhasta.¹²⁰ Tosin velallisen perustelumahdollisuudet ovat suppeammat, sillä velallisella on käytössään vain julkiset asiakirjat väitteensä tueksi.

Hakemuksen käsittelyssä noudatetaan pääasiassa OK 8 luvun prosessisääntöjä, jotka koskevat hakemusasioita.¹²¹ Mikäli asia osoittautuu velkojien kuulemisen jälkeen riitaisaksi, hakemusasia muuttuu tavallaan siviiliasiaksi, sillä OK 8 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan käräjäoikeus voi päättää riita-asian käsittelystä säädettyssä järjestyksessä. Tällöin sovellettavaksi tulevat tarpeen mukaan OK 5 ja 6 luvun säännökset.¹²²

Yrityssaneeraushakemus on vapaamuotoinen, koska laissa ei ole määräystä määrämuotoisesta hakemuksesta muuten kuin kirjallisuuden osalta.¹²³ Saneeraushakemukseen on kuitenkin liitettävä YSL 69 §:n 2 momentin mukainen tarpeellinen selvitys velallisesta.¹²⁴ Saman pykälän 4 momentin mukaan hakemukseen liitettävistä asiakirjoista ja selvityksessä säädetään yrityssaneerausasetuksessa.

Koska oikeus varhaisen saneerausmenettelyn vireillepanoon on vain velallisella, tulevat liitteiden osalta sovellettavaksi yrityssaneerausasetuksen 1 § ja 1 a §. YSA 1 §:n mukaan velallisen tekemään hakemukseen tulee liittää.¹²⁵

¹¹⁹ Koulu ym. 2022, IV Yrityssaneeraus, 3. Saneerausmenettelyn aloittaminen, Saneerausmenettelyn aloittamisharkinta, Hakemuksen käsittely, Velallisen hakemus.

¹²⁰ Velkoja voi torjua velallisen hakemuksen väittämällä velallisen olevan joko maksukyvytön tai vaihtoehtoisesti väittämällä maksukyvyttömyyden uhan puuttuvan, jolloin varhainen saneerausmenettely ei ole mahdollinen.

¹²¹ Linna 2022, s. 142.

¹²² Koulu ym. 2017, IV Yrityssaneeraus, 3. Saneerausmenettelyn aloittaminen, Saneerausmenettelyn aloittamisharkinta, Hakemuksen käsittely, Käsittely riita-asian järjestyksessä.

¹²³ Koskelo 1994, s. 58.

¹²⁴ Härmäläinen ym. 2009, s. 58.

¹²⁵ Mukailten Koskelo 1994, s. 60–61

1. Kaupparekisterin ote

- jos kysymyksessä on velallinen, jota ei ole merkittävä kaupparekisteriin, ote yritys- ja yhteisötunnusrekisteristä.

2. Jäljennös yhtiöjärjestyksestä tai yhtiösopimuksesta

- jos velallisen toiminta edellyttää viranomaisen myöntämää toimilupaa, selvitys asianomaisen luvan olemassaolosta.

3. Velallisen ollessa yhteisö selvitys sen omistussuhteista**4. Jäljennös tilinpäätösasiakirjoista kahdelta viimeisimmältä tilikaudelta**

- jos viimeisimmän tilikauden päättymisestä on kulunut yli neljä kuukautta, välitilinpäätöksestä, joka ei saa olla kolmea kuukautta vanhempi.

5. Yritysselvitys

- josta ilmenee toiminnan tosiasiallinen ala sekä toimipaikkojen määrä, sijainti ja niissä olevien työntekijöiden määrä samoin kuin velallisen liikevaihto, varojen arvo sekä velkojen määrä kokonaisuudessaan ja vakuuksien mukaan eriteltynä.

6. Velkojaluettelo

- johon on merkitty ainakin ne velkojat, joiden saatava ylittää 1 000 euroa, ja kunkin velkojan nimi ja osoite, saatavan määrä ja siitä mahdollisesti annettu vakuus sekä takaajien ja vakuuden asettajien nimet ja osoitteet.

7. Luettelo merkittävistä varoista**8. Tilintarkastajan selvitys**

- tai, jos velallisella lain mukaan ei tarvitse olla tällaista tilintarkastajaa, kauppakamarin hyväksymän tilintarkastajan 1 a §:ssä tarkoitettu selvitys.

9. Tieto konkurssihakemuksesta

- ilmoitus siitä, onko velallista koskeva konkurssihakemus vireillä muussa tuomioistuimessa.

10. Muu tarpeellinen selvitys

- esimerkiksi selvitys hallituksen kokouksen päätöksestä saneeraukseen hakeutumisesta.

- selvitys taloudellisen aseman kannalta olennaisista seikoista.

Velallisen taloudellisen tilanteen arvioinnin kannalta on YSA 1 a §:ssä säädetty tilintarkastajan selvitys. Sen tulee sisältää:

1. Tilintarkastajan lausunto tilinpäätöksistä

- hakemukseen liitetystä viimeisimmästä tilinpäätöksestä ja välitilinpäätöksestä.

2. Tilintarkastajan lausunto taloudellisesta asemasta

- seikoista, jotka on otettava huomioon arvioitaessa velallisen taloudellista asemaa tilinpäätösten perusteella.

3. Tilintarkastajan lausunto velallisen selvityksestä

- velallisen antamasta selvityksestä, joka koskee velallisen taloudellisten vaikeuksien keskeisiä syitä, toiminnan jatkamista tulevaisuudessa, saneerausmenettelystä aiheutuvien kustannusten kattamista ja sitä, miten velallinen kykenee maksamaan saneerausvelkoihin kuulumattomat velkansa.

4. Tiedot tarpeellisista seikoista

- tiedot seikoista, joilla saattaa olla merkitystä arvioitaessa varhaisen saneerausmenettelyn aloittamisen edellytyksiä taikka perusmuotoisen saneerausmenettelyn aloittamisen edellytyksiä.

Tilintarkastajan lausunnolla on kohtalaisen suuri painoarvo, sillä häntä voidaan pitää liiketaloudellisena asiantuntijana, jolla on hyvä kokonaisnäkemys yrityksen taloudellisesta tilasta.¹²⁶ Tilintarkastaja osoittaa selvityksensä yhtiön toimitusjohtajalle tai hallitukselle. Selvityksestä tulee ilmetä se, että velallinen on vastuussa hakemuksen aineistosta ja ennusteista. Tilintarkastajalta ei edellytetä puoltoa tai puoltamatta jättämistä

¹²⁶ Härmäläinen ym. 2009, s. 61. Ks. myös Koskelo 1994, s. 63, jonka mukaan tilintarkastajan selvityksen tulisi olla puolueeton kuvaus yhtiön taloudellisesta tilasta. Lausunto on kuitenkin luonteeltaan alustava, ja sillä on keskeinen merkitys velkojille lausuman antamisen kannalta.

saneerausmenettelyn aloittamisesta.¹²⁷ Tilintarkastajan tulee kuitenkin YSA 1 a §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan ottaa kantaa saneerauksen esteperusteisiin, kuten menettelyn kustannusten kattamiseen ja kirjanpidon oikeellisuuteen.

Edellä kerrottuun viitaten tilintarkastajan lausunto ei ole tyhjentävä vahvistus hakemuksessa esitetyille seikoille. Vastuu tietojen oikeellisuudesta on velallisella, koska tilintarkastajan velvollisuutena ei ole yksityiskohtaisesti tutkia jokaista asiakirjaa ja varmistua niiden oikeellisuudesta täydellisellä varmuudella. Tilintarkastajan lausunto on kuitenkin vahva indikaatio siitä, että hakemuksessa esitetyt tiedot ovat olennaisilta osin oikeat.

Tilintarkastajan lausunnon kyseenalaistamiseen lienee korkea kynnyks, ja tuomioistuimella pitäisi olla vahva epäily ja asiantuntemusta lausunnon kyseenalaistamiseksi. On kuitenkin havaittu, että tilintarkastajanlausuntoihin liittyy ongelmia. Lausuntoja on moitittu liiallisesta ylimalkaisuudesta sekä riittävän realismin puuttumisesta.¹²⁸ Arvioinnissa on otettava huomioon myös se, että tyhjentävän lausunnon antaminen on käytännössä mahdotonta, koska kustannukset ja tarkastuksen kesto nousevat sitä mukaa kun tarkastusta laajennetaan. Tilintarkastajan lausuntoon pitäisi pystyä luottamaan vähintäänkin käsittelyn sujuvuuden takia, sillä kattavat lisäselvityspyynnöt viivästyttävät asian ratkaisua ja voivat syventää velallisen vaikeuksia.¹²⁹

Tilintarkastajan lausunnolla on tärkeä merkitys ratkaisuaineiston arvioinnin kannalta. Lähtökohtaisesti tilintarkastajan lausunto osoittaa, että hakemuksen liitteinä olevat dokumentit antavat riittävän ja olennaisilta osin oikean kuvan yhtiön taloudellisesta asemasta. Tuomioistuimen tulee tehdä itsenäinen ratkaisu menettelyn edellytysten täytymisestä tai täyttymättä jäämisestä ratkaisuaineiston perusteella. Tilintarkastajan lausunnolla on olennainen merkitys, mutta menettelyn edellytysten täyttymisen arviointia tuomioistuin ei voi delegoida tilintarkastajalle.¹³⁰

¹²⁷ Tilintarkastajan raportointi 2022, 3 Liitännäispalvelut, 3.2 Yrityssaneeraus, 3.2.2 Tilintarkastajan selvitys.

¹²⁸ Koulu 2007, s. 54 ja Koulu ym. 2022, IV Yrityssaneeraus, 2. Saneerauksen hakeminen, Aloite, Hakemuksen liitteet, Tilintarkastajan lausunto.

¹²⁹ HE 152/2005 vp, s. 13–14. Lain esitöiden mukaan saneeraushakemusten pitkät käsittelyajat ovat aiheuttaneet velallisen ongelmien lisääntymisen, koska velkaantumista ei ole saatu katkaistua.

¹³⁰ HE 152/2005 vp, s. 13–14. Tilintarkastajan lausunnosta ei useinkaan ole riittävästi apua saneerausmenettelyn aloittamisen edellytyksiä harkittaessa. Ks. myös Koulu ym. 2017, IV YRITYSSANEERAUS, 2. Saneerauksen

Uhkavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa on lisäksi huomattavan paljon epävarmuustekijöitä, jotka on otettava huomioon ratkaisuaineistoa tulkittaessa. Konkurssin ennustamista koskevassa tutkimuksessa on havaittu, että kattavien taustatietojen avulla maksukyvyttömyyden ennustamistarkkuutta voidaan parantaa. Ennustemallin taustatietoja voivat olla esimerkiksi tilintarkastuskertomuksen muoto, yrityksen ikä, toimiala, vastuuhenkilöt sekä maksukäyttäytyminen.¹³¹ Edellä mainitut tiedot sisältyvät hakemuksen liitteisiin, joten niiden tulkinta kuuluu ratkaisuaineistoon. Tuomioistuimelta edellytetään myös kykyä tulkita tilinpäätösinformaatiota ja ymmärtää sen laatimisperiaatteita itsenäisesti, mikä vaatii liiketaloudellista ymmärrystä.

Ratkaisuaineistoa tulee tutkia vaiheittaisen tulkinnan periaatteen mukaan, joten mitään hakemusta ei voida kategorisesti poissulkea uhkaavaa maksukyvyttömyyttä arvioitaessa.¹³² Tästä syystä ratkaisuaineisto voi olla hyvinkin suppea, jos kysymyksessä on yhtiö, joka on ollut toiminnassa vain vähän aikaa. Tuomioistuimen on kuitenkin tutkittava ensin varhaisen saneerausmenettelyn hakemuksen edellytys, eli uhkaava maksukyvyttömyys, ennen siirtymistä esteperusteiden arviointiin. Tällaisessa tapauksessa uhkaavan maksukyvyttömyyden arviointi perustuu lähes pelkästään tulevaisuuden ennakkointiin ilman historiallista tukea näkemykselle.

3.5 Aikaperspektiivi

Uhkaavan maksukyvyttömyyden aikaperspektiivin määrittämiseen laki ei anna suoraa vastausta. YSL 3 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan uhkaavalla maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan sitä, että velallinen on vaarassa tulla maksukyvyttömäksi. Lainsoveltajan tulee tällöin arvioida, mitä aikaperspektiiviä uhalla ja vaaralla tarkoitetaan. Oikeusvarmuuden kannalta tämä on ongelmallista, sillä varhaista saneerausmenettelyä hakevalla ei ole selvää käsitystä siitä, millä aikavälillä maksukyvyttömyyden tulisi toteutua edellytyksen

hakeminen, Aloite, Hakemuksen liitteet, Tilintarkastajan lausunto. Koulun mukaan tilintarkastajan ei tulisi ottaa kantaa menettelyn aloittamisen edellytyksiin yksittäistapauksissa.

¹³¹ Laitinen – Laitinen 2014, s. 166–167.

¹³² Savolainen 2004, s. 72. Ks. myös Koulu 2007, s. 73. jonka mukaan saneerausmenettelyn aloittamisedellytykset tutkitaan vaiheittaisen tulkinnan periaatteen mukaan.

täyttämiseksi. Lähtökohtaisesti aikaperspektiivi on niin pitkä kuin on saatavissa luotettavaa evidenssiä siitä, että maksukyvyttömyys toteutuu.¹³³

Vaikka varhaisen saneerausmenettelyn sisältö perustuu maksukyvyttömyysdirektiivin vaatimuksiin, ei direktiivistä saada apua aikaperspektiivin määrittämiseen. Direktiivin 2 artiklan 2 kohdan mukaan maksukyvyttömyyttä ja sen uhkaa koskevat käsitteet on ymmärrettävä siten kuin ne on kansallisessa lainsäädännössä määritelty.

Maksukyvyttömyysdirektiivin 4 artiklan 1 kohdassa käytetään todennäköisen maksukyvyttömyyden käsitettä, joten uhkaavaa maksukyvyttömyyttä pitää arvioida sen perusteella, kuinka todennäköistä ”pysyvä” maksukyvyttömyys on tulevaisuudessa.

Vuoden 2022 lakiuudistuksen esitöissä viitataan vuonna 1993 säädetyin yrityssaneerauslain¹³⁴ esitöihin.¹³⁵ Hallituksen esityksen mukaan uhkaavan maksukyvyttömyyden aikaperspektiivi määräytyy sen riskiarvion mukaan, jonka perusteella velalliseen kohdistuu konkreettinen maksukyvyttömyyden riski. Ennusteessa otetaan huomioon erityisesti se seikka, millä varmuudella velallisen taloudellisen tilanteen kehitystä on mahdollista ennakoita. Maksukyvyttömyyden uhan ei tarvitse olla akuutti, vaan pidemmän aikavälin riski maksukyvyttömyydestä riittää.¹³⁶

Koskelon mukaan aikaperspektiivin arviointiin vaikuttaa yrityksen taloudellisen asema, toimiala, toimintaolosuhteet, markkinatilanne, suhdannenäkymät, arviointimenetelmät, pohjatietojen luotettavuus sekä analyysin kvalitatiivinen suoritustaso. Riittävän hyvin dokumentoidun ja luottavan selvityksen perusteella uhkaavan maksukyvyttömyyden aikaperspektiivi voi olla melko pitkä, kunhan maksukyvyttömyyden vaara on konkreettinen ja perusteltu.¹³⁷

¹³³ Näin myös Koskelo 1994, s. 98. Aikaperspektiiviä ei ole tarkennettu lain esitöissä ks. HE 1182/1992 vp, s. 21 ja 62, HE 238/2021 vp, s. 15.

¹³⁴ Laki yrityksen saneerauksesta 47/1993 tuli voimaan 8.2.1993.

¹³⁵ HE 238/2021, s. 15 ja 117–118. Ks. myös ML 2021:18 s. 158, jossa myös viitataan samoihin esitöihin. Mietinnössäkään ei ole otettu kantaa aikaperspektiivin määrittämiseen tarkemmin.

¹³⁶ HE 182/1992 vp, s. 21.

¹³⁷ Koskelo 1994, s. 98. Ks. Härmäläinen ym. 2009 s. 57. Konkreettinen vaara voi olla esimerkiksi verotarkastuksen perusteella maksuun pantavat jälkiverot tai todennäköiset luottotappiot.

Koulu tulkitsee aikaperspektiivin muodostumista liiketaloudellisen ennakoitavuuden pohjalta. Huomioon otettava aikaperspektiivi voi siten periaatteessa olla niin pitkä kuin ennusteen voidaan katsoa antavan luotettavia arvoja.¹³⁸ Tämän perusteella uhka-aika voi olla huomattavan pitkä, periaatteessa jopa vuosikymmeniä.¹³⁹ Aikaperspektiivin avoimuus on ongelmallinen siinä mielessä, että se heikentää oikeusvarmuutta.¹⁴⁰ Koska varhaisen saneerausmenettelyn edellytyksenä on ainoastaan uhkaava maksukyvyttömyys, tulkintatilanteet tuomioistuimessa todennäköisesti kasvavat.¹⁴¹ Lisäksi se voi asettaa velalliset eriarvoiseen asemaan, sillä pitkälle tulevaisuuteen suuntautuvat ennusteet voivat olla monimutkaisia malleja, joiden tekemiseen vaaditaan syvempää asiantuntemusta ja mahdollisesti ulkopuolista asiantuntija-apua.

Lain esitöissä on korostettu maksukyvyttömyyden vaaran todennäköisyyttä.¹⁴² Todennäköisyyden asteen merkitykseen on kiinnittänyt huomiota myös Koulu, joka ei kuitenkaan esitä tarkkaa näkemystä riittävästä kynnyksen ylittävästä todennäköisyyden asteesta.¹⁴³ Koska teoriassa jokaista yritystä uhkaa jollain aikavälillä maksukyvyttömyys, olisi maksukyvyttömyyden vaaran oltava yli 50 prosenttia, koska silloin maksukyvyttömyyden toteutuminen on todennäköisempää kuin sen toteutumatta jääminen.¹⁴⁴ Tämä tulisi pystyä päättämään ratkaisun perustana olevasta ratkaisuaineistosta.

Kuten edellä on todettu, Suomessa lainsäätäjä ei ole katsonut aiheelliseksi asettaa aikarajaa uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnille. Kun tarkastellaan asiaa Euroopan unionin tasolla, voidaan löytää myös toisenlaisia ratkaisuja. Saksan maksukyvyttömyyslain mukaan

¹³⁸ Koulu 1994, s. 248.

¹³⁹ Koulu 2007, s. 85.

¹⁴⁰ Ks. Koulu 1994, s. 50. Yrityssaneerauslain mukaisessa menettelyssä puututaan velkojan oikeuksiin, mistä syystä oikeusturvan toteutuminen vaatii täsmällisiä normeja.

¹⁴¹ ML 2021:18, s. 157.

¹⁴² Ks. HE 182/1992 vp, s. 62. ”Ratkaisevaa on se, että maksukyvyttömyyden vaaran tulee olla todennäköinen, kun otetaan huomioon vallitsevat olosuhteet ja niiden todennäköinen kehitys. Aikaperspektiivi voi vaihdella riippuen siitä, minkälaisella todennäköisyydellä asiaan vaikuttavia seikkoja kulloinkin on mahdollista ennakoita”.

¹⁴³ Koulu 1994, s. 248. Ks. myös Alanen DL 1992, s. 833, jonka mukaan uhkaavan maksukyvyttömyyden määrittelyssä tulee huomioida maksukyvyttömyyden vaaran todennäköisyys.

¹⁴⁴ Ks. kappale 3.2, jossa on arvioitu riittävän todennäköisyyden astetta kirjanpitolain näkökulmasta.

maksukyvyttömyyden uhan arvioinnin tulisi perustua 24 kuukauden ennustejaksoon.¹⁴⁵ Edellä mainittu aikamäärä on sisältynyt jo 2012 uudistettuun saneerausmenettelyyn.

Maksukyvyttömyysdirektiivin perusteella uudistettuun sääntelyyn kuuluu myös uusi saneerausmenettely maksukyvyttömyyden uhkaamille velallisille. Jos yrityksen arvioidaan olevan maksukyvytön alle 12 kuukauden kuluessa, menettely ei olisi kuitenkaan käytettävissä.¹⁴⁶

Mitä nopeammin yrityksen johto reagoi näköpiirissä oleviin tai ennakoituihin taloudellisiin vaikeuksiin, sitä paremmat mahdollisuudet sillä on onnistua toiminnan tervehtyttämässä.¹⁴⁷

Maksukyvyttömyyttä ennakoivat ennustemallit perustuvat aineistoon, joka koostuu pääsääntöisesti havainnoista 1–2 vuotta ennen maksukyvyttömyyttä. On kuitenkin huomattava, että mallien tarkkuus heikkenee aikaikkunan kasvaessa, ja 3–5 vuotta ennen maksukyvyttömyyttä ennusteen tarkkuus laskee 50–60 prosentin tasolle.¹⁴⁸

Koska laissa ei ole asetettu tarkkaa rajaa uhkaavan maksukyvyttömyyden mittaamisen aikajänteelle, tulee lain esitöiden perusteella antaa painoarvo todennäköisyyksien arvioinnille. Tästä syystä uhkaavan maksukyvyttömyyden voidaan katsoa olevan käsillä siitä hetkestä lähtien, kun maksukyvyttömyyden todennäköisyys tietyllä aikavälillä ylittää 50 prosentin raja-arvon. Koska varhaisen saneerausmenettelyn tarkoituksena on puuttua yhtiön taloudellisiin ongelmiin riittävän ajoissa, olisi todennäköisyyttä tulkittava laajentavasti siten, että lähellä 50 prosenttia oleva todennäköisyys riittäisi aloittamisen edellytykseksi.

3.6 Hyväksytyt arviointimenetelmät

Yrityssaneerauslaissa ei säädetä tarkemmin menetelmistä, joilla uhkaavaa maksukyvyttömyyttä voidaan arvioida. Lain esitöiden mukaan edellytetään, että riskiarvio maksukyvyttömyyden uhasta perustuu liiketaloudellisessa tarkastelussa hyväksytyihin lähtökohtiin ja periaatteisiin. Uhkaavan maksukyvyttömyyden arviointi on siten

¹⁴⁵ Saksassa maksukyvyttömyyttä ja maksukyvyttömyysmenettelyitä sääntelee maksukyvyttömyyslaki (Insolvenzordnung, InsO), joka tuli voimaan 1.1.1999. Uhkaavasta maksukyvyttömyydestä säädetään lain 18 §:n 2 momentissa. Saatavilla: <https://e-justice.europa.eu/447/FI/insolvencybankruptcy?GERMANY&member=1#tocHeader1> (Luettu 13.12.2022).

¹⁴⁶ML 2021:18, s. 150.

¹⁴⁷ Laitinen – Laitinen 2014, s. 190. Ks. myös HE 238/2021 vp, s. 105, jonka mukaan varhaisen saneerausmenettelyn tavoitteena on yritysten hakeutuminen saneerausmenettelyyn mahdollisimman ajoissa.

¹⁴⁸ Laakso ym. 2010, s. 67.

pääsääntöisesti liiketaloudellinen kysymys.¹⁴⁹ Yrityssaneerauslain uudistuksien yhteydessä ei ole myöskään tarkennettu sitä, mitä liiketaloudellisesti hyväksytyillä lähtökohdilla tarkoitetaan yrityssaneerauslain kontekstissa.

Lienee tarkoituksenmukaista lähteä liikkeelle yrityssaneerausasetuksen 1 §:n saneeraushakemuksen liitetietovaatimuksista. YSA 1 §:n 4 kohdan mukaan hakemukseen tulee liittää jäljennökset tilinpäätösasiakirjoista kahdelta viimeiseltä tilikaudelta sekä mahdollinen välitilinpäätös¹⁵⁰, jos tilikauden päättymisestä on kulunut yli neljä kuukautta.

Kirjanpito kuvaa yrityksen talousprosessia ja sen tehtävä on esittää talousyksikön arvo- ja määrälukuja ja tuottaa informaatiota yrityksen sidosryhmille. Lakisääteisen kirjanpitovelvollisuuden rungon muodostavat kirjanpitolaki (1336/1997), kirjanpitoasetus (1339/1997) sekä asetus pien- ja mikroyritysten tilinpäätöksessä esitettävistä tiedoista (1753/2015).¹⁵¹ Myös muussa lainsäädännössä, kuten osakeyhtiölaissa (624/2006)¹⁵² ja arvopaperimarkkinalaissa (746/2021)¹⁵³, on kirjanpitoa ja tilinpäätöksen sisältöä koskevia säännöksiä.

Kirjanpitolain 5 luvussa on muutamia vaihtoehtoisia arvostustapoja koskien rahoitusvälineitä ja sijoituskiinteistöjä. KPL 5 luvun 2 a §:n mukaan rahoitusvälineet voidaan merkitä käypään arvoon noudattaen kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja. Rahoitusinstrumentit luokitellaan ja arvostetaan IFRS 9 -standardin mukaisesti.¹⁵⁴ Sijoituskiinteistöt voidaan KPL 5 luvun 2 b §:n mukaan arvostaa käypään arvoon noudattaen IAS 40 -standardin vaatimuksia.¹⁵⁵ Edellä mainitut poikkeukset on otettava huomioon tilinpäätöstä tulkittaessa ja huomioitava käyvän arvon kirjaamiseen liittyvä epävarmuus.

¹⁴⁹ HE 182/1992 vp, s. 21 ja 62, viittaus em. perusteluihin myös maksukyvyttömyysdirektiivin implementointiin koskevassa hallituksen esityksessä HE 238/2021 vp, s. 15. Näin myös ML 2021:18, s. 158.

¹⁵⁰ On kuitenkin otettava huomioon se seikka, että välitilinpäätöksestä tai sen sisällöstä ei ole säädetty erikseen. Mikäli välitilinpäätöksen tietoihin aiotaan luottaa samalla tavalla kuin tilinpäätökseen, tulee sen olla tilintarkastettu tilintarkastuslain mukaisesti.

¹⁵¹ Ihantola ym. 2016, s. 12–13.

¹⁵² Ks. OYL 8 luku, jossa on säännökset tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta.

¹⁵³ Ks. AML 7 luku, jossa säädetään mm. tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen sisällöstä.

¹⁵⁴ Halonen ym. 2017, s. 293–295.

¹⁵⁵ IFRS-standardit 2022, s. 1318.

Jos oletetaan, että tilinpäätöksen informaatio täyttää lakien ja asetusten vaatimukset, voidaan tilinpäätöksen tiedot hyväksyä yrityksen taloudellisen arvioinnin pohjaksi. Mikäli tilinpäätökset ovat tilintarkastettuja¹⁵⁶, voidaan olettaa, että ne antavat oikean ja riittävän kuvan yhtiön taloudellisesta asemasta. Tilintarkastajien suorittama lakisääteinen tilinpäätöksen varmentaminen on taloudellisen informaation keskeisin varmennusmuoto. IFAC:n¹⁵⁷ mukaan tilintarkastus on jonkin talousyksikön taloudesta ja toiminnasta saadun tiedon riippumatonta tutkimista, jonka tavoite on ilmaista käsitys tilinpäätöksestä tai siihen rinnastettavasta informaatiosta.¹⁵⁸

Tilinpäätöksestä johdettujen lukujen voidaan siten sanoa täyttävän liiketaloudellisen tarkastelun hyväksytyt lähtökohdat. Samalla perusteella voidaan hyväksyä tunnusluvut, joiden laskemisessa on käytetty tilinpäätöksen lukuja. Lukuja tulkittaessa on huomioitava KPA 2 luvun 2 a §:n perusteella liitetiedoissa esitettävät arvostus- ja jaksotusmenetelmät. Yritystutkimus ry julkaisee tilinpäätösanalyysiopasta, jossa on laajasti hyväksytyt mallit keskeisten tunnuslukujen laskemiseksi. Näitä malleja voidaan pitää yleisesti hyväksyttynä lähtökohtana tunnuslukujen laskettaessa. Tunnuslukujen laskemista on käsitelty tarkemmin alaluvuissa 5.4–5.6, ja tunnuslukujen perusteella tehtyjä maksukyvyttömyyden ennustemalleja alaluvussa 5.7.

Kirjanpitolain mukainen tilinpäätösraportointi perustuu going concern -oletamaan eli oletukselle toiminnan jatkuvuudesta. Tämä tarkoittaa sitä, että kirjanpidon laatiminen, varojen ja velkojen arvostaminen sekä kassavirtalaskelmien laadinta perustuu oletukseen, että yhtiön toiminta jatkuu.¹⁵⁹ Tilintarkastajan tulee ottaa tilintarkastuksessa kantaa liiketoiminnan jatkamisedellytyksiin noudattaen arvioinnissa hyvää tilintarkastustapaa.¹⁶⁰ Kirjanpito laaditaan tyypillisesti jatkuvuuden periaatetta noudattaen, vaikka yritys olisi erittäin huonossa

¹⁵⁶ On kuitenkin huomioitava, että tilintarkastusvelvollisuudelle on asetettu tilintarkastuslaissa alaraja. Tilintarkastamattomiin lukuihin voi siten liittyä suurempaa epävarmuutta. TTL 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tilintarkastus voidaan jättää tekemättä, mikäli vain yksi seuraavista edellytyksistä on täyttynyt päättyneellä ja sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella: taseen loppusumma yli 100 000 euroa, liikevaihto yli 200 000 euroa ja palveluksessa keskimäärin yli kolme henkilöä.

¹⁵⁷ International Federation of Accountants on kansainvälinen kirjanpitäjien ja tilintarkastajien etujärjestö.

¹⁵⁸ Tomperi 2018, Tilintarkastus – Normeista käytäntöön. KPL 1, Mitä tilintarkastus on?, alaluku Tilintarkastuksen tarve.

¹⁵⁹ Ihantola ym. 2016, s. 43 ja Halonen ym. 2017, s. 3.

¹⁶⁰ Urpilainen – Vehkakoski 2021, s. 56.

taloudellisessa tilassa ja likvidaatioarvot olisivat perustellummat.¹⁶¹ Tässä tapauksessa tilinpäätös ei anna oikeaa ja riittävää kuvaa ja on vastoin tilinpäätöksen laatimisen periaatetta.¹⁶²

Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että tilintarkastajat voivat olla haluttomia antamaan mukautetun tilintarkastuskertomuksen toiminnan jatkuvuudesta, jos toiminnan jatkuvuus ei ole ilmeisen uhattuna.¹⁶³ Myös tilintarkastuksen laadulla on tutkimusten mukaan vaikutusta tilinpäätösten luotettavuuteen ja arvioon yhtiön taloudellisesta asemasta.¹⁶⁴ Tämä seikka lisää hieman epävarmuutta tilinpäätöksen tulkinnessa, sillä lähtökohtaisesti tilintarkastajan tulisi tuntea yhtiön taloudellinen tila varsin hyvin ja arvioida sitä objektiivisesti oikean ja riittävän kuvan varmistamiseksi.

Tilintarkastuslain 3 luvun 3 §:n mukaan tilintarkastuksessa on noudatettava unionissa sovellettavaksi hyväksytyjä tilintarkastusstandardeja. Lisäksi tilintarkastuskertomuksessa on TTL 3 luvun 5 §:n mukaan ilmoitettava, mitä tilintarkastusstandardeja tilintarkastuksessa on noudatettu. Edellä mainitut säännökset kiinnittyvät tilintarkastuslain yleiseen periaatteeseen, jonka mukaan tilintarkastajan on noudatettava hyvää tilintarkastustapaa tarkastusta suorittaessaan.¹⁶⁵ Myös Ruuhonen on päätenyt sille kannalle, että hyvän tilintarkastustapa velvoittaa noudattamaan ISA-standardeja.¹⁶⁶

Kansainvälisessä tilinpäätösstandardissa ISA 570 määritellään melko yksityiskohtaisesti toiminnan jatkuvuuden arviointia, sen työvaiheita sekä johtopäätösten raportointia. Standardin voidaan sanoa konkretisoivan kirjanpitolaian oletusta toiminnan jatkuvuudesta.¹⁶⁷ Tästä syystä ISA 570 -standardissa lueteltuja menetelmiä ja arvioita voidaan hyödyntää erityisesti muuna liiketaloudellisena aineistona arvioitaessa uhkaavaa maksukyvyttömyyttä.

¹⁶¹ Kausar – Lennox 2017, s. 899.

¹⁶² Ihantola ym. 2016, s. 12–13.

¹⁶³ Alexeyeva – Sundgren 2022, s. 175

¹⁶⁴ Sundgren 2009, s. 203 ja 216. Ks myös Sundgren – Svanström 2013 s. 36 ja 43. Suurien tilintarkastusyhteisöjen tilintarkastuksen laatu ja luotettavuus on ollut usean tutkimuksen mukaan korkeammalla tasolla kuin pienempien tilintarkastusyhteisöjen.

¹⁶⁵ Urpilainen – Vehkakoski 2021, s. 56.

¹⁶⁶ Ruuhonen 2020, s. 74.

¹⁶⁷ Urpilainen – Vehkakoski 2021, s. 59.

ISA 570 -standardissa on esimerkinomainen listaus tapahtumista tai olosuhteista, jotka voivat antaa aiheen epäillä toiminnan jatkuvuutta. Talouden osalta on nostettu esiin seuraavia seikkoja:¹⁶⁸

- nettovelkojen tai lyhytaikaisten nettovelkojen määrä.
- erääntymässä olevat laina-ajaltaan kiinteät luotot, joiden uudistamiseen tai takaisinmaksuun ei ole realistisia mahdollisuuksia, taikka liiallinen turvautuminen lyhytaikaisiin luottoihin pitkäaikaisten omaisuuserien rahoittamisessa.
- viitteet siitä, että luotonantajat ovat vetämässä rahoituksen pois.
- mennyttä aikaa tai tulevaisuutta koskevien tilinpäätöslaskelmien osoittamat negatiiviset liiketoiminnan rahavirrat.
- huonot taloudelliset avaintunnusluvut.
- huomattavat liiketoiminnan tappiot tai rahavirtoja kerryttävien omaisuuserien arvon merkittävä huonontuminen.
- viivästykset osinkojen maksamisessa tai osinkojen maksun lopettaminen.
- kyvyttömyys suorittaa velkoja eräpäivinä.
- kyvyttömyys noudattaa lainasopimusten ehtoja.
- siirtyminen tavarantoimittajien kanssa tapahtuvissa liiketoimissa luotto-ostoista toimituksen yhteydessä tapahtuvaan käteismaksuun.
- kyvyttömyys hankkia rahoitusta välttämättömään uuteen tuotekehitykseen tai muihin välttämättömiin investointeihin.

Toiminnan osalta ISA 570 -standardissa kehoitetaan ottamaan kantaa seuraaviin kysymyksiin, jotka voivat olla merkityksellisiä arvioitaessa uhkaavaa maksukyvyttömyyttä:

- johtoon kuuluvien avainhenkilöiden menettäminen ilman, että tilalle on saatu uusia henkilöitä.
- keskeisen markkina-alueen, keskeisen asiakkaan (tai asiakkaiden), franchising-sopimuksen, lisenssin tai tärkeimmän tavarantoimittajan (tai -toimittajien) menettäminen.
- työvoimaan liittyvät vaikeudet.

¹⁶⁸ Kansainväliset tilintarkastusalan standardit 2020 Osa 1, ISA 570, s. 632–633.

- tärkeiden tuotantotarvikkeiden puute.

Lisäksi ISA 570 -standardissa on esitetty muita seikkoja, joilla voi olla merkitystä uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa. Nämä seikat ovat:¹⁶⁹

- ratkaisematta olevat oikeusprosessit tai viranomaismenettelyt yhteisöä vastaan, jotka menestyessään saattavat johtaa vaateisiin, joita yhteisö ei todennäköisesti pysty täyttämään.
- säädöksen, määräyksen tai hallituksen politiikan muutokset, joiden odotetaan vaikuttavan yhteisöön epäedullisesti.
- katastrofit, joiden varalta ei ole vakuutuksia tai vakuutukset ovat liian pieniä, kun katastrofeja tapahtuu.

Lisäksi toiminnan jatkuvuuden arvioimiseksi tulee analysoida rahavirta- ja voittoennusteita sekä muita relevantteja ennusteita. Tämän lisäksi tulee ottaa huomioon esimerkiksi lainasopimusten ehdot ja se, onko niitä rikottu ja mahdollisen rikkomuksen vaikutukset. Myös lisärahoituksen mahdollisuuksien arviointi lähimpiin ja kolmansien osapuolten osalta voi olla olennaista uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnin kannalta, joten niihin viittaavilla aineistoilla on painoarvoa.

Korkein hallinto-oikeus on arvioinut ratkaisussaan KHO 538/2020 tilintarkastajan toimia toiminnan jatkuvuuden arvioinnin näkökulmasta. Yleisesti taloudellisen tilanteen arvioinnista KHO toteaa, että yrityksen taloudellista tilaa tulee arvioida kokonaisuutena. Yksittäisen tekijän, kuten negatiivisen kassavirran, perusteella tehty arviointi on riittämätön.¹⁷⁰ Tämä lienee oikea lähtökohta myös uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa, jonka tulee perustua kokonaisarvioon yhtiön taloudellisesta tilasta ja sen kehityksestä.

¹⁶⁹ Kansainväliset tilintarkastusalan standardit 2020 Osa 1, ISA 570, s. 632–633.

¹⁷⁰ KHO 538/2020, perustelut, toiminnan jatkuvuus (going concern) ja siihen liittyvät näkökohdat, kpl 3.

4 Maksukyvyttömyys ja sen uhka eräissä muissa säädöksissä

4.1 Oikeudellisen arvioinnin taustaa

Yritys voi insolvenssioikeudellisessa kontekstissa olla maksukykyinen, maksukyvytön tai vaarassa joutua maksukyvyttömäksi. Maksukykyä tai -kyvyttömyyttä voidaan arvioida myös yhtiöoikeudellisessa kontekstissa, jossa yhtiön varojen jaon perusteena on maksukykyinen yritys. Maksukyvyyn ja maksukyvyttömyyden käsitteen voi löytää lainsäädännöstä myös monissa muissa yhteyksissä, ja niistä on mahdollista saada analogista tulkinta-apua käsitteiden määrittelyyn. Vaikka muussa lainsäädännössä olevat määritelmät eivät välttämättä ole täsmälleen samoja tai sovellu suoraan insolvenssioikeudellisten määritelmien kanssa, on niiden avulla mahdollista laajentaa ymmärrystä maksukyvyttömyyden sisällöistä yritystoiminnan kontekstissa.¹⁷¹

Maksukyvyttömyyden käsitteelle ei ole Suomen lainsäädännössä yhtä ja selvää määritelmää. Olavi E. Heinosen mukaan maksukyvyttömyys alkaa muodostua velallisen taloudellisen aseman heikkenemisellä, joka aiheuttaa maksujen kasaantumista. Mikäli tilanne ei korjaannu, aiheuttaa se maksukyvyttömyyden.¹⁷² Risto Ovaska on määritellyt maksukyvyttömyyden tilanteena, jossa velallinen ei pysty suorittamaan velkojaan niiden erääntyessä, eikä tämä ole ainoastaan tilapäistä.¹⁷³

Kun arvioidaan uhkaavaa maksukyvyttömyyttä varhaisen saneerausmenettelyn edellytyksenä, on olennaista erottaa kaksi asiantilaa. Ensinnäkin yritys ei saa olla maksukyvytön, sillä se on YSL 1 a luvun 4 c §:n mukainen esteperuste varhaisen saneerausmenettelyn aloittamiselle. Toiseksi yritystä täytyy uhata YSL 1 a luvun 4 b §:n mukaan maksukyvyttömyys, jotta menettely voidaan aloittaa. Eli yritys ei saa olla maksukyvytön, mutta maksukyvyttömyyden uhan täytyy olla todellisesti käsillä jollain aikavälillä. Aikaisemmin tämä arviointi oli vailla merkitystä, mutta varhaisen saneerausmenettelyn myötä on olennaista erottaa edellä mainitut asiantilat.

¹⁷¹ Ruohonen 2012, s. 163. Ruohosen mukaan on luonnollista hakea maksukyvyyn käsitteelle sisältöä muista säädöksistä.

¹⁷² Heinonen 1966, s. 26.

¹⁷³ Ovaska 1985, s. 33.

Koska yrityssaneeraus on rehabilitaatiomenettely, jossa yrityksen toimintaan ja sen sidosryhmien suhteisiin puututaan tuomioistuimen toimesta, on maksukyvyttömyyden ja sen uhan arviointiin perusteltua hakea tukea myös osakeyhtiölain ja konkurssilain mukaisesta maksukyvyttömyyden arvioinnista. Vaikkakin maksukyvyttömyys ja uhkaava maksukyvyttömyys ovat yrityssaneerauslaissa olevia legaalimääritelmiä, voidaan arviointiin hakea analogista tulkinta-apua muista yritystoimintaa koskevista säädöksistä ja niiden esitöistä.

Maksukyvyttömyyttä ja sen uhkaa arvioitaessa on turvauduttava liikeloudellisiin tosiseikastoihin, koska osakeyhtiön voidaan katsoa olevan oikeudellinen konstruktio, jonka toimintaedellytykset perustuvat liikeloudellisilla menetelmillä mitattaviin parametreihin. Toimiakseen osakeyhtiö tarvitsee juridisen rakenteen, joka määritellään osakeyhtiölaissa. Yritys tarvitsee myös liikeloudellisen reaali- ja rahaprosessin.¹⁷⁴ Jotta yhtiön liikeloudellisia arviointimenetelmiä voitaisiin pitää vähintäänkin samankaltaisina, tulisi tunnuslukuihin perustuvan arvioinnin pohjautua kirjanpitolain mukaan johdettuun taloudelliseen raportointiin. Kirjanpitolain mukainen raportointi tuottaa tietoa sekä yrityksen reaali- että rahaprosessista.¹⁷⁵

Yrityksen toiminta nojaa laaja-alaisesti liikeloudellisiin periaatteisiin ja lainalaisuuksiin. Tästä syystä maksukyvyttömyyden oikeudellisen arvioinnin lähtökohdaksi voidaan ottaa liikeloudelliset perusteet. Arviointia ei kuitenkaan pidä jättää ainoastaan liikeloudellisiin perusteisiin, vaan maksukyvyttömyyttä ja sen mahdollista uhkaa tulee arvioida kokonaisuutena, ottaen huomioon oikeudelliset seikat muut tilanteeseen vaikuttavat tekijät.¹⁷⁶

4.2 Maksukyvyttömyys osakeyhtiölaissa

Yhtiöoikeudessa maksukyvyttömyyden käsite esiintyy varojen jakamisen yhteydessä. OYL 13 luvun 2 §:n mukaan varoja ei saa jakaa, jos jaosta päätettäessä tiedetään tai pitäisi tietää yhtiön olevan maksukyvytön tai jaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden. Säännös koskee kaikkia osakeyhtiön varojenjakotilanteita. Maksukyvyttömyyden käsite on otettu

¹⁷⁴ Ihantola ym. 2016, s. 10.

¹⁷⁵ Ks. Ihantola ym. 2016, s. 10–11: Reaaliprosessissa meno syntyy, kun tuotannontekijä vastaanotetaan ja tulo kun suorite luovutetaan ostajalle. Kassameno ja kassatulo ovat rahaprosessin käsitteitä. Kassameno on rahojen vähennys, kun taas kassatulo rahojen lisäys. Kirjanpito on rahamääräinen kuvaus yrityksen talousprosessista.

¹⁷⁶ Hupli 2004, s. 67.

osakeyhtiölakiin sen uudistuksen yhteydessä vuonna 2006, sillä vanhassa osakeyhtiölaissa ei ollut vastaavaa pykälää. Kuitenkin myös vanhan osakeyhtiölain aikana varojenjaon edellytyksenä on pidetty sitä, että hallitus ei voi esittää varoja jaettavaksi enempää kuin yhtiön maksukyvyyn kannalta on perusteltua. Maksukyvyyn säilyttäminen on kuulunut siten hallituksen yleisen huolellisuusvelvollisuuden alaan.¹⁷⁷

Osakeyhtiölain esitöissä maksukyvyttömyyden käsitettä ei ole täsmennetty tarkemmin, ja sen määrittelemineen on hankalaa.¹⁷⁸ Maksukyvyttömyyden lisäksi osakeyhtiölain esitöistä voidaan löytää myös uhkaavan maksukyvyttömyyden käsite. Osakeyhtiölakityöryhmän mietinnön mukaan yhtiön varoja ei saa jakaa, mikäli jaon seurauksena sitä uhkaa maksukyvyttömyys. Osakeyhtiölakityöryhmä ehdotti lakiin varojenjaon esteeksi uhkaavaa maksukyvyttömyyttä maksukyvyttömyyden sijaan. Työryhmän ehdotuksen mukaan uhkaavan maksukyvyttömyyden sisältö tarkentuisi oikeuskäytännössä. Tätä perusteltiin sillä, että yhtiöiden ja tilanteiden erilaisuuden takia ei ole tarkoituksenmukaista tarkentaa käsitettä lakitekstissä.¹⁷⁹

Myöskään maksukyvyttömyyden uhan ajalliseen arviointiin ei esitöissä kiinnitetä tarkemmin huomiota. Yhtiö voi joutua maksukyvyttömäksi lyhyenkin ajan kuluttua varojen jakamisesta ilman, että säännöstä on rikottu. Olennaista on, mitä päätöstä tehdessä tiedettiin tai olisi pitänyt tietää. Arviointi tulisi tehdä mahdollisimman lähellä jakopäätöstä ottaen huomioon myös tulevaisuutta koskevat yhtiön tiedossa olevat velat ja muut sitoumukset sekä niiden suhde yhtiön rahoitusmahdollisuuksiin.¹⁸⁰

Osakeyhtiölain esitöissä on painotettu voimakkaasti velkojien suojaa. Mikäli varojenjako aiheuttaisi yhtiön maksukyvyttömyyden, olisivat osakkeenomistajat etusijalla maksunsaantijärjestyksessä suhteessa velkoihin. Lisäksi yhtiön maksukyky voi vaarantua, mikäli yhtiön taseessa on paljon tulevaisuuden tuotto-odotuksiin perustuvia varallisuuseriä tai vaikeasti realisoitavaa omaisuutta. Erityisesti vaikeasti realisoitavan aineettoman omaisuuden

¹⁷⁷ HE 109/2005 vp, s. 125. Ks. Iirola ym. 2020, s. 1089–1090, jonka mukaan varojenjaon ehdottaminen tai hyväksyminen on kiellettyä hallitukselta, mikäli se tietää yhtiön olevan maksukyvytön tai jaon johtavan maksukyvyttömyyteen. Osakeyhtiölain vastainen varojenjako johtaa maksun palautusvelvollisuuteen ja mahdolliseen hallituksen vahingonkorvausvastuuseen.

¹⁷⁸ Airaksinen ym. 2018, s. 42–43.

¹⁷⁹ Lausuntoja ja selvityksiä 2003:39, s. 23 ja 62–63.

¹⁸⁰ HE 109/2005 vp, s. 125.

suuri osuus taseen loppusummasta kasvattaa maksukyvyttömyyden uhkaa varojenjaon yhteydessä. Koska säännöksen tarkoituksena on ensisijaisesti suojella velkojia, on tärkeää huolehtia siitä, että varojenjako ei vaaranna toiminnan jatkuvuutta.¹⁸¹

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty toisistaan hieman eriäviä näkemyksiä siitä, miten OYL:n tarkoittamaa maksukyvyttömyyttä tulisi arvioida suhteessa muiden lakien merkityssisältöön. OYL:n maksukyvyttömyyttä on tulkittava suppeammin, ja se on lähempänä rikoslain 39 luvun 1 §:n sanamuotoa, jossa on sama aiheuttaa-sana. Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho ovat liittäneet OYL:n maksukyvyttömyyden käsitteen takaisinsaantilain käsitteeseen.¹⁸² Samansuuntaisia arvioita on esitetty myös muussa osakeyhtiöoikeudellisessa kirjallisuudessa.¹⁸³ Myös osuuskuntalain 16 luvun 3 §:n toisen virkkeen perusteella osuuskunnan varojenjako on soveltaa maksukykyisyydestä, sillä varojenjaossa on huomioitava mahdollinen taloudellisen aseman heikentyminen. Mähösen mukaan OKL:n säännös liittyy olennaisesti OYL:n maksukykyisyydestiin, joten maksukykyä ja maksukyvyttömyyttä tulee arvioida samoin kriteerein.¹⁸⁴

Osakeyhtiölain mukaisen maksukykytestin arviointi maksukyvyystä on tehtävä päätöksentekohetkellä tai mahdollisimman lähellä sitä. Maksukykyä ei siten tarvitse arvioida enää varojen maksuhetkellä. Päätetty osinko on samassa asemassa kuin yhtiön muut velat ja se kirjataan lyhytaikaisiin velkoihin.¹⁸⁵ Näin on todettu myös Vaasan hovioikeuden ratkaisussa 2021:9, jossa hovioikeus katsoi, että OYL 13 luvun 2 §:ää on tulkittava siten, että osakeyhtiön maksukykyä ei tarvitse arvioida uudelleen varojenjaon täytäntöönpanohetkellä, kun osinko oli kirjattu kirjanpitoon velaksi osakkaille. OYL 13 luvun 2 §:n soveltamisessa ei ole kysymys pelkästään olemassa olevan maksukyvyttömyyden arvioinnista, vaan myös tulevaisuuden maksukyvyyn arvioinnista.¹⁸⁶ Lain esitöiden mukaan maksukyvyyn arvioinnissa

¹⁸¹ HE 109/2005 vp, s. 125–126.

¹⁸² Airaksinen ym. 2018 s. 44. Peräytymisen yleisenä edellytyksenä on takaisinsaantilain 2 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan se, että velallinen oli oikeustoimi tehtäessä maksukyvytön tai että oikeustoimi osaltaan johti velallisen maksukyvyttömyyteen.

¹⁸³ Mähönen – Villa 2020, s. 473–474. Erityisesti maksukyvyttömyyden insolvenssioikeudellisella argumentaatiolla on merkitystä arvioitaessa maksukykyä osakeyhtiöoikeudellisesta näkökulmasta.

¹⁸⁴ Mähönen 2014, s. 203. Maksukykyisyydesti koskee kaikkia osuuskunnan varojenjakoja kuten ylijäämän palautusta ja omien osuuksien hankintaa.

¹⁸⁵ Airaksinen ym. 2018, s. 42–43.

¹⁸⁶ Mähönen – Villa 2020, s. 474.

huomioon otettavia seikkoja ovat esimerkiksi erääntyvät velat ja muut sitoumukset ja niiden suhde yhtiön rahoitusmahdollisuuksiin.¹⁸⁷

Maksukyvyttömyyden käsitteen sisältö ei kuitenkaan ole identtinen yrityssaneerauslaissa ja osakeyhtiölaissa.¹⁸⁸ Tulevaisuuteen liittyvällä arvioinnilla on kuitenkin olennainen yhtymäkohta yrityssaneerulain uhkaavaan maksukyvyttömyyteen. OYL 13 luvun 2 §:n mukaisessa maksukykytestissä tulee huomioida sekä yrityksen maksukyky varojenjaosta päätettäessä sekä varojenjaon vaikutus maksukykyyn. Molemmissa tapauksissa arviointi kohdistuu myös tulevaisuuteen, ja ennustamiseen liittyy aina epävarmuutta. Tästä yhteydestä johtuu, että yrityssaneerulain uhkaavaa maksukyvyttömyyttä määriteltäessä voidaan analogiatukea hakea osakeyhtiölain maksukykytestiä koskevasta lainvalmisteluaineistosta, oikeuskäytännöstä ja oikeuskirjallisuudesta.

4.3 Maksukyvyttömyys konkurssilaissa

Konkurssia voidaan tarkastella sekä liiketaloudellisena että oikeudellisena ilmiönä, jonka seurauksena liiketoiminta päättyy. Markkinataloudessa konkurssin tehtävänä on poistaa markkinoilta ne yksiköt¹⁸⁹, joiden liiketoiminta on osoittautunut kannattamattomaksi.¹⁹⁰ Oikeudellisesta näkökulmasta katsoen konkurssi on laissa säädetty insolvenssimenettely, jossa velallisen koko varallisuus käytetään kerralla kaikkien hänen velkojensa maksamiseen siihen määrään asti kuin varallisuutta riittää.¹⁹¹ Konkurssin määritelmä on kirjattu melko osuvasti konkurssilain 1 luvun 1 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan konkurssi on velallisen kaikkia velkoja koskeva maksukyvyttömyysmenettely, jossa velallisen omaisuus käytetään konkurssisaatavien maksuun. Koska konkurssi on yleistäytäntöönpanoa, menettely koskee kaikkia velallisen velkoja ja kaikkea velallisen omaisuutta.¹⁹²

¹⁸⁷ HE 109/2005 vp, s. 125.

¹⁸⁸ Kaarenoja – Suontausta 2007, s. 247.

¹⁸⁹ HE 26/2003 vp s 33–34. Konkurssikelpoisia ovat yksityishenkilö, yksityinen elinkeinoharjoittaja, yhteisö ja säätiö. Keskeisiä yhtiöitä ovat mm. avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, osakeyhtiö, yhdistys ja osuuskunta.

¹⁹⁰ Könkkölä – Linna 2020, s. 1.

¹⁹¹ Koulu 2009 ym. s. 1.

¹⁹² HE 26/2003 vp, s 31–32. Tarkemmin sanoen velallisen omaisuus muutetaan rahaksi ja näin saadut varat käytetään konkurssisaatavien maksamiseen.

Konkurssin edellytyksenä on KonkL 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan velallisen maksukyvyttömyys. Konkurssilaki sisältää legaalimääritelmän maksukyvyttömyydestä. KonkL 2 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan sitä, että velallinen on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Lain esitöiden mukaan maksukyvyttömyyden arvioinnilla on osaksi ennusteen luonne, koska arvioinnissa tulisi huomioida velallisen maksukyky arvioinnin ajankohtana sekä sen jälkeen. Merkitystä on erityisesti sillä, onko velallisella varoja tai kertykö velalliselle varoja tulevaisuudessa niin, että se pystyy suoriutumaan velvoitteistaan sitä mukaa kuin ne erääntyvät.¹⁹³

Konkurssilaissa on lisäksi maksukyvyttömyysolettamat, joita ei kuitenkaan ole tarkoitettu sovellettavaksi yrityssaneerauslain kohdalla, vaikkakin niihin voidaan tukeutua tosiseikastoa arvioitaessa.¹⁹⁴ KonkL 2 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan velallista pidetään maksukyvyttömänä, kun velallinen on lakkauttanut maksunsa, ulosotossa on hakemusta edeltävän kuuden kuukauden aikana ilmennyt, ettei velalliselta kerry varoja saatavan suorittamiseksi, tai velallinen ei ole viikon kuluessa maksukehotuksesta maksanut velkojan selvää ja erääntynyttä saatavaa. Uhkaavan maksukyvyttömyyden kontekstissa tulee erottaa erityisesti maksuhaluttomuus maksukyvyttömyydestä, sillä velallinen voi lakkauttaa maksunsa myös muusta syystä kuin varojen puutteen vuoksi.

Konkurssilain esitöissä on määritelty maksukyvyttömyyttä kohtalaisen hyvin, mistä voidaan saada analogiatukea yrityssaneerauslain uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitteeseen. Esitöissä viitataan tunnuslukujen osalta nettovelkaantumisasasteeseen¹⁹⁵, sillä yritys ei ole pääsääntöisesti maksukyvyttön, mikäli se voi muuttaa omaisuuttaan rahaksi velkojen maksamiseksi. Poikkeuksen tästä tekee tilanne, jossa velallisen omaisuus on vaikeasti

¹⁹³ HE 26/2003 vp, s. 37. Lain esitöissä viitataan myös takaisinsaantilain esitöihin maksukyvyttömyyden määrittelyn yhteydessä. Ks. myös Koulun 2009, s. 70. Koulun mukaan konkurssilain ja takaisinsaantilain määrittelyillä on perustavanlaatuisen ero, sillä konkurssilain maksukyvyttömyys on ennusteen luontoinen, kun taas takaisinsaantilaissa arvioidaan mennyttä asiantilaa.

Ratkaisun KKO 1997:28 mukaan on tehtävä ennuste siitä, onko velallinen muuten kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä.

¹⁹⁴ HE 238/2021 vp, s. 118. Esitöiden mukaan maksukyvyttömyysolettamaa ei sovelleta sellaisenaan velallisen maksukyvyttömyyden arvioinnissa, mutta tosiseikoilla voi olla merkitystä arviointiin.

¹⁹⁵ Ks. yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 71. Nettovelkaantumisasaste lasketaan kaavalla korollinen vieras pääoma – rahat ja rahoitusarvopaperit/oikaistu oma pääoma. Alle yhden suhdelukua voidaan pitää hyvänä. Jos arvo on alle nollan ja se johtuu negatiivisesta omasta pääomasta, sitä pidetään heikkona.

realisoitavaa tai sisältää paljon realisoitumattomia tulonodotuksia. Maksukyvyttömyyden ennustamisessa on tunnuslukujen lisäksi huomioitava muitakin yrityksen tilaan liittyviä merkityksellisiä seikkoja.¹⁹⁶ Keskeisessä asemassa on usein se, pystyykö velallinen rahoittamaan toimintaa esimerkiksi luotolla tai pystyykö velallinen suoriutumaan velvoitteistaan tulevaisuudessa kertyvän tulovirran avulla. Lain esitöiden mukaan varojen arvostuksessa tulee huomioida omaisuuden realisointiarvo kirjanpitoarvon sijaan.¹⁹⁷ Mikäli voidaan todeta, että velallisen tila on kehittymässä edellä mainittujen seikkojen perusteella maksukyvyttömyyteen, on uhkaava maksukyvyttömyys käsillä.

Konkurssilain maksukyvyttömyyden legalimääritelmän mukaan maksukyvyttömyyden tulee olla muuta kuin tilapäistä. Lain esitöissä tilapäistä maksukyvyttömyyttä kuvaillaan tilanteeksi, jossa velallisella ei ole välittömästi käytettävissä riittävästi varoja veloitteidensa suorittamiseksi, mutta riittävien varojen kertyminen on näköpiirissä myöhemmin esimerkiksi toiminnan kausiluonteisuuden vuoksi. Tilapäisyyden arvioinnissa huomiota tulee kiinnittää kokonaisuuteen ja kyseisen yritystoiminnan erityispiirteisiin sekä siihen, kuinka kauan hakijan veloitteet ovat olleet suorittamatta. Esitöiden mukaan tilapäisyydellä tarkoitetaan ”verrattain lyhyttä aikaa”, vaikkakin tästä määritelmästä voidaan joustaa esimerkiksi toimialoilla, jossa tulon saanti on jälkipainotteista.¹⁹⁸ Maksukyvyttömyyden tilapäisyyden voi myös aiheuttaa omaisuuden myyntiä rajoittava sopimus- tai muu ehto, joka lakkaa tiettyä ajankohtana tulevaisuudessa.¹⁹⁹

Maksukyvyttömyyttä ja sen tilapäisyyttä on myös arvioitava kokonaisuutena, jolloin pelkkä tilinpäätöksen tunnuslukuihin perustuva arviointi ei ole riittävä, vaan maksukyky on tarkasteltava kokonaisuutena.²⁰⁰ Maksukyvyttömyyden ja sen tilapäisyyden arvioinnissa on syytä kiinnittää myös huomiota siihen, että konkurssissa yritykseen investoidut resurssit pääsääntöisesti menetetään. Tätä pitäisi välttää tilanteissa, jossa yritystoiminta on ajautunut

¹⁹⁶ Koulu ym. 2005, s. 73.

¹⁹⁷ HE 26/2003 vp, s. 37.

¹⁹⁸ HE 26/2003 vp, s. 38.

¹⁹⁹ Könkkölä – Linna 2020, s. 114.

²⁰⁰ Vento 1994, s. 189–190.

maksukyvyttömäksi tilapäisesti, esimerkiksi jonkin ulkopuolisen taloudellisen shokin seurauksena, mutta tulevaisuudessa on ennustettavissa maksukyvyyn palautuminen.

Konkurssilain näkökulmasta maksukyvyttömyyden käsitettä on arvioitu korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1997:28.

Tapauksessa velkoja A, jonka saatavat eivät olleet erääntyneet, haki yhtiötä B konkurssiin erääntymättömien saatavien perusteella vedoten B:n maksukyvyttömyyteen. Yhtiö oli lopettanut liiketoimintansa ja myynyt käyttö- ja vaihto-omaisuutensa lukuun ottamatta velkojen panttina olevaa teollisuushallia. Kun yhtiön velat ovat olleet selvästi suuremmat kuin rahavarojen määrä ja kiinteistön arvo yhteen laskettuina ja kun yhtiö ei ole esittänyt selvitystä liiketoimintansa päättymisen jälkeen kertyneistä saamista suorituksista eikä vielä perimättä olevien saamista käyvästä arvosta, korkein oikeus katsoi, että yhtiötä on pidettävä maksukyvyttömänä. Täten maksukyvyttömyyden arvioiminen ei edellytä, että kysymys olisi erääntyneistä veloista.

Korkeimman oikeuden ratkaisusta voidaan havaita, että kyse on nimenomaisesti ennusteen luontoisesta arvioinnista. Konkurssioikeudellisesta maksukyvyttömyysarvioinnista voidaan hakea analogiatukea myös yrityssaneerauslain mukaiselle uhkaavalle maksukyvyttömyydelle, ja maksukykyä tulee arvioida ennusteen luonteisesti kohdistuen tulevaisuuden tapahtumiin ottaen huomioon laajasti kaikki saatavilla oleva tieto yhtiön toimintaedellytyksistä.

4.4 Maksukyvyttömyys takaisinsaantilaissa

Takaisinsaanti on yksi vanhimmista konkurssioikeudellisista instituutioista, joka voidaan tunnistaa jo 1300-luvulla Euroopassa säädetyistä konkurssilaeista. Takaisinsaannin funktiona on velallisen sinänsä tehokkaan oikeustoimen peräännyttäminen.²⁰¹ Takaisinsaannilla voidaan katsoa olevan kaksi tavoitetta, reparatiivinen eli välitön tavoite sekä välillinen eli preventiivinen tavoite. Reparatiivisen tavoitteen sisältö on palauttaa velkojia tai näiden tasa-arvoa loukaten siirretty varallisuus takaisin pesään ja estää velkojia loukkaavien saamisoikeuksien toteuttaminen konkurssimenettelyssä. Preventiivisten tavoitteiden

²⁰¹ Koulou ym. 2017, II KONKURSSIOIKEUS, 6. Konkurssipesän omaisuusselvitys, Takaisinsaanti, Takaisinsaanti instituutiona, Takaisinsaannin käsite.

tarkoituksena on taas ohjata toimintatapoja elinkeinotoiminnassa ja liikemoraalia.²⁰²

Takaisinsaannissa maksukyvyttömyyttä tarkastellaan menneisyyden tapahtumien kautta, kun taas konkurssitilanteessa arvio tehdään ensisijaisesti tulevaisuuteen suuntautuen.²⁰³

Maksukyvyttömyyden legaalimääritelmästä on säädetty takaisinsaantilain 1 luvun 4 §:ssä.

Lainkohdan mukaan maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan sitä, että velallinen on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Lain esitöiden mukaan pohjoismainen maksukyvyttömyyden käsite on määritelty siten, että velallinen ei kykene maksamaan velkojaan sitä mukaa kuin ne erääntyvät, eikä tätä voida pitää tilapäisenä.

Ylivelkaisuus taas määritellään siten, että velat ylittävät ulosmittauskelpoiset varat. Esitöissä tunnistetaan myös tilapäinen maksukyvyttömyys, jolla tarkoitetaan tilannetta, jossa velallisella ei ole välittömästi käytettävissään varoja velkojen maksuun, mutta velallisella on mahdollisuus hankkia tuloja tai muuta varallisuutta tai realisoida omaisuuttaan.²⁰⁴

Takaisinsaantilain esitöistä voidaan havaita, että yksi osa maksukyvyttömyyden määrittelystä on tulevaisuuteen sijoittuvien tapahtumien ennustamista. Ennuste pitää sisällään arvioinnin siitä, onko velallisen mahdollista saada maksukyvyttömyys korjaantumaan esimerkiksi tulorahoituksella tai omaisuuden realisoinnilla.²⁰⁵ Edelleen hallituksen esityksen mukaan on otettava huomioon oikeustointa tehtäessä vallinnut taloudellinen tila ja samana ajankohtana tehty arviointi siitä, miten velallisen taloudellinen tila tulee kehittymään.²⁰⁶ Ongelmallista voi kuitenkin olla se, miten tarkasti voidaan arvioida menneisyydessä vallinnutta tilaa erityisesti tulevaisuuden ennusteiden kohdalla. Arvioinnissa tulisi palata oikeustoimen tekoaikaan ja määritellä tämän ajankohdan aikana käytettävissä olleet tiedot tulevaisuuden tapahtumista.

Maksukyvyttömyyttä ja sen uhkaa takaisinsaannissa on arvioitu myös oikeuskäytännössä.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1998:52 arvioitiin yrityksen tulevaisuuden näkymiä, ja todettiin, että yrityksen tulorahoitus oli heikentynyt olennaisesti, koska uusia urakoita ei ollut saatu, eikä niitä myöskään ollut näköpiirissä. Yrityksestä tehdyn yritystutkimuksen

²⁰² Tuomisto 2022, s. 2.

²⁰³ Ruohonen 2012, s. 170.

²⁰⁴ HE 102/1990 vp, s. 19 ja 47. Ks. myös Koskelo 1994, s. 98, jossa Koskelo erottaa maksuvalmiuden puutteen maksukyvyttömyydestä yrityssaneerauslain kontekstissa.

²⁰⁵ Näin myös Ruohonen 2012, s. 170.

²⁰⁶ HE 102/1990 vp, s. 47.

mukaan yhtiön kannattavuus ja ennustettu kannattavuus oli heikko, samoin maksuvalmius ja ennustettu maksuvalmius oli heikko tai erittäin heikko.²⁰⁷ Ylivelkaisuuden osalta korkein oikeus on kiinnittänyt huomiota myös yrityksen omaisuuden kirjanpitoarvojen epäkuranttiuteen. Yleinen taloudellinen tilanne oli romahduttanut omaisuuden arvot, eivätkä kirjanpitoarvot vastanneet omaisuuden käypää arvoa.²⁰⁸

Tuomisto on kiinnittänyt huomiota maksukyvyyn arvioinnissa myös luotonsaantimahdollisuuksien luonteeseen. Mikäli velallisen maksukyky perustuu pitkällä aikavälillä velkaantumiseen eikä tulorahoitukseen tai omaisuuden realisointiin, voitaneen sanoa, että yritystä uhkaa maksukyvyttömyys.²⁰⁹ Tilannetta tulee siten arvioida kokonaisuutena eikä vain yksittäisen seikan perusteella.

Kokonaisarvion vaatimus ilmenee myös korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 2000:125, jossa yhtiö oli saanut lainaa emoyhtiöltä velkojen hoitamiseen ja sillä oli pienehköjä vuokratuloja. Yhtiö oli kuitenkin myynyt liiketoimintansa ja muun varsinaiseen liiketoimintaan liittyvän varallisuuden, joten sillä ei ollut tosiasiallista mahdollisuutta selvitä veloistaan. Korkein oikeus katsoi yhtiön olevan kokonaisarvion perusteella maksukyvyttö.²¹⁰ Koulun näkemyksen mukaan ratkaisua tulee tulkita suppeasti tapauksiin, jossa yhtiö on lopettanut toimintansa. Huomion arvoista on myös se, että konsernin sisäisellä luotonannolla ei voida ilmeisesti pitää yllä yhtiön maksukykyä, jos sillä ei ole liiketoimintaa.²¹¹

Myös korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO:2003:24 on arvioitu maksukyvyttömyyteen johtanutta toimintaa. Tapauksessa oli annettu konsernin sisäisiä lainoja ja konvertoitu laina sittemmin osakepääomaksi ja tämän jälkeen tehty osakekauppa. Järjestely itsessään ei välittömästi aiheuttanut maksukyvyttömyyttä, vaan kysymys oli siitä, oliko järjestely osaltaan johtanut maksukyvyttömyyteen. Ratkaisusta ilmenee, että yhtiön taloudellinen tila oli

²⁰⁷ KKO 1998:52, perustelujen kohta ”maksukyvyttömyys”. Ks. myös Laitinen 2002, s. 11–15, jonka mukaan perinteinen tilinpäätösanalyysi perustuu julkisiin tilinpäätöstietoihin, mutta laajemmassa analyysissä on otettava huomioon tulevaisuuden toimintaedellytyksiin vaikuttavat tekijät laajemmin.

²⁰⁸ Ks. KKO 1998:52, perustelujen kohta ”ylivelkaisuus”. Tämä on hyvä huomio korkeimmalta oikeudelta, sillä taloudellista informaatiota tulkittaessa on huomioitava mahdolliset erot kirjanpitoarvojen ja käypien arvojen välillä. Tällä on merkitystä erityisesti silloin, kun arvioidaan maksukyvyttömyyden tilapäisyyttä omaisuuden realisaation näkökulmasta.

²⁰⁹ Tuomisto 2021, s. 50–52.

²¹⁰ Ks. KKO 2000:125, perustelujen toinen kappale.

²¹¹ Koulun 2001, s. 343.

heikohko jo ennen järjestelyä ja heikkeni järjestelyn jälkeen entisestään. Korkein oikeus katsoi, että järjestely, jolla oli siirretty merkittävä määrä varoja arvotonta sitoumusta vastaan, johti osaltaan maksukyvyttömyyteen.²¹²

Takaisinsaantilain esitöistä ei voida löytää täsmällistä määritelmää maksukyvyttömyydelle tai sen tilapäisyydelle. Sama on havaittavissa myös oikeuskäytännöstä, jossa maksukyvyttömyyden tai sen tilapäisyyden kriteeri ei ole merkittävästi selkiintynyt. Maksukyvyttömyysarviointi on perustunut suhteellisen pitkän aikavälin liiketaloudelliseen ennustamiseen, josta yksityiskohtien merkitys ei ole erotettavissa.²¹³

Myös Huplin näkemyksen mukaan velallisen maksukyvyttömyyttä oikeustoimen tekohetkellä tai sen seurauksena on arvioitava tapahtumien ulkoisen tarkastelun ja TakSL 5.2 §:n legaalisen oletaman perusteella.²¹⁴ Yritystoiminnan monimuotoisuuden takia kovin yksityiskohtainen sääntely ei liene mahdollista myöskään takaisinsaannin kohdalla, minkä takia tapauksia on käsiteltävä itsenäisinä mahdollisimman laajaa ratkaisumateriaalia hyödyntäen. Tämä sisältää oikeudellisen aineiston lisäksi liiketaloudellisen aineiston, sekä kuten ratkaisusta KKO 2003:24 voidaan havaita, myös tapahtumaan osallistuneiden osapuolten motiiveilla on merkitystä.

Takaisinsaantiin liittyvästä oikeudellisesta aineistosta voidaan myös saada analogiatukea yrityssaneerauslain uhkaavan maksukyvyttömyyden tulkintaan, sillä kyseessä on ennuste, jonka pohjana on usein yrityksen liiketaloudellisen tilan arviointi ja sen kehityksen ennustaminen. Takaisinsaantiin liittyvää oikeuskäytäntöä tutkimalla voidaan tunnistaa oikeustoimia, joiden johdosta maksukyvyttömyys on realisoitunut.

4.5 Maksukyvyttömyys rikoslaissa

Maksukyvyttömyyden käsite esiintyy myös rikoslaista. Ensiksi se tulee arvioitavaksi verorikkomuksen yhteydessä, josta säädetään rikoslain 29 luvun 4 §:n 1 momentissa. Lainkohdan mukaan verorikkomukseen syyllistyy se, joka muun syyn kuin maksukyvyttömyyden takia jättää veroihin liittyvän maksun suorittamatta hankkiakseen

²¹² Ks. KKO 2003:24, perustelut kohdat 17 ja 18.

²¹³ Tuomisto 2021, s. 51.

²¹⁴ Hupli 2003, s. 163.

taloudellista hyötyä.²¹⁵ Toiseksi maksukyvyttömyyden käsitettä on arvioitava rikoslain 39 luvun 1 §:n mukaan velallisen epärehellisyyttä koskevassa säännöksessä. Lainkohdassa kyse on tilanteesta, jossa velallinen aiheuttaa maksukyvyttömäksi tulemisen tai oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyyttään.²¹⁶

Verorikkomuksen osalta kyse on rangaistuksesta vapauttavasta perusteesta, sillä rangaistukseen ei voida tuomita, mikäli säännöksessä mainitut verot jätetään maksamatta maksukyvyttömyyden johdosta. Olennaista maksukyvyttömyyden arvioinnissa on laiminlyöntien kesto sekä se, onko yhtiö jatkanut samanaikaisesti liiketoimintaa maksaen muita saatavia ja palkkoja.²¹⁷

Maksukyvyttömyyttä kuvattiin lakivaliokunnan mietinnössä tilanteena, jossa velallinen ei ole täysin varaton.²¹⁸ Lain esitöistä ei ole saatu kovinkaan paljon apua maksukyvyttömyyden käsitteen tulkintaan, joka on jäänyt jossain määrin epäselväksi. Oikeuskirjallisuudessa lain esitöitä tulkittiin pääasiassa niin, että maksukyvyttömyys olisi sidoksissa vahvasti verojen maksupäivän likvideettiin.²¹⁹ Jos asiaa tulkitaan näin, maksukyvyttömyyden sisältö ei vastaa yrityssaneerauslain käsitettä, sillä maksukyvyttömyys voi olla verorikkomusta arvioitaessa tilapäistä eli muuta kuin väliaikaista.

²¹⁵ Tarkemmin RL 29 luku 4 § 1 mom. Verorikkomus:

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle taloudellista hyötyä jättää muun syyn kuin maksukyvyttömyyden tai tuomioistuimen määräämän maksukiellon takia määrääjässä suorittamatta 1) ennakonpidätyksen, lähdeveron tai tilitettävän varainsiirtoveron, 2) kalenterikuukaudelta lasketun liikevaihtoveron tai vastaavan eräistä vakuutusmaksuista suoritettavan veron, 3) tilitettävän arvonlisäveron tai 4) työnantajan sosiaaliturvamaksun on tuomittava, jollei teko ole rangaistava veropetoksena, verorikkomuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. (29.11.1996/934).

²¹⁶ Tarkemmin RL 39 luku 1 §

Velallinen, joka 1) hävittää omaisuuttaan, 2) ilman hyväksyttävää syytä lahjoittaa tai muuten luovuttaa omaisuuttaan, 3) siirtää omaisuuttaan ulkomaille saattaakseen sen velkojensa ulottumattomiin taikka 4) lisää perusteettomasti veloitteitaan ja siten aiheuttaa maksukyvyttömäksi tulemisensa tai oleellisesti pahentaa maksukyvyttömyyttään, on tuomittava *velallisen epärehellisyydestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

²¹⁷ Hakamies ym. 2022, II rikoslajit, 16. RL 29: Rikokset julkista taloutta vastaan, Verorikosten tunnusmerkistöt, Verorikkomus (RL 29:4), Maksukyvyttömyys.

²¹⁸ LaVM 6/1990, s. 10.

²¹⁹ Hakamies 2011, s 142–143. Näin myös Lehtonen 1991, s. 944, joka katsoo kysymyksessä olevan enemmänkin maksuvalmiuden arviointi.

Käsitys maksukyvyttömyyden sisällöstä rikoslaisissa on vaihdellut lainsoveltajien osalta melko paljon ja termiä on pidetty vaikeasti tulkittavana.²²⁰ Korkein oikeus on katsonut ratkaisussaan KKO 2004:46 maksukyvyttömyyden käsitteen tarkoittavan eri asiaa velallisen epärehellisuuden ja verorikkomuksen osalta.²²¹ Ratkaisun mukaan RL 39 luvun 1 §:n mukaisen maksukyvyttömyyden käsitettä tulkitaan samoin takaisinsaantilain 4 §:n mukaisen legalimääritelmän mukaan. Lisäksi maksukyvyttömyyttä arvioitaessa tulee huomioida velallisen velkojen ja varojen lisäksi myös hänen mahdollisuutensa hankkia tuloja ja muuta varallisuutta sekä saada luottoa.²²²

Oikeuskirjallisuudessa on myös todettu maksukyvyttömyyden käsitteen väljyys ja sen vaikeaselkoisuus. Velallisen epärehellisuuden yhteydessä maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan samaa kuin esimerkiksi insolvenssioikeudessa ja yhtiöoikeudessa. Maksukyvyttömyys on erotettava lyhytaikaisesta maksuvalmiuskriisistä, jolloin velallisella on mahdollisuus suoriutua veloistaan esimerkiksi omaisuuttaan realisoimalla.²²³ Maksukyvyttömyyttä tulee rikosoikeuden kontekstissa arvioida kokonaisuutena, ottaen huomioon maksuvalmiuden, vakavaraisuuden ja kannattavuuden näkökulmat. Lisäksi on huomioitava ajallinen ulottuvuus eikä vain tietyn hetken tilanne. Maksukyvyttömyyden toteutuminen tulee tekohetkellä olla kuitenkin riittävän todennäköistä, vaikkakin sen realisoitumiselle ei voitane antaa mitään tarkkaa aikarajaa.²²⁴

Edellä mainitusta voidaan tehdä johtopäätelmä, jonka mukaan rikoslain mukaan on rangaistavaa, jos velallisen teko ajaa yrityksen siihen tilanteeseen, että sitä uhkaa maksukyvyttömyys.²²⁵ Tästä syystä velallisen epärehellisyttä koskevan säännöksen soveltamisen yhteydessä voidaan tukeutua yrityssaneerauslain tulkintoihin uhkaavasta maksukyvyttömyydestä. Tätä puoltaa myös korkeimman oikeuden näkemys ratkaisussa KKO

²²⁰ Hakamies 2015, s. 155.

²²¹ KKO 2004:46, kohta 6.

²²² KKO 2004:46, kohta 7. Ks. myös KKO 1998:110 perustelut kappale 6. Ratkaisussa viitataan konkurssioikeudelliseen käsitteenmuodostukseen maksukyvyttömyyden osalta.

²²³ Hakamies 2022, II Rikoslajit, 27. RL 39: Velallisen rikokset, Tunnusmerkistöt, Velallisen epärehellisyys (RL 39:1), Yleiset edellytykset, Maksukyvyttömyyden määritelmä. Ks. Laitinen – Laitinen 2014, s. 130. Yrityksen terveystripletti perustuu samoihin taloudellisiin toimintaedellytyksiin.

²²⁴ Frände ym. 2018, s. 809.

²²⁵ Näin myös Koponen – Lahti 2007, s. 107, jonka mukaan velallisen epärehellisyys koskee menettelyä maksukyvyttömyystilanteessa tai sen uhatessa.

2005:119, jonka mukaan RL 39 luvun säännösten suojatarkoitus on velkojien oikeuksien suojaaminen sekä luotonannon perustana olevan luottamuksen ylläpitäminen.²²⁶

Korkein oikeus on myös uudemmissa ratkaisuisaan toistanut kantansa maksukyvyttömyydestä velallisen epärehellisyysrikosten yhteydessä. KKO käyttää maksukyvyttömyydestä yrityssaneerauslain 3 §:n 1 momentin 3 kohdan legaalimääritelmää. Maksukyvyttömyyttä arvioitaessa on otettava huomioon velallisen varojen ja velkojen lisäksi myös velallisen mahdollisuudet hankkia tuloja sekä saada luottoa.²²⁷ Myös ratkaisussa KKO 2020:101 tukeudutaan samaan legaalimääritelmään ja viittaukseen. Lisäksi korkein oikeus toteaa, että velkojien edut tarvitsevat rikosoikeudellista suojaa velallisen jouduttua maksukyvyttömäksi tai sen ollessa joutumassa taloudelliseen kriisitilanteeseen.²²⁸

Korkein oikeus on arvioinut ratkaisussaan KKO 2020:101 myös uhkaavan maksukyvyttömyyden käsitettä:

Velallisen epärehellisyuden tunnusmerkistö edellyttää maksukyvyttömyyden aiheuttamista taikka sen pahentamista. Tunnusmerkistö täyttyy myös silloin, kun velallisen toimenpiteiden aikaan on ollut olemassa maksukyvyttömyyden uhka siten, että maksukyvyttömyys toteutuu myöhemmin sanottujen toimenpiteiden seurauksena. Maksukyvyttömyyden arviointi perustuu yhtiön rahavirtoihin. Huomioon otetaan velallisen maksuvalmius tekoajankohtana ja se, miten velallisen maksuvalmiuden on tuolloin voitu odottaa kehittyvän myöhemmin erääntyvien ja todennäköisesti aiheutuvien maksuvelvoitteiden sekä todennäköisesti odotettavissa olevien liiketoiminnan tulojen, omaisuuden myyntitulojen ja uuden lainanoton perusteella.

Korkein oikeus on velallisen epärehellisyuden arvioinnin yhteydessä ottanut melko suoraviivaisen ja yksinkertaisen kannan uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa, koska sen mukaan maksukyvyttömyyden arviointi perustuu yhtiön rahavirtoihin. Näkemys on sinänsä oikean suuntainen, mutta rahavirtojen lähteeseen ei ole kiinnitetty huomiota. Jokainen yritys on käytännössä vaarassa ajautua maksukyvyttömäksi, mikäli yhtiö ei saa rahoitusta,

²²⁶ Ks. KKO 2005:119 kohta 11. Ks. myös perustelujen kohta 7, jonka mukaan yhtiö oli katsottu maksukyvyttömäksi, kun se oli niin heikossa taloudellisessa tilanteessa, ettei se pystynyt kohtuullisessa ajassa suoriutumaan veloistaan.

²²⁷ KKO 2021:34, kohta 29.

²²⁸ KKO 2020:101, kohta 8.

joko tulorahoituksen tai pääomasijoitusten kautta. Asiaa tulisi kuten tarkastella laajemmin, kuten korkein oikeus on tehnyt konkurssia koskevan ratkaisun KKO 1997:28 kohdalla.

5 Uhkaava maksukyvyttömyys taloustieteen kontekstissa

5.1 Taloustieteellisen arvioinnin taustaa

Lähtökohtaisesti yhtiö on joko maksukykyinen tai maksukyvytön. Liiketaloudellisesta näkökulmasta katsottuna yritys on maksukykyinen silloin, kun se pystyy selviytymään maksuvelvoitteistaan käytettävissä olevan ja sillä hetkellä saatavissa olevan rahoituksen avulla. Maksukyvyttömyys taas ymmärretään siten, että yritys ei pysty selviytymään maksuvelvoitteistaan niiden erääntyessä käytettävissä ja saatavissa olevan rahoituksen avulla. Myös maksuvalmiuden puute on erotettava maksukyvyttömyydestä, koska siinä tapauksessa maksukyvyttömyyden tila on vain hetkellinen.²²⁹ Kun uhkaavaa maksukyvyttömyyttä arvioidaan taloustieteellisestä näkökulmasta, on tärkeää erottaa edellä mainitut käsitteet toisistaan ja soveltaa niitä kontekstin mukaisesti.

Laskentatoimen ja rahoituksen teoriassa yrityksen maksukyvyttömyys määritellään kyvyttömyydeksi selviytyä maksuvelvoitteistaan niiden erääntyessä ja se liitetään perinteisesti konkurssiteoriaan tai erityiseen maksukyvyttömyysteoriaan.²³⁰ Konkurssin todennäköisyys yleisessä konkurssiteoriassa määritellään todennäköisyytenä, että yrityksen tulos on niin heikko, että oma pääoma menee negatiiviseksi ja yrityksen arvo on pienempi kuin vieraan pääoman arvo.²³¹

Maksukyvyttömyyden vakavuus on riippuvainen aikaperspektiivistä. Maksuviiveet voivat indikoida lyhytaikaista ja ohimenevää maksukyvyttömyyttä, joka ei välttämättä vaaranna yhtiön pitkän aikavälin maksukykyä. Jos tilanne pahenee siinä määrin, että yhtiölle alkaa kertyä maksuhäiriöitä, voivat nämä oireet vaarantaa yrityksen toiminnan jatkuvuuden. Mikäli yhtiö ei saa lisärahoitusta maksamatta jääneiden velvoitteiden hoitamiseen, merkitsee pitkittynyt maksukyvyttömyys yrityksen toimintaedellytysten päättymistä.²³² Velallisen

²²⁹ Laitinen – Laitinen 2004, s. 54.

²³⁰ Laitinen – Laitinen 2014, s. 108.

²³¹ Scott 1981, s. 327–328.

²³² Laitinen – Laitinen 2014, s. 10.

neuvotteluvoiman puute ja joustamattomuus luotonantajaa kohtaan korostuvat maksukyvyttömyystilanteissa, mikä monesti pahentaa tilannetta.²³³

Kun arvioidaan uhkaavaa maksukyvyttömyyttä yrityssaneerauslain kontekstissa, on otettava huomioon se seikka, että käsitteen oikeudellinen ja taloustieteellinen määritelmä eroavat toisistaan. Juridinen maksukyvyttömyyden määritelmä pitää sisällään vaatimuksen siitä, että maksukyvyttömyys on muuta kuin väliaikaista, kun taas taloustieteessä hetkellinen maksuvalmiuden puute rinnastetaan maksukyvyttömyyteen.²³⁴

5.2 Maksukyvyn menettämiseen johtava prosessi

Maksukyvyttömyyteen johtava prosessi alkaa maksukyvyttömyyden syiden ilmaantumisella, ja niiden vaikutukset alkavat pienellä viiveellä näkyä oireina yrityksen tilinpäätöstiedoissa. Tyypillisesti syitä on enemmän kuin yksi. Maksukyvyttömyyteen johtavan kierteen on saattanut käynnistää esimerkiksi huomattava investointi ja samaan aikaan tapahtunut muutos rahoitusmarkkinoilla.²³⁵ Olennaista olisi tunnistaa ja yksilöidä ongelman syyt, jolloin niihin voitaisiin vaikuttaa riittävän aikaisessa vaiheessa. Perinteisesti ongelmiin reagoidaan liian myöhäisessä vaiheessa, jolloin prosessin eteneminen on vaikeampi pysäyttää.²³⁶

Yrityksen sisäisillä sidosryhmillä ja johdolla on ulkoisia sidosryhmiä paremmat lähtökohdat maksukyvyttömyyden uhan havaitsemiseen, koska heillä on syiden etsimiseen käytössään kaikki yrityksen tuottama sisäinen informaatio. Tämä informaatio on käytettävissä jatkuvasti, mikä antaa mahdollisuuden arvioida taloudellista suorituskykyä reaaliaikaisesti. Mikäli yrityksen sisäinen informaatio indikoi maksukyvyttömyyden syiden ilmaantumista riittävän ajoissa, on yrityksen johdolla mahdollisuus pyrkiä poistamaan maksukyvyttömyyden uhka.²³⁷

Maksukyvyttömyyteen johtavaa prosessia voidaan arvioida tunnuslukuanalyysin avulla. Prosessi lähtee liikkeelle kannattavuuden heikkenemisellä, jota voidaan mitata sijoitetun pääoman tuottosuhteella. Jos tuottosuhte jää alle viiden prosentin, se ei riitä estämään

²³³ Murto-Unkila 2018, s. 106.

²³⁴ Koskelo 1994, s. 99–101.

²³⁵ Laakso ym. 2010, s. 180.

²³⁶ Laitinen – Laitinen 2004, s. 203–204.

²³⁷ Laitinen – Laitinen 2014, s. 12–13.

prosessin käynnistymistä. Kun vaikeuksia alkaa ilmaantua, nettotulosprosentti painuu useasti negatiiviseksi tappioiden pienentäessä omaa pääomaa. Myös liikevaihdon erittäin korkeat, negatiiviset tai voimakkaat vaihtelut indikoivat hallitsematonta kasvua. Hallitsemattoman kasvun ja heikon kannattavuuden yhdistelmä näkyy yrityksen tulorahoituksen heikkenemisenä, jota voidaan mitata rahoitustulosprosentilla. Rahoitustulosprosentti lähenee nolaa ja kierteen jatkuessa painuu negatiiviseksi.²³⁸ Rahoitusrakenteen heiketessä rahoituspuskuri pienenee ja quick ratio laskee kriittiselle tasolle 0,4–0,5.²³⁹

Kun maksukyvyttömyyteen johtava prosessi on lähtenyt liikkeelle, se näkyy erityisesti omavaraisuusasteessa. Tilastojen valossa tunnusluku laskee 10–15 prosentin tasolle ja heikkenee edelleen tappioiden myötä päätyen lopulta negatiiviseksi. Tässä kohtaa yritys tulee varantoperusteisesti ylivelkaiseksi. Jos tulorahoitus on riittämätöntä, on velkaa liikaa suhteessa maksukykyyn ja yritys on ajautunut myös virtaperusteisesti ylivelkaiseksi²⁴⁰

Mikäli yritys saa vielä ylivelkaisena lisää velkaa, se heikentää quick ratiota entisestään ja ostovelkojen maksuajat pitenevät. Mikäli lisärahoituksen avulla toimintaa ei saada kannattavaksi, yritys joutuu sopeuttamaan menojaan, mikä johtaa liikevaihdon kasvun pysähtymiseen. Prosessin jatkuessa väliaikaiset maksuhäiriöt voivat muuttua pitkäaikaisiksi, jolloin yritys on todellisessa vaarassa ajautua maksukyvyttömäksi.²⁴¹ Sillä, miten heikkoon kuntoon yhtiön talous on päästetty, on merkitystä maksukyvyttömyyden uhan ja siitä selviämisen kohdalla.

Maksukyvyttömyyteen johtavan prosessin tutkimus on painottunut vahvasti tunnuslukuihin perustuvaan aineistoon, mutta myös ei-taloudellisilla tekijöillä on vaikutusta maksukyvyttömyyden kehittymiseen.²⁴² Erityistä syytä, niiden määrää tai niiden vaikutusta prosessin alkuun on hankala tunnistaa. Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu pääsyyksi yrityksen strategisen ja operatiivisen johdon puutteet, jotka ovat johtaneet siihen, että

²³⁸ Laitinen – Laitinen 2014, s. 149–150.

²³⁹ Laakso ym. 2010, s. 58.

²⁴⁰ Laakso ym. 2010, s. 58.

²⁴¹ Laitinen & Laitinen 2014, s. 150.

²⁴² Back 2005, s. 839–840 ja 860–861.

ongelmia ei tunnisteta tai niihin reagoidaan liian myöhään.²⁴³ Tutkimuksista voidaan vetää se johtopäätös, että maksukyvyttömyyteen johtavan prosessin syyt ovat monimutkaisia, toisistaan riippuvaisia ja niiden tulkinta on vaikeaa.²⁴⁴

Uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnin kannalta tunnuslukuanalyysi ei anna tyhjentävää vastausta. Tunnuslukuanalyysin lisäksi on tarpeellista tehdä strategia-analyysi yhtiöstä, jotta mahdollisesta uhkaavasta maksukyvyttömyydestä voidaan muodostaa laajempi kuva. Strategia-analyysin avulla voidaan tunnistaa keskeiset tulontuottamiseen vaikuttavat ajurit ja olennaiset liiketoimintaan vaikuttavat riskit.²⁴⁵ Maksukyvyttömyyden uhan voivat muodostaa myös yhtiöstä riippumattomat syyt, kuten ajankohtaiset korkotason ja energian hinnan nousut.

Jos keskeisten tunnuslukujen trendi vaikuttaa laskevalta, on syytä paneutua niiden taustalla oleviin syihin ja arvioida, onko kehitys pysyvää vai tilapäisestä häiriöstä johtuvaa. Syitä laskevaan trendiin voidaan löytää strategia- ja yritysanalyysin avulla. Mikäli maksukyvyttömyyteen johtava prosessi on käynnistynyt tunnusluku- ja strategia-analyysin perusteella, voidaan maksukyvyttömyyden uhan sanoa olevan käsillä.

5.3 Yrityksen taloudelliset toimintaedellytykset

Yrityksen taloudelliset toimintaedellytykset muodostuvat kannattavuudesta, vakavaraisuudesta ja maksuvalmiudesta. Nämä kolme mitattavissa olevaa tekijää ovat sidoksissa toisiinsa, vaikka niiden painoarvo ei ole aina vakio. Tärkeimpänä toimintaedellytystekijänä voidaan pitää kannattavuutta, sillä heikosti kannattavan tai kannattamattoman yrityksen ylläpitäminen ei ole tarkoituksenmukaista pitkällä aikavälillä. Hyvän kannattavuuden tärkeys on siinä, että se tuottaa tulorahoitusta riittävästi, jolloin vieraan pääoman tarve vähenee. Näiden kolmen toimintaedellytystekijän suhdetta on kuvattu yrityksen terveyskolmiolla.²⁴⁶

Yrityksen terveyskolmion kärjissä on kannattavuus, vakavaraisuus ja maksuvalmius. Myös kasvulla on merkittävä vaikutus, joka muuntaa kannattavuuden vaikutusta vakavaraisuuteen ja

²⁴³ Mm. Sharma – Majahan 1980, s.83. ja Bruno ym. 1987, s. 51.

²⁴⁴ Ks. Bruno ym. 1987, s. 51, Laitinen – Laitinen 2004, s. 183–218.

²⁴⁵ Bernard ym. 2007, s. 43–48.

²⁴⁶ Laakso ym. 2010, s. 49–50. Näin myös Laitinen – Laitinen 2014, s. 130–131.

maksuvalmiuteen. Liian nopea kasvu voi kasvattaa kannattavan yrityksen velkaantumista ja johtaa sen maksuvaikeuksiin. Myös negatiivinen kasvu voi vaarantaa kannattavuuden, jos yrityksen kulurakenteessa on merkittävä määrä kiinteitä kuluja, jotka eivät sopeudu muuttuneeseen tilanteeseen.²⁴⁷

Arvioitaessa maksukyvyttömyyttä tilastollisten mallien avulla on tärkeää erottaa maksuhaluton yhtiö maksukyvyttömästä yrityksestä. Tilastolliset tutkimukset antavat toisinaan vääristyneen kuvan maksukyvyttömyydestä, sillä niissä ei eroteta maksuhaluttomia ja maksukyvyttömiä yrityksiä, koska maksuhaluttomat näyttäytyvät tilastoissa maksuhäiriöisinä.²⁴⁸ Yksittäisen yrityksen tunnuslukuja tulkittaessa tätä ongelmaa ei ole, mutta tilastoharha vaikeuttaa yritysten välistä vertailua. Maksukyvyttömyyden ja sen uhan arviointi on siten hyvin tapauskohtaista.

Laitinen & Laitinen ovat esittäneet taloustieteen näkökulmasta tunnusmerkkejä, joiden perusteella voidaan arvioida yrityksen maksukykyä tietyllä aikavälillä. Jos yksikin seuraavista tunnusmerkeistä täyttyy, yritys ei ole maksukyvytön.²⁴⁹

- Yritys on koko valitun ajanjakson maksuvalmis.
- Yritys selviytyy maksuvelvoitteistaan valitun ajanjakson aikana muuttamalla rahaksi lyhytaikaista omaisuutta (varantoperusteinen maksuvalmius).
- Yrityksen tulorahoitus riittää ajanjakson aikana maksuvelvoitteiden hoitamiseen (virtaperusteinen maksuvalmius).
- Yritys saa tarvittaessa lisää ulkoista pääomaa ja selviytyy sen avulla ajanjakson maksuvelvoitteistaan eikä ole ylivelkainen varantoperusteisesti (vieraan pääoman arvo ylittää omaisuuden todellisen arvon).
- Yritys saa lisää ulkoista pääomaa ja suoriutuu sen avulla ajanjakson aikana maksuvelvoitteistaan eikä ole virtaperusteisesti ylivelkainen (yritys selviää vieraan pääoman rahoituksen velvoitteista tulorahoituksella.).

²⁴⁷ Laakso ym. 2010, s. 39–40.

²⁴⁸ Laitinen – Laitinen 2014, s.133.

²⁴⁹ Laitinen – Laitinen 2014, s.134.

- Yritys kykenee muuttamaan ajanjakson aikana pitkävaikutteista omaisuuttaan tämän heikentämättä toiminnan edellytyksiä ja suoriutumaan näin maksuvelvoitteistaan.
- Yritykselle ei kerry ajanjakson aikana maksamattomia erääntyneitä laskuja.

Edellä kuvatuissa tunnusmerkeissä esiintyvät kaikki terveyskolmion tekijät joko välillisesti tai välittömästi.²⁵⁰ Tunnusmerkkejä voidaan hyödyntää uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa siten, että arvioidaan, onko yhtiön tila muuttumassa tulevaisuudessa niin, että se ei täytä yhtään yllä olevista maksukyvyyn kriteereistä.

Arvioitaessa maksukyvyttömyyden uhkaa on perehdyttävä ensin yhtiön pääomarakenteeseen ja tulontuottamiskykyyn. Tällä on olennainen merkitys uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa, sillä pääomarakenteet ja tulontuottamisen tavat voivat vaihdella paljon toimiala- ja yhtiökohtaisesti. Myös yhtiön omistajat voivat olla valmiita sijoittamaan yhtiöön lisää pääomaa, mikäli sen toimintaedellytykset heikkenevät.²⁵¹ Tärkeää on myös tunnistaa yrityksen taloudellisesta informaatiosta ne seikat, joiden perusteella maksukyky muodostuu.

Ajanjakson pituudella on olennainen merkitys maksukyvyttömyyden ja sen uhan määrittelyssä. Pidempi ajanjakso lisää liikkumavaraa, koska pidemmällä ajanjaksolla yhtiöllä on mahdollista esimerkiksi realisoida omaisuuttaan. Lyhyellä aikavälillä maksuvelvoitteet pitää pystyä hoitamaan rahojen ja pankkisaamisten avulla. Tällä tavoin maksukyvyttömyys voidaan ymmärtää tilana, jossa yrityksellä ei ole edellytyksiä saada kannattavuuttaan siihen kuntoon, että se pystyy tuottamaan riittävästi tulorahoitusta maksuvelvoitteista selviämiseen.²⁵² Lyhytaikainen maksukyvyttömyys ei välttämättä vaaranna yhtiön toimintaedellytyksiä, mutta mitä pidemmäksi aikaväli kasvaa, sitä todennäköisemmäksi pysyvä maksukyvyttömyys muodostuu.

²⁵⁰ Laitinen – Laitinen 2014, s.134.

²⁵¹ Murto-Unkila 2018, s. 25–26. Oman pääoman ehtoiset sijoitukset parantavat yhtiön maksukykyisyyttä ja vakavaraisuutta. Konserniyhtiöt voivat lisäksi hyödyntää edellytysten täyttyessä konserniavustuslain mukaista konserniavustusta.

²⁵² Laitinen – Laitinen 2014, s.135. Ks. myös Knupfer – Puttonen 2018, s.218, joiden mukaa riski maksuvalmiuden heikkenemisestä kuuluu yrityksen rahoituksen riskeihin, jotka ovat osa yritystoiminnan taloudellisia riskejä.

Laitisen & Laitisen mukaan maksukyvyttömyys on käsillä, jos valitulla ajanjaksolla yritys on pyrkinyt parhaansa mukaan selviytymään maksuvelvoitteistaan seuraavin toimenpitein siinä onnistumatta:

- muuttamalla rahaksi lyhytaikaista omaisuutta (vaihtuvia vastaavia).
- käyttämällä tulorahoituksensa maksuvelvoitteista selviämiseen.
- lisäämällä ulkoista pääomaa selviytyäkseen maksuvelvoitteistaan.
- muuttamalla rahaksi pitkävaikutteista omaisuuttaan (pysyvät vastaavat) sillä edellytyksellä, että se ei heikennä toiminnan edellytyksiä.

Maksukyvyttömyyden uhkaa arvioitaessa olisi kiinnitettävä huomiota erityisesti edellä mainittujen maksukyvyttömyyden tunnusmerkkien todennäköiseen toteutumiseen. Tällä on merkitystä sen liikkumavaran arvioinnissa, jonka puitteissa yhtiön on mahdollisuuksia välttää maksukyvyttömyys. Lisäksi maksuhaluttomuus tulee poissulkea maksuvaikeuksien aiheuttajista, sillä se on poistettavissa ilman saneerausmenettelyä.

Maksukyvyttömyyden uhkaan voivat vaikuttaa myös muut kuin taloudelliset tekijät, jotka heikentävät yhtiön taloudellisia toimintaedellytyksiä. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi yhtiön toimiala, ikä, kokoluokka, ja sijainti.²⁵³ Toimialan kilpailutilanne ja kysyntä vaikuttavat toimintaedellytyksiin, koska markkinat ovat rajalliset. Ajallisesti yhtiön vaikeimmat vuodet ovat yleensä yritystoiminnan alussa, jolloin nuoren yhtiön uhka tulla maksukyvyttömäksi on suurempi, koska esimerkiksi liikeidean toimivuudesta ei ole vielä varmuutta. Sijainti taas voi vaikuttaa esimerkiksi markkinoiden saavutettavuuteen tai kuljetuskustannuksiin.

5.4 Kannattavuus

Kannattavuus on perusedellytys jatkuvalla liiketoiminnalla ja se kuvaa liiketoiminnan taloudellista tulosta. Kannattavuutta voidaan mitata joko suhteellisesti tai absoluuttisesti. Suhteellinen kannattavuus kuvaa voiton suhdetta sijoitettuun pääomaan nähden, kun taas absoluuttinen kannattavuus kuvaa liiketoiminnan tuottoja ja kuluja, eli voittoa tai tappiota²⁵⁴

²⁵³ Laitinen – Laitinen 2014, s. 25.

²⁵⁴ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 63.

Modernissa tilinpäätösanalyysissä sijoittajien asettamia tavoitteita verrataan yrityksen taloudelliseen menestykseen. Oman pääoman sijoittajille on tärkeää arvioida yrityksen kannattavuutta suhteessa riskiin, sillä markkinoilla on runsaasti erilaisia sijoitusvaihtoehtoja. Kannattavuudella tarkoitetaan siten modernissa tilinpäätösanalyysissä yrityksen kykyä tuottaa operatiivisella toiminnallaan enemmän tuloja kuin se on uhrannut menoja niiden hankkimiseksi.²⁵⁵

Tunnuslukujen avulla voidaan mitata toiminnan kannattavuutta ja ne ovat riippumattomia yhtiön koosta.²⁵⁶ Alla on kuvattu kannattavuuden absoluuttisten tunnuslukujen laskemiseen käytettäviä kaavoja.²⁵⁷ Tunnuslukujen laskemiseen tarvittavat luvut voidaan johtaa yrityksen tilinpäätösinformaatiosta, joten niiden laskeminen onnistuu julkisten tilinpäätöstietojen avulla.

Käyttökate = Liiketulos + Poistot ja arvonalentumiset

Liiketulos = Käyttökate – Suunnitelman mukaiset poistot- Arvonalentumiset pysyvien vastaavien hyödykkeistä – Vaihtuvien vastaavien poikkeukselliset arvonalentumiset

Nettotulos = Liiketulos + Tuotot osuuksista ja muista sijoituksista + Muut korko- ja rahoitustuotot – Korkokulut ja muut rahoituskulut +/- Kurssierot – Sijoitusten ja rahoitusarvopaperien arvonalentumiset – Välittömät verot

Rahoitustulos = Nettotulos + Poistot ja arvonalentumiset

Kokonaistulos = Nettotulos + Satunnaiset tuotot – Satunnaiset kulut

Tilikauden tulos = Kokonaistulos +/- Poistoeron lisäys/vähennys +/- Verotusperusteisten varausten lisäys/vähennys + Laskennallinen palkkakorjaus +/- Käyvän arvon muutokset +/- Muut tuloksen oikaisut

Käyttökate kertoo yrityksen liiketoiminnan tuloksen ennen postoja ja rahoituseriä.²⁵⁸

Käyttökateen pidempiaikainen negatiivisuus indikoi vahvasti maksukyvyttömyyden uhkaa. Liiketulos kertoo varsinaisen liiketoiminnan kannattavuudesta, sillä siinä ei oteta huomioon

²⁵⁵ Kallunki 2022, s. 81.

²⁵⁶ Amir – Ghitti 2020, s. 151–152.

²⁵⁷ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 17.

²⁵⁸ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 64.

rahoituksen kuluja eikä veroja. Mikäli liiketulos on negatiivinen, on se merkki yrityksen ansaintamallin ongelmasta, mitä ei voida korjata esimerkiksi velkajärjestelyllä. Nettotuloksen avulla taas voidaan arvioida yrityksen rahoituksen kulujen ja tuottojen vaikutusta toiminnan kannattavuuteen.²⁵⁹ Rahoitustuloksen on ylitettävä nollassa lyhyelläkin aikavälillä, sillä sen tulee riittää lainojen lyhennyksiin, investointien omarahoitusosuuksiin, käyttöpääoman lisäyksiin ja voitonjakoon.²⁶⁰ Uhkaavan maksukyvyttömyyden näkökulmasta on tärkeää arvioida rahoituksen kuluja, sillä tuotoilla on pystyttävä kattamaan myös rahoituksen ja yrityksen kehittämiseen kulut.²⁶¹

Kannattavuuden yleisimmät suhteelliset tunnusluvut ja niiden laskukaavat on esitelty alla.²⁶²

Liiketulos-% = $100 \times \text{Liiketulos} / \text{Liiketoiminnan tuotot yhteensä}$

Nettotulos-% = $100 \times \text{Nettotulos} / \text{Liiketoiminnan tuotot yhteensä}$

Rahoitustulos-% = $100 \times \text{Rahoitustulos} / \text{Liiketoiminnan tuotot yhteensä}$

Kokonaistulos-% = $100 \times \text{Kokonaistulos} / \text{Liiketoiminnan tuotot yhteensä}$

Tilikauden tulos-% = $100 \times \text{Tilikauden tulos} / \text{Liiketoiminnan tuotot yhteensä}$

Kannattavuuden suhteelliset luvut kuvaavat tuottojen riittävyttä eri kuluerien kattamiseen. Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysissä on annettu joitakin ohjeellisia arvoja suhteellisille tunnusluville. Liiketulos kertoo sen suhteellisen luvun, joka varsinaisen liiketoiminnan tuotoista jää jäljelle rahoituserien ja verojen maksuun. Liiketulosprosenttia voidaan pitää hyvänä, kun se on yli 10 prosenttia. Mikäli suhdeluku laskee alle 5 prosentin, sitä voidaan pitää heikkona. Nettotuloksen ja rahoitustuloksen tulee olla positiivisia, jotta toiminta olisi kannattavaa.²⁶³

²⁵⁹ Kallunki 2022, s. 81.

²⁶⁰ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 65.

²⁶¹ Laitinen – Laitinen 2014, s.113.

²⁶² Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 17.

²⁶³ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 64–65.

Pääoman tuottosuhteet voidaan laskea seuraavilla kaavoilla:²⁶⁴

Kokonaispääoman tuotto-% = Nettotulos + Rahoituskulut + Verot (12 kk) /
Kokonaispääoma x 100

Sijoitetun pääoman tuotto-% = Nettotulos + Rahoituskulut + Verot (12 kk) / Sijoitettu
pääoma keskimäärin tilikaudella x 100

Oman pääoman tuotto-% = Nettotulos / Oma pääoma keskimäärin tilikaudella x 100

Kokonaispääoman tuotto-% mittaa yrityksen kykyä tuottaa tulosta kaikelle toimintaan sitoutuneelle pääomalle. Kokonaispääoman tuottoa voidaan pitää hyvänä, kun se on yli 10 prosenttia. Alle 5 prosentin tuotto on taas heikko:²⁶⁵ Vertailukelpoisuutta vaikeuttavat kuitenkin kirjanpitolain mahdollistamat arvonorotukset²⁶⁶. Kokonaispääoman tuotto jää alhaisemmaksi niillä yrityksillä, jotka ovat kirjanneet arvonorotuksia hankinta-arvojen sijaan.²⁶⁷

Sijoitetun pääoman tuotto mittaa suhteellista kannattavuutta, eli tuottoa, joka on saatu korkoa tai muuta tuottoa vaativalle pääomalle. Tunnusluvun kehityksen arviointia heikentävät kuitenkin puutteelliset tiedot korollisesta ja korottomasta pääomasta sekä investoinnit ja arvonorotukset.²⁶⁸ Yrityksen voidaan katsoa tuottavan taloudellista lisäarvoa, kun sen kannattavuus on vakaa ja pysyvästi suurempi kuin pääoman kustannus. Kannattavuutta ja taloudellista lisäarvoa tulee tarkastella pidemmällä aikavälillä, sillä yhden tilikauden arviointi ei anna oikeaa kuvaa yrityksen todellisesta kyvystä tuottaa taloudellista lisäarvoa.²⁶⁹ Sijoitetun pääoman tuotto on hyvä, kun se on yli 15 prosenttia ja heikko kun se on negatiivinen.²⁷⁰

²⁶⁴ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 66–68.

²⁶⁵ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 66–68.

²⁶⁶ Kirjanpitolain 5 luvun 2 a §:n ja 2 b §:n mukaan kirjanpitovelvollinen voi arvostaa rahoitusvälineen ja sijoituskiinteistön käypään arvoon, mikäli edellytykset täyttyvät.

²⁶⁷ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 67.

²⁶⁸ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 68.

²⁶⁹ Kallunki 2022, s. 82.

²⁷⁰ Leppiniemi – Kykkänen 2019, s. 162.

Heikko sijoitetun pääoman tuotto heikentää yhtiön houkuttelevuutta, mikä vaikeuttaa rahoituksen saantia ja sitä kautta yhtiön toimintaedellytyksiä.

Oman pääoman tuottoprosentti taas kuvaa sitä tuottoa, jota oman pääoman sijoittajat saavat sijoitukselleen. Tunnusluvun tavoitetaso määräytyy omistajien asettamien tuottovaatimuksen mukaan.²⁷¹ Koska markkinoilla on sijoittajille useita eri sijoitusvaihtoehtoja, voi matala oman pääoman tuottoprosentti tehdä yrityksestä vähemmän houkuttelevan sijoituskohteen, mikä voi vaikuttaa negatiivisesti rahoituksen saatavuuteen.²⁷²

Yrityksen velkaisuuden vipuvaikutuksella tarkoitetaan oman pääoman tuottosuhteen suhdetta sijoitetun pääoman tuottosuhteeseen. Vipuvaikutus voidaan laskea seuraavalla kaavalla:²⁷³

Oman pääoman tuottosuhte = Pääoman tuottosuhte + (Pääoman tuottosuhte – Vieraan pääoman korkokanta) x Vieras pääoma / Oma pääoma

Vieraan pääoman vipuvaikutus on kuitenkin erittäin vaarallinen, sillä jos sijoitetun pääoman tuottoprosentti laskee alle vieraan pääoman korkokannan, negatiivinen vipuvaikutus heikentää oman pääoman tuottoa. Siksi yhtiöillä, joiden omavaraisuusaste on heikko ja taseessa runsaasti vierasta pääomaa, maksukyvyttömyyden uhka on suurempi, koska ne altistuvat herkemmin esimerkiksi korkotason ja suhdanteiden vaihteluun.²⁷⁴ 12 kuukauden euribor on noussut kolmessa vuodessa noin 3,5 prosenttia, millä voi olla dramaattisia vaikutuksia heikon omavaraisuusasteen omaaville yhtiöille, joiden vieraan pääoman korot määräytyvät markkinakorkojen mukaan.²⁷⁵ Makrotaloudelliset seikat tiukentavat lainaehtoja ja vaikeuttavat rahoituksen saantia, mitkä voivat kohottaa maksukyvyttömyyden riskiä.²⁷⁶

²⁷¹ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 68.

²⁷² Kallunki 2022, s. 81.

²⁷³ Laakso ym. 2010, s. 25.

²⁷⁴ Laitinen – Laitinen 2014, s.117.

²⁷⁵ Suomen Pankki, Euroopan keskuspankin ohjauskorko ja 12 kuukauden euribor. 2.1.2020 12 kk:n euribor oli – 0,248 prosenttia ja 2.1.2023 3,316 prosenttia. Lähde: https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/korot/kuviot/korot_kuviot/euribor_ekpohj_kk_chrt_fi/. Vierailtu 18.1.2023.

²⁷⁶ Malhotra 2022, s. 48. Rahoitusympäristön globaali muutos on nostanut korkotasoa sekä osittain tiukentanut luotonsaantia ja nostanut joukkovelkakirjalainojen luottoriskiä.

Heikko kannattavuus on maksuhäiriöllisiin yrityksiin yleisesti liittyvä ominaispiirre. Tilastollisen tarkastelun perusteella kaikissa häiriöllisissä ryhmissä nettotulosprosentin mediaani on nolla tai negatiivinen, kun se häiriöttömissä yrityksissä on neljä. Sijoitetun pääoman tuottosuhteen mediaani on häiriöttömissä yrityksissä 14,4 prosenttia kun taas häiriöllisissä yrityksissä välillä 4,5–3,5 prosenttia.²⁷⁷ Kun tarkastellaan konkurssi- tai saneerausyrityksiä, voidaan negatiivinen kehitys edellä mainituissa kannattavuuden tunnusluvuissa havaita jo 4–5 vuotta ennen häiriötä. Tunnusluvut laskevat tämän ajanjakson aikana lineaarisesti.²⁷⁸

Kannattavuuden tunnuslukujen kehitystä seuraamalla voi löytää merkkejä siitä, että yhtiötä uhkaa maksukyvyttömyys. Kuitenkin pelkästään kannattavuuden tunnuslukuihin perustuva johtopäätös on liian suppea, ja arvioinnin tueksi on kerättävä muuta aineistoa laajentamaan arvion kattavuutta.

5.5 Vakavaraisuus

Yhtiön rahoitus koostuu karkeasti jaoteltuna oman pääoman ja vieraan pääoman ehtoista rahoituksesta sekä yrityksen omasta tulorahoituksesta.²⁷⁹ Kun tarkastellaan yrityksen rahoitusasemaa, on olennaista kiinnittää huomiota rahoituksen joustavuuteen, mikä ilmenee oman ja vieraan pääoman suhteesta.²⁸⁰ Jos vieraan pääoman osuus rahoitusrakenteessa on vallitseva, sitä heikompi yrityksen vakavaraisuus on. Heikolla vakavaraisuudella on puolestaan vaikutus siihen rahoitusriskiin, joka yrityksellä arvioidaan olevan.²⁸¹

Omavaraisuusaste on varantoperusteinen eli staattinen vakavaraisuuden tunnusluku, joka lasketaan seuraavalla kaavalla:

$$\text{Omavaraisuusaste} = \text{Oma pääoma} / (\text{Taseen loppusumma} - \text{Saadut ennakot}) \times 100$$

²⁷⁷ Laakso ym. 2010, s. 45. Laitinen on tutkinut häiriöttömien, maksuhäiriöisten, yrityssaneeraukseen hakevien ja konkurssiin hakevien yritysten tunnuslukuja pohjautuen vuoden 2004 havaintoaineistoon, joka on saatu Suomen Asiakastieto Oy:stä.

²⁷⁸ Laakso ym. 2010, s. 418.

²⁷⁹ Mähönen – Villa 2013, s. 144.

²⁸⁰ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 69.

²⁸¹ Leppiniemi – Kykkänen 2019, s. 162.

Vakavaraisuuden arvioinnissa tulee kuitenkin huomioida oman pääoman kirjanpitoarvo, joka ei välttämättä anna oikeaa kuvaa oman pääoman todellisesta arvosta. Oman pääoman todellinen arvo perustuu yrityksen omaisuuden käypään arvoon, joka voidaan arvioida omaisuuden todennäköisen luovutushinnan ja vieraan pääoman erotuksena. Mikäli vakavaraisuutta halutaan arvioida tarkemmin, tulisi perehtyä taseen vastaavaa-puoleen yksityiskohtaisesti.²⁸² Tämä taas vaatii syvällisempää tilinpäätösaineiston tuntemusta sekä pääsyä yrityksen kirjanpitoaineistoon, koska tilinpäätöksen taseessa omaisuuseriä ei ole eritelty niin tarkasti, että niistä saisi riittävän yksilöidyn kuvan. Ohjearvojen mukaan omavaraisuusaste on hyvä, kun se ylittää 40 prosenttia, kun taas alle 20 prosentin lukua pidetään heikkona.²⁸³

Vakavaraisuuden varantoperusteisten tunnuslukujen merkittävimmät erot ovat maksuhäiriöttömien ja maksuhäiriöisten yritysten välillä. Omavaraisuusasteen mediaani häiriöttömissä yrityksissä on n. 50 prosenttia, kun se saneeraus- ja konkurssiyrityksissä on 8,9 ja 6,4 prosentin välillä.²⁸⁴ Matala vakavaraisuuden aste on selvästi maksuhäiriöihin liittyvä tekijä, joka heikkenee lineaarisesti yrityksen liikkeessä kohti maksukyvyttömyyttä. Tästä syystä vakavaraisuuden tunnusluvut ovat maksukyvyttömyyden arviointimalleissa tärkeitä muuttujia.²⁸⁵

Ohjearvot ovat suuntaa antavia ja arviointi on aina tehtävä tapauskohtaisesti. Mikäli yrityksen toiminnan voidaan arvioida olevan matalariskistä ja kehityksen vakaata, voi korkea velkaantumisaste olla hallittavissa. Toisaalta, jos yrityksen toiminnan tulot vaihtelevat voimakkaasti tilikaudesta toiseen ja se altistuu herkästi esimerkiksi suhdannevaihteluille, korkeaa velkaantumista voidaan pitää huolestuttavana. Tällaisissa tapauksissa matalakin velkaantumisen aste voi uhata yrityksen jatkuvuutta.²⁸⁶

²⁸² Laitinen – Laitinen 2014, s.119.

²⁸³ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 69.

²⁸⁴ Laakso ym. 2010, s. 416–418.

²⁸⁵ Laitinen – Laitinen 2014, s. 138.

²⁸⁶ Leppiniemi – Kykkänen 2019, s. 163.

Yrityksen tulorahoitusta ja sen riittävyyttä voidaan mitata katteilla, jotka lasketaan suorite- tai kassaperusteisesti. Rahoitustulos on hyvä mittari silloin, kun tulorahoitusta mitataan suoriteperusteisesti. Rahoitustulos lasketaan käyttökatteesta seuraavasti:²⁸⁷

KÄYTTÖKATE

+ Tuotot osuuksista ja muista sijoituksista

+ Muut korko ja rahoitustuotot

Korkokulut ja muut rahoituskulut

+/- Kurssierot

– Sijoitusten ja rahoitusarvopaperien arvonalentumiset

– Välittömät verot

= **RAHOITUSTULOS**

Rahoitustulos kertoo sen, kuinka paljon liikevaihdosta jää yhtiölle lyhytvaikutteisten kulujen, rahoituksen tuottojen, kulujen ja verojen jälkeen. Mitä vähemmän katetta jää, sitä heikkomat edellytykset yhtiöllä on vieraan pääoman velvoitteiden hoitamiseen.²⁸⁸

Varantoperusteinen vakavaraisuus ei ota huomioon vieraan pääoman rasiudesta suhteessa yrityksen tulorahoitukseen. Yhtiö, jolla on heikko omavaraisuusaste, selviytyy maksuvelvoitteista, jos sen tulorahoitus on vahva. Virtaperusteiseksi vakavaraisuudeksi kutsutaan yrityksen kykyä selviytyä vieraan pääoman maksuvelvoitteista tulorahoituksen avulla.²⁸⁹ Virtaperusteisia vakavaraisuuden tunnuslukuja on esitetty alla:²⁹⁰

Lainojen hoitokate = $(\text{Rahoitustulos} + \text{Rahoituskulut}) / (\text{Rahoituskulut} + \text{Pitkäaikaisten lainojen lyhennykset})$

Vieraan pääoman takaisinmaksukyky = $\text{Rahoitustulos} / \text{Korollinen vieras pääoma} \times 100$

²⁸⁷ Laakso ym. 2010, s. 30.

²⁸⁸ Laitinen – Laitinen 2014, s. 122.

²⁸⁹ Laakso ym. 2010, s. 29.

²⁹⁰ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 75–76.

Lainojen hoitokate mittaa rahoituksen riittävyyttä vieraan pääoman hoidon näkökulmasta. Yrityksen lainanhoitokyvystä saa luotettavimman kuvan vertailemalla lukuja useamman tilikauden ajalta. Myös lainojen hoitokatteille on annettu ohjearvot, joiden mukaan yli 2 prosenttia on hyvä ja alle 1 prosenttia heikko. Näiden väliin jäävät arvot ovat tyydyttäviä.²⁹¹

Useissa maksukyvyttömyyttä koskevissa tutkimuksissa on havaittu, että vieraan pääoman takaisinmaksukyky on hyvä väline maksuhäiriöiden ennakoinnissa. Etenkin suoriteperusteisen rahoitustuloksen ja vieraan pääoman suhde kuvaa ilmiötä varsin hyvin.²⁹² Rahoitustulos kuvaa kannattavuutta ja korkorasitusta, ja vieras pääoma yrityksen velkaisuutta. Mikäli takaisinmaksukyky on negatiivinen, se tarkoittaa sitä, ettei yritys selviä maksuvelvoitteista tulorahoituksellaan.²⁹³ Tästä syystä tunnusluvun ehdoton alaraja on nolla, sillä muuten yritys joutuu rahoittamaan maksuvelvoitteet ulkoisella pääomalla. Takaisinmaksuajan käänteinen arvo voidaan myös tulkita vieraan pääoman takaisinmaksuajaksi. Tämä taas voidaan tulkita siten, että kun rahoitustulos lähestyy nollaa, takaisinmaksuaika lähestyy ääretöntä. Tällöin yritystä uhkaa maksukyvyttömyys, sillä se ei äärettömän takaisinmaksuajan oloissa milloinkaan selviä takaisinmaksusta.²⁹⁴

5.6 Maksuvalmius

Maksuvalmiudella tarkoitetaan yrityksen kykyä selviytyä maksuvelvoitteistaan joka hetki. Likviditeettiä voidaan pitää riittävänä, kun yritys pystyy suoriutumaan maksuvelvoitteistaan kassavaroillaan tai nopeasti rahaksi muutettavalla omaisuudella.²⁹⁵ Mitä korkeampi maksuvalmiuden aste on, sitä helpommin yritys selviytyy maksuistaan. Tällä voi olla vaikutusta myös kulurakenteeseen, sillä hyvä maksuvalmius voi mahdollistaa esimerkiksi käteisalennusten hyödyntämisen.²⁹⁶ Toisaalta yritykseltä voi hetkellisesti puuttua

²⁹¹ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 76.

²⁹² Laakso ym. 2010, s. 32.

²⁹³ Laitinen – Laitinen 2014, s.123–124.

²⁹⁴ Laakso ym. 2010, s. 32.

²⁹⁵ Kallunki 2022, s. 124–125.

²⁹⁶ Leppiniemi – Kykkänen 2019, s. 164.

maksuvalmius, mutta se ei ole pysyvästi maksukyvytön, mikäli se pystyy hankkimaan lisärahoitusta ja selviämään sen avulla erääntyneistä maksuvelvoitteistaan.²⁹⁷

Maksuvalmiuden arviointi tilinpäätöksen perusteella ei ole yksinkertaista. Tämä johtuu siitä, että tilinpäätöspäivän rahavarat ja lyhytaikaiset velat eivät ole silloin välttämättä tyypillisellä tasolla. Tämä seikka tulee ottaa huomioon maksuvalmiuden tunnuslukuja arvioitaessa.²⁹⁸ Jos mahdollista, maksuvalmiutta tulisi arvioida vähintäänkin kuukausitasolla.

Maksuvalmius voidaan luonteensa perusteella jakaa kahteen luokkaan, staattiseen ja dynaamiseen maksuvalmiuteen. Staattinen maksuvalmius kertoo yrityksen maksuvalmiuden tietynä hetken, yleensä tilinpäätöshetkellä. Dynaaminen maksuvalmius kertoo yrityksen tulorahoituksen riittävyyden maksuvelvoitteiden hoitamiseen tilikaudella.²⁹⁹ Tämä jaottelu on otettava huomioon, kun tunnuslukuja tarkastellaan maksukyvyttömyyden uhan kannalta, sillä jaottelulla on merkitystä tulevaisuuden ennustamisessa.

Yrityksen maksuvalmiuden mittaamiseen käytetään useasti tunnuslukuja, jossa rahavarat ja muu helposti rahaksi muutettava omaisuus suhteutetaan lyhytaikaisiin velkoihin. Nämä parametrit ovat perustana quick ratio- ja current ratio -tunnusluvuissa, jotka ovat tavanomaisia ja universaaleja staattista maksuvalmiutta mittaavia tunnuslukuja.³⁰⁰ Quick ratio ja current ratio kuvaavat sitä, kuinka suuren määrän lyhytaikaisista veloistaan yritys pystyisi maksamaan, jos sen toiminta lopetettaisiin tilikauden päätöshetkellä.³⁰¹

Quick ratio mittaa yrityksen mahdollisuuksia selviytyä lyhytaikaisista velvoitteistaan ainoastaan rahoitusomaisuudellaan.³⁰² Se on maksuvalmiuden tiukin tunnusluku, sillä siinä otetaan huomioon vain likvideinä varoina vain rahoitusomaisuus.³⁰³ Tunnusluvun

²⁹⁷ Laitinen – Laitinen 2014, s. 124.

²⁹⁸ Leppiniemi – Kykkänen 2019, s. 164.

²⁹⁹ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 74.

³⁰⁰ Drake – Fabozzi 2012, s. 109–110.

³⁰¹ Kallunki 2022, s. 125–126.

³⁰² Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 74.

³⁰³ Kallunki 2022, s. 125–126. Kallunki esittää kaksi tapaa laskea quick ratio. Yksinkertaisemmassa mallissa osoittajana on rahoitusomaisuus ja nimittäjänä lyhytaikainen vieras pääoma. Toisessa mallissa rahoitusomaisuudesta on vähennetty mahdolliset osatuloutuksen saamiset ja lyhytaikaisesta vieraasta pääomasta saadut ennakot. Jälkimmäinen malli esitetään myös yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysissä. Laitinen esittää

luotettavuus heikkenee, jos lyhytaikaisissa saamisissa on paljon epävarmuutta. Lisäksi on varmistuttava siitä, että lyhytaikainen vieras pääoma sisältää myös pitkäaikaisten velkojen lyhennykset.³⁰⁴ Quick ratio lasketaan seuraavalla kaavalla:³⁰⁵

Quick ratio = Rahoitusomaisuus / (Lyhytaikaiset velat – Lyhytaikaiset saadut ennakot)

Quick ration hyväksi alarajaksi on arvioitu arvoa 1, jolloin rahoitusomaisuus muodostaa 100-prosenttisen rahoituspuskurin lyhytaikaisille veloille ja yritys kykenee maksamalla kaikki lyhytaikaiset velat koko rahoitusomaisuuden realisoinnilla. Tilastojen perusteella tunnusluvulle voidaan määrittää kriittinen raja, joka on noin 0,4–0,5. Quick ration laskiessa tälle tasolle rahoituspuskuria on jäljellä vain 40–50 %. Mikäli tunnusluku putoaa alle kriittisen arvon, on yritys vaarassa ajautua maksukyvyttömäksi vuoden kuluessa.³⁰⁶

Current ratiassa likviditeetin tarkasteluhorisontti on jonkin verran pidempi kuin quick ratiassa. Current ration ajatuksena on, että myös vaihto-omaisuus on realisoitavissa nopeasti rahaksi lyhytaikaisista velvoitteista selviämiseksi. Tunnuslukua käytettäessä on kuitenkin huomioitava varaston arvoon liittyvä epävarmuus, sillä varaston realisointiarvo voi olla pienempi kuin tasearvo³⁰⁷ Current ratio saadaan seuraavalla kaavalla:³⁰⁸

Current ratio = Vaihto-omaisuus + Rahoitusomaisuus / Lyhytaikainen vieras pääoma

Myös current ratio on staattinen tunnusluku, eli se mittaa pääsääntöisesti tilinpäätöspäivän tilannetta. Se ei kerro mitään siitä, että maksuvalmius voi vaihdella tilikauden aikana suurestikin. Tunnuslukua tulkittaessa on myös huomioitava se mahdollisuus, että rahoitusomaisuuteen voi sisältyä arvottomia eriä, kuten luottotappioiksi luokiteltavia myyntisaamisia.³⁰⁹

quick ration osoittajassa rahoitusomaisuuden vähennettynä saaduilla ennakoilla ks. Laitinen – Laitinen 2014, s. 124.

³⁰⁴ Laakso ym. 2010, s. 34.

³⁰⁵ Laitinen – Laitinen 2014, s.124.

³⁰⁶ Laakso ym. 2010, s. 34.

³⁰⁷ Kallunki 2022, s. 127.

³⁰⁸ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 75.

³⁰⁹ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 75.

Taloudellisissa vaikeuksissa olevan yrityksen varasto saattaa kasvaa myymättömien tavaroiden takia, joiden realisointiarvo on alhainen. Tässä tilanteessa kasvava varasto voi näyttää paranevaa maksuvalmiutta, vaikka todellisuudessa tilanne on toinen.³¹⁰ Lisäksi arvioinnissa tulee huomioida toimialan merkitys, sillä esimerkiksi palvelu- ja asiantuntijatoimialoilla ei ole juurikaan varastoja. Edellä mainittujen epävarmuustekijöiden takia current ration tavoitealaraja on 2. Kriittistä arvoa current ratiolle ei voi vaihto-omaisuuden merkityksen takia antaa, vaan se on riippuvainen toimialasta.³¹¹

Yrityksen maksuvalmiutta voidaan mitata myös nettokäyttöpääomaprocentin avulla. Nettokäyttöpääoma muodostuu lyhytaikaisten varojen ja lyhytaikaisen vieraan pääoman erotuksena. Tunnusluvussa otetaan huomioon esimerkiksi ostovelat, joihin yritys on sitoutunut, sekä myyntisaamiset, joihin yrityksellä on syntynyt oikeus. Seuraamalla nettokäyttöpääomaprocentin kehitystä voidaan arvioida yrityksen tehokkuutta. Mikäli yritys toimii tehokkaasti, nettokäyttöpääomaprocentti ei kasva liikevaihdon kasvaessa. Nettokäyttöpääoma ja nettokäyttöpääomaprocentti lasketaan seuraavasti.³¹²

Nettokäyttöpääoma = Lyhytaikaiset varat – Lyhytaikainen vieras pääoma

Nettokäyttöpääoma-% = Nettokäyttöpääoma / Liikevoitto

Ostovelkojen kiertoaika taas kertoo sen ajan, minkä verran yritys on käyttänyt maksuaikaa keskimäärin ostovelkojen maksuun. Kiertoaikaa laskettaessa on huomioitava ostovelkoihin mahdollisesti kuuluvat liiketoiminnan muut menot ja investoinnit. Ostovelkojen kiertoaika saadaan seuraavalla kaavalla:³¹³

Ostovelkojen kiertoaika, pv = $365 \times (\text{Ostovelat} + \text{Sisäiset ostovelat}) / \text{Ostovelat} + \text{Ulkopuoliset palvelut (12kk)}$

Tyypillisesti maksuvalmiuden heiketessä yrityksen ostovelkojen kiertoaika pitenee, sillä maksujen lykkääminen heijastaa yrityksen ongelmia rahoituksen hankkimisessa.

³¹⁰ Laitinen – Laitinen 2004 s. 252.

³¹¹ Laakso ym. 2010, s. 34.

³¹² Kallunki 2022, s. 128.

³¹³ Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi 2017, s. 73.

Dynaamisella maksuvalmiudella tarkoitetaan yrityksen tulorahoituksen riittävyttä lyhytaikaisten maksuveloitteiden maksamiseen, jota on käsitelty tarkemmin kannattavuuden yhteydessä alaluvussa 5.4. Jotta yrityksen toimintamahdollisuudet olisivat turvattuina pitkällä aikavälillä, tulee sen tulorahoituksen riittää lyhytvaikutteisiin menoihin ja voitonjakoon. Vähintäänkin kohtuullinen tulorahoitus on yrityksen maksukyvyille ja elinkelpoisuudelle välttämätön.³¹⁴ Mikäli tulorahoituksen trendi on viimeisinä tilikausina ollut laskeva, voi tämä kertoa yrityksen rakenteellisista ongelmista ja maksukyvyttömyyden uhasta.

Maksuvalmiuden tunnusluvuissa on havaittavissa selkeitä eroja häiriöttömien sekä saneeraus- ja konkurssiyritysten välillä. Quick ration mediaani häiriöttömissä yrityksissä on yli yhden, kun taas saneeraus- ja konkurssiyrityksissä se on välillä 0,5–0,6. Tunnusluvun heikko arvo kertoo siitä, että yrityksellä ei juurikaan ole rahoituspuskuria.³¹⁵ Myös rahoitustulosprosentti on häiriöttömissä yrityksissä noin kuusi prosenttia korkeampi kuin saneeraus- ja konkurssiyrityksissä, vaikkakin kaikissa ryhmissä rahoitustulosprosentti ylittää kriittisen arvon 0.³¹⁶

Lisäksi voidaan havaita, että saneeraus- ja konkurssiyritysten ostovelkojen maksuajat ovat kasvaneet merkittävästi. Häiriöttömillä yrityksillä ostovelkojen kiertoajan mediaani on 37 vuorokautta, kun taas saneeraus- ja konkurssiyrityksillä se on 90 ja 68 vuorokauden välillä.³¹⁷ Maksuvalmiuden heiketessä yhtiö ei pysty maksamaan velkojaan ajallaan, vaan se pyrkii selviytymään niistä maksuaikaa pidentämällä. Jos maksuvalmiuden parantamiseen ei ole saatavissa lisärahoitusta ja maksuvaikeudet ovat pysyviä, on maksukyvyttömyyden uhka käsillä.

5.7 Maksukyvyttömyyden ennustamisessa hyödynnettävät mallit

Maksukyvyttömyyden ennustamista tunnuslukujen perusteella on tutkittu paljon. Erityisesti kannattavuutta, vakavaraisuutta ja maksuvalmiutta kuvaavat tunnusluvut toimivat parametreina erilaisissa ennustemalleissa. Perusolettamuksena on, että konkurssiin ajautuneiden ja toimintaansa jatkavien yritysten tilinpäätöksestä johdetuissa tunnusluvuissa on

³¹⁴ Laakso ym. 2010, s. 35.

³¹⁵ Laakso ym. 2010, s. 46.

³¹⁶ Laitinen – Laitinen 2014, s. 138.

³¹⁷ Laitinen – Laitinen 2014, s. 138.

systemaattisia eroja.³¹⁸ Tunnuslukumallien ongelmana on kuitenkin toinen perusolettama, jonka mukaan yritykset käyttäytyvät samalla tavalla tulevaisuudessa kuin menneisyydessä.³¹⁹ Lisäksi tunnuslukuihin perustuvat ennustemallit eivät ota huomioon esimerkiksi johdon ominaisuuksia tai markkinasuhteita, joilla voi olla vaikutusta maksukyvyttömyyden todennäköisyyteen.

Kirjanpidon epätarkkuus ja mahdolliset puutteet tuovat epävarmuutta tilinpäätösluvuista lasketuille malleille. Tutkimuksessa on havaittu, että jopa 74 prosentilla konkurssiin ajautuneista yrityksistä oli puutteita kirjanpidossa.³²⁰ Myös yhtiön johdon henkilökohtaisella rikollisella toiminnalla voi olla vaikutusta konkurssiriskiin.³²¹ Tämä seikka on otettava huomioon tunnuslukuja arvioitaessa, sillä tilinpäätöstietoihin liittyy aina jonkin tasoista epävarmuutta ja yhtiön toimintaedellytyksiin vaikuttavat muutkin seikat kuin tilinpäätöksestä ilmenevät asiat.

Konkurssin ennustamiseen on 60-luvulta lähtien kehitetty erilaisia malleja. Edward I Altmanin tutkimusta voidaan pitää urauurtavana, sillä siinä hyödynnettiin usean muuttujan mallia. Altmanin ajatuksena oli rakentaa ennustemalli, jossa tunnuslukujen optimaalisella yhdistelmällä voidaan ennustaa konkurssin todennäköisyyttä.³²² Myös eri luottoluokittajat ja rahoituslaitokset ovat luoneet omia maksukyvyttömyyden ennustemalleja, joiden perusteella maksukyvyttömyyden todennäköisyyttä voidaan ennustaa.³²³

Uhkaavan maksukyvyttömyyden ennustamisen kannalta olennaiseksi kysymykseksi nousee ennusteen tarkkuus. Altmanin Z-mallin virheprosentin on tutkimuksissa havaittu olevan vuotta ennen konkurssia noin 5 prosenttia, mutta kolme vuotta ennen konkurssia jo 52 prosenttia.³²⁴ Vaikuttaa siltä, että eri ennustemallien tarkkuus laskee reilusti alle 50 prosentin,

³¹⁸ Laitinen 1990, s. 85.

³¹⁹ Laakso ym. s. 63–64.

³²⁰ Mäkelä 2001, s. 52.

³²¹ Alexeyeva – Sundgren 2022, s. 1–4.

³²² Laitinen – Kankaanpää, 1997, s. 14. Altmanin malli tuottaa ns. Z-luvun, jonka perusteella konkurssin todennäköisyyttä arvioidaan.

³²³ Danilov – Wong 2015, s. 19–21. Tällaisia ennustemalleja ovat esimerkiksi Moody's:in Expected Default Frequency model, JP Morganin CreditMetrics ja Morningstarin Distance to Default.

³²⁴ Laitinen 1990, s. 53.

kun aikaperspektiivi nostetaan kolmeen vuoteen.³²⁵ Uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa tämä tarkoittaa sitä, että tunnuslukujen perusteella tehtävää ennustetta ei voitane pitää riittävän luotettavana yli kolmen vuoden päähän ajoittuvasta maksukyvyttömyydestä.

Kansainvälisessä oikeuskäytännössä ennustemalleihin on suhtauduttu pidättyväisesti. Yhdysvalloissa tuomioistuimissa on vedottu pääsääntöisesti tilastollisiin malleihin, joista erityisesti Altmanin Z-malli on ollut suosittu. Tuomioistuin on torjunut ennustemalliin perustuvat argumentit vetoamalla siihen, että niiden yleistettävyyys yksittäistapaukseen on heikko. Lisäksi mallit eivät ota tunnuslukujen lisäksi muita taloudellisiin toimintaedellytyksiin liittyviä muuttujia huomioon.³²⁶

Maksukyvyttömyyden ennustemalleja voidaan kuitenkin hyödyntää osana uhkaavan maksukyvyttömyyden arviointia yrityssaneerauslain kontekstissa. Arvioinnissa on kuitenkin otettava huomioon se, että mallin ennustetarkkuus laskee aikaperspektiivin pidentyessä. Lisäksi ennustemallin validiteetti ja soveltuvuus tulee arvioida aina tapauskohtaisesti. Pelkkä ennustemalliin perustuva uhkaavan maksukyvyttömyyden ennustaminen on kuitenkin riittämätön, ja arvioinnissa tulee ottaa huomioon myös muut yhtiön toimintaedellytyksiin vaikuttavat tekijät.

³²⁵ Prazdeckaitė – Stankevičienė 2021, s. 48.

³²⁶ Danilov – Wong 2015, s. 22–23.

6 Lopuksi

Maksukyvyttömyysdirektiivin implementoinnin myötä yrityssaneerauslakia uudistettiin niin, että velallisella on mahdollisuus hakea entisen yhden vaihtoehdon sijaan kahteen eri menettelyväylään. Mikäli velallista uhkaa maksukyvyttömyys, tulee velallisen hakeutua uuteen varhaiseen saneerausmenettelyyn. Jos velallinen on jo maksukyvytön, jää vaihtoehdoksi hakeutua perusmuotoiseen saneerausmenettelyyn tai vaihtoehtoisesti konkurssiin.

Aiemmin maksukyvyttömyyden tai sen uhan arvioinnilla ei ollut kovinkaan suurta merkitystä yrityssaneerauslain kontekstissa, sillä molempien perusteella saattoi hakeutua lakisääteiseen saneerausmenettelyyn. Uhkaava ja toteutunut maksukyvyttömyys saivat uuden merkityksen vuoden 2022 lakimuutoksen myötä, koska varhaisen saneerausmenettelyn edellytyksenä on uhkaava maksukyvyttömyys ja perusmuotoisen menettelyn edellytyksenä maksukyvyttömyys. Tuomioistuimen on arvioitava kussakin yksittäistapauksessa erikseen, uhkaako velallista maksukyvyttömyys vai onko se jo maksukyvytön. Mikäli uhkaa maksukyvyttömyydestä ei voida todeta – tai maksukyvyttömyys on jo käsillä – varhaista saneerausmenettelyä ei voida aloittaa.

Uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnin lähtökohdaksi tulee ottaa yhtiön tuottama taloudellinen informaatio. Tärkeimpänä informaatiolähteenä voidaan pitää tilinpäätöstä ja siitä johdettuja tunnuslukuja sekä ennustemalleja. Myös tilinpäätöksen liitetiedoissa on yrityksen taloudellisesta asemasta lisätietoja, jota voidaan hyödyntää uhkaavan maksukyvyttömyyden arvioinnissa.³²⁷ Jos yhtiö on velvollinen laatimaan myös toimintakertomuksen, voidaan toimintakertomuksen informaatiota käyttää arvioinnissa.

Yhtiön toimintaedellytyksiä tulee arvioida kokonaisuutena, ottaen huomioon kaikki seikat, joilla voi olla merkitystä uhkaavaa maksukyvyttömyyttä arvioitaessa. Tästä syystä arviointiin on sisällyttävä muutakin informaatiota kuin vain tilinpäätöstiedot ja niistä johdetut tunnusluvut. Yhtiöstä tehdyn strategia- ja yritysanalyysin avulla voidaan arvioida

³²⁷ Ihantola ym. 2016, s. 164. Liitetiedot täydentävät tilinpäätösinformaatiota. Liitetiedoissa on esitettävä esimerkiksi taseen ulkopuolisista merkittävistä vastuista. Liitetiedoista säädetään tarkemmin KPA:ssa.

toimintaedellytyksiä tulevaisuudessa. Esimerkiksi lainan kovenanttiehtojen³²⁸ rikkoutuminen, merkittävän asiakkaan menettäminen tai todennäköinen suuri vahingonkorvausvastuu ovat seikkoja, jotka voivat muodostaa yhtiölle uhan maksukyvyttömyydestä. Lisäksi ulkoiset muutokset taloudellisessa toimintaympäristössä tulee ottaa huomioon.

Jotta yhtiön toimintaedellytykset saataisiin säilytettyä saneerausmenettelyn avulla, tulisi yhtiön hakeutua varhaiseen saneerausmenettelyyn mahdollisimman ajoissa.

Saneerausmenettelyyn on tutkimusten mukaan hakeuduttu liian myöhään, jolloin edellytykset toiminnan tervehdyttämiseksi ovat vaikeat. Tästä syystä kynnyistä varhaiseen saneerausmenettelyyn pääsemiseksi olisi pidettävä kohtuullisen matalana. Kuitenkin niin, että uhkaavan maksukyvyttömyyden katsottaisiin olevan käsillä, kun maksukyvyttömyys on tulevaisuudessa todennäköisempää kuin maksukyvyyn säilyminen. Tämä tarkoittaa yli 50 prosentin todennäköisyyttä.

Arvioinnin aikaperspektiivi on liukuva, mutta yli kolmen vuoden päähän ulottuva arviointi on jo melko epätarkkaa. Maksukyvyttömyyden uhkan pitää kuitenkin olla jollain tapaa konkreettisesti perusteltavissa. Jos yhtiö on vaarassa tulla maksukyvyttömäksi erittäin lyhyen ajan päästä arviointihetkestä, voidaan yhtiön tulkita olevan jo käytännössä maksukyvyttön. Uhkaavan maksukyvyttömyyden tilanteessa yhtiön tulisi pysyä maksukykyisenä kohtuullisen ajan, ainakin muutamia kuukausia.

Varhainen saneerausmenettely on tervetullut väline globaalien kriisien värittäämään aikaan, koska toimintaympäristön yllättävät muutokset luovat haasteita kaikelle yritystoiminnalle. Menettely on kuitenkin melko samankaltainen kuin perusmuotoinen saneeraus, joten lainsäädännön kehitystyötä tulee jatkaa edelleen. Lisäksi yrityssaneerailain määrittelemää uhkaavasta maksukyvyttömyydestä tulisi tarkentaa säädöstekstiin, sekä avata käsitteen sisältöä laajemmin lainvalmisteluaineistossa. Tarkennuksiin olisi tarpeellista sisällyttää myös rajaus siitä aikaperspektiivistä, jossa uhkaavaa maksukyvyttömyyttä tulee arvioida.

³²⁸ Hoppu – Hoppu 2016, s. 276. Kovenanteilla tarkoitetaan velkasopimukseen liitettyjä ehtoja, joilla velallinen sitoutuu esimerkiksi pitämään tietyn taloudellisen tunnusluvun sovitulla tasolla. Mikäli velallinen rikkoo sopimusehdon, voi velkoja olla oikeutettu nostamaan korkoa tai vaatimaan lainan välitöntä takaisinmaksua.